

VAASAN YLIOPISTO

Filosofinen tiedekunta

Elina Salomaa

Kansallisen identiteetin rakentuminen urheilukertomuksissa

Osallistujien roolit ja prosessit yleisurheilun MM-kisauutisoinnissa

Nykysuomen pro gradu -tutkielma

Vaasa 2014

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	3
1 JOHDANTO	5
1.1 Tutkimuksen tavoitteet	6
1.2 Tutkimusaineisto	7
1.3 Tutkimusmenetelmät	9
1.4 Aiempi tutkimus	10
2 KANSALLINEN IDENTITEETTI	12
2.1 Urheilujournalismi kansallisen identiteetin rakentajana	16
2.2 Suomalaisuus, sankaruus ja myytit	17
3 TEORIATAUSTA	21
3.1 Systeemis-funktionaalinen kielioppi	22
3.1.1 Systeemi, konteksti ja teksti	22
3.1.2 Ideationaalinen metafunktio	27
3.2 Roolit	31
3.2.1 Semanttiset roolit	31
3.2.2 Satumorfologia	34
4 URHEILUKERTOMUSTEN OSALLISTUJAT JA OSALLISTUJIEN FUNKTIOT	38
4.1 Subjektit	39
4.1.1 Sankarisubjekti	43
4.1.2 Taistelijasubjekti	51
4.1.3 Kokijasubjekti	55
4.1.4 Legendasubjekti	60
4.2 Vastustajat ja auttajat	64

4.2.1 Pahat voimat ja kilpakumppanit	65
4.2.2 Hyvät voimat ja hyväntekijät	67
4.3. Lähettäjät ja vastaanottajat	72
4.3.1 Kansallinen kollektiivi	72
4.3.2 Asiantuntijat	75
5 TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET	77
5.1 Suomalaisuus nykypäivän urheilu-uutisissa	77
5.2 Urheilu-uutinen tarinana	79
5.3 Johtopäätökset	81
LÄHTEET	83
LIITE. Aineistolähteet	89
TAULUKOT	
Taulukko 1. Subjektien saamat prosessit sanomalehtien urheilukertomuksissa	40
Taulukko 2. Subjektien saamat semanttiset roolit sanomalehtien urheilukertomuksissa	41
Taulukko 3. Subjektien nimeäminen sanomalehtien urheilukertomuksissa	42
KUVIOT	
Kuvio 1. Kontekstin ja kielen suhde urheilukertomuksissa	25
Kuvio 2. Urheilukertomuksen osallistujat sovellettuna A. J. Greimasin (1980: 206) myyttiseen aktanttimaliin	38

VAASAN YLIOPISTO**Filosofinen tiedekunta**

Tekijä:	Elina Salomaa
Pro gradu -tutkielma:	Kansallisen identiteetin rakentuminen urheilukertomuksissa Osallistujien roolit ja prosessit yleisurheilun MM- kisauutisoinnissa
Tutkinto:	Filosofian maisteri
Oppiaine:	Nykysuomi
Valmistumisvuosi:	2014
Työn ohjaaja:	Esa Lehtinen

TIIVISTELMÄ:

Tämän tutkielman tarkoituksena on selvittää, miten kansallinen identiteetti rakentuu urheilu-uutisissa. Lähtökohtana on oletus urheilujournalismin kansallista identiteettiä vahvistavasta, edistävästä ja uusintavasta luonteesta, mutta myös toisaalta näkemys globalisoituvasta maailmasta, jossa kansat homogeenistyvät kansallisen identiteetin kustannuksella. Tutkielmassa urheilu-uutinen nähdään tarinana, jossa esiintyy samanlaisia henkilöahmoja kuin perinteisissä saduissa. Näistä tarinoista käytetään tutkimuksessa nimeä urheilukertomus.

Tutkielmassa lähestytään kansallisen identiteetin rakentumisprosessia urheilukertomuksen osallistujien kautta. Keskeisenä teoriana on Vladimir Proppin satumorfologia ja sitä eteenpäin kehitelleen A.J. Greimasin myyttinen aktanttimalli, johon urheilukertomusten osallistujat sijoitetaan. Näin osallistujat taipuvat saturoolien kaltaisiksi kertomustensa henkilöahmoiksi. Osallistujien toimintaa ja nimeämistä analysoidaan tutkimuksessa tarkemmin systeemis-funktionaalisen kieliteorian tarjoamin välinein. Teorian avulla voidaan tehdä huomioita siitä maailmasta, jossa osallistujat operoivat. Semanttisten roolien avulla selvitetään osallistujien tarkempia positioita kertomuksissaan.

Tutkimusaineistona on yleisurheilun kisauutisointi Moskovan MM-kisoista 10.–19.8.2013. Tarkastelussa on Helsingin Sanomien, Etelä-Suomen Sanomien ja Pohjalaisen eniten palstatilaa saaneet urheilu-uutiset.

Tutkimuksessa selviää, että urheilujournalismilla on yhä merkittävä asema kansallisen identiteetin rakentumisessa, mutta puhtaan yhteisöllisyyden tavoittelemisen sijaan nykymedialle on ominaista kansallinen brändäys. Vaikka huomio onkin kiinnittynyt enemmän siihen, miltä Suomi näyttää muille, ovat perinteisiksi koetut suomalaisominaisuudet, -stereotypiat ja -myytit pitäneet pintansa urheilupuheessa.

AVAINSANAT: kansallinen identiteetti, suomalaisuus, satumorfologia, systeemis-funktionaalinen kielioppi, osallistujaroolit, urheilujournalismi

1 JOHDANTO

Uuttera ja kestävä, karaistunut ja voimakas, kärsivällinen ja rauhallinen, urhoollinen ja sotakuntoinen, sitkeäluontoinen ja itsepintainen, pitkämielinen ja hidasneuvoinen, tiedonhaluinen ja oppia rakastava. Tällaiseksi Topelius (1917/1875: 140–141) kuvaa suomalaista kansaa *Maamme kirjassaan* 1800-luvun lopussa. Sittemmin samoja piirteitä on toistuvasti tarjottu suurten suomalaisten urheilusankareiden ominaisuuksiksi. Esimerkiksi Paavo Nurmi kuvataan vaatimattomaksi ja työntekoa kaihtamattomaksi kansalliseksi symboliksi ja suomalaisen sisun ruumiillistumaksi (Virtapohja 1998: 20).

Mutta millaiselta suomalaisuus näyttää tänä päivänä? Rakentuuko se yhä mytologiseksi kuvaukseksi Suomen juoksemisesta maailmankartalle tai uskomukseksi suomalaisesta ainutlaatuisesta suoritusominaisuudesta, sisusta? Ovatko suomalaiset vieläkin se juro ja pieni Pohjolan kansa, joka verta, hikeä ja kyyneleitä vuodattamalla taistelee itsensä suurten voittajien joukkoon? Onko urheilulla yhä tänäkin päivänä samanlainen voima kansallisen identiteetin rakentajana kuin vuosikymmeniä sitten? Tähän kysymykseen tartun pro gradu -tutkielmassani. Tutkimuksessani selvitän urheilujournalismin suhdetta kansalliseen identiteettiin tutkimalla urheilu-uutisen osallistujarooleja.

Tutkimukseni taustalla vaikuttaa ajatus urheilun roolista kansallisen identiteetin rakentajana ja vahvistajana (Kokkonen 2008: 11). Kiinnostavan vastakohtan näkemykselle luo ajatus globalisoituvasta maailmasta, jossa ylikansallisuus ja kansojen homogeenistymisen nähdään kansallisen identiteetin uhkakuvina. Globaalistuva maailma tietäisi siten paikallisten kulttuurien ja traditioiden kuolemaa. (Anttonen 2005: 119–120.) Veijo Hietalan (2007: 198) mukaan mediaurheilun tehtävä yhtenäisen kansakunnan konstruoijana on edelleen merkittävä, mutta tämän päivän urbanisoituneen Suomen mediaikoneiksi ovat nousseet erilaiset välineurheilijat urheilun Suurten Kertomusten kustannuksella. Tutkimuksessani haluan tarttua kysymykseen siitä, onko urheilujournalismilla yhä

samanlaisia pyrkimyksiä vahvistaa kansallista identiteettiä kuin aikoinaan vai onko globalisaation myötä myös urheilujournalismilla toisenlaisia intressejä.

1.1 Tutkimuksen tavoitteet

Kiinnostukseni kohteena tutkimuksessani on, miten urheilu-uutisissa rakennetaan kansallista identiteettiä. Taustaoletukseni on näkemys urheilun kansallista identiteettiä edistävästä, vahvistavasta ja uusintavasta luonteesta. Lähtökohtana tutkimukselle on ajatus urheilutekstistä eräänlaisena tarinana tai kertomuksena. Pohjaan näkemykseni muun muassa Helen Fultonin (2005: 1) käsitykseen mediateksteistä todellisuutta konstruoivina tarinoina. Fultonin (2005: 1, 7) mukaan media luonnollistaa esittämiensä tarinoiden kautta tiettyjä ideologisia asetelmia. Näiden mediatarinoiden kautta syntyy siten myös käsitys kansallisesta kollektiivista, käsitys meistä suomalaisina.

Urheilu ylipäättään on helppo nähdä tarinankaltaisena sen draamallisen perusluonteensa ansiosta. Kilpaurheilutilanteessa toimivat henkilöt ja heidän tekonsa sekä vastakkainasettelut hyvän ja pahan, meidän ja muiden, välillä tuottavat samanlaista jännitettä kuin tarinat. (Virtapohja 1998: 58, 84.) Vaikka tällainen luonnollinen draamallisuus urheiluun liittyykin, se tarvitsee jotakin aktuaalistuakseen. Tähän tehtävään on erikoistunut urheilujournalismi, joka tuo urheilukertomukset kaikkine dramaattisine käännteineen koko kansan luettavaksi.

Selvitän kansallisen identiteetin rakentumista uutisissa esiintyvien urheilijoiden, valmentajien ja taustahenkilöiden roolituksen kautta. Pyrin vastaamaan seuraaviin kysymyksiin: Millaisia rooleja urheilukertomusten henkilölle annetaan? Millaisessa toiminnassa he ovat mukana ja kuinka aktiivisesti? Miten osallistujia nimetään ja kategorisoidaan? Suomalaisuutta tutkittaessa suomalaiset henkilöahmot ovat luonnollisesti etusijalla. Koska identiteetti, sekä yksilöllinen että kollektiivinen, rakentuu kuitenkin aina

suhteessa muihin (Tervo 2003: 63), tarkastelen hieman myös joitakin ulkomaalaisia henkilöitä. Pelkästään suomalaisroolien tutkiminen ei olisi mielekästä ilman vertailukohtaa, josta suomalaiset voivat erottua.

1.2 Tutkimusaineisto

Tutkimusaineistonani on yleisurheilun kisauutisointi Moskovan MM-kisoista elokuussa 2013. Tarkasteluni kohteena on kolme seitsemänpäiväistä yleissanomalehteä: Helsingin Sanomat, Etelä-Suomen Sanomat ja Pohjalainen. Aineisto on kerätty kisojen ensimmäisestä päivästä kisojen päätöspäivän jälkeiseen päivään, jolloin uutisia kertyi reilun viikon ajalta (10.8.–19.8. 2013).

Keskityn tutkimuksessani eniten palstatilaa saaneisiin urheilujuttuihin. Olen jakanut aineiston alustavan analyysin perusteella siten, että se rakentuu neljästä teemasta. Nämä teemat ovat: keihäänheittäjä Tero Pitkämäki, kävelijä Jarkko Kinnunen, juoksijanaiset Nooralotta Neziri, Hanna-Maari Latvala ja Sandra Eriksson sekä Jamaikan pikajuoksijatähti Usain Bolt. Kisojen ainoasta suomalaismitalista vastasi Tero Pitkämäki, joka sijoittui toiseksi jääden vain kymmenen senttiä MM-kullasta. Jarkko Kinnusen kävelyurakka Moskovassa päättyi 20. sijaan. Juoksijanaisista Nooralotta Neziri aitoi välierässään Suomen ennätyksen, muttei selvinnyt finaaliin. Myös Hanna-Maari Latvala juoksi 200 metrillä välieriin. Sandra Erikssonin kisat päättyivät pettymykseen, kun hän jäi 3000 metrin estejuoksun alkueriin. Jamaikan Usain Bolt voitti odotetusti Moskovan kisoissa kaikki juoksemansa matkat.

Urheilujuttuja on analysoitavanani yhteensä 52. Näistä selvästi suurimman palstatilan vie kisoissa hopeaa heittänyt Tero Pitkämäki, jonka osuus kokonaisaineistostani on liki puolet. Urheilijan menestys näyttää siten vaikuttavan urheilijasta uutisoimiseen. Eniten palstatilaa on koko aineistossa suotu oletettavasti suomalaisurheilijoille, joten paikallisuuden voi

sanoa olevan vaikuttavin uutiskriteeri. Usain Bolt edustaa aineistossani sellaista kansainvälistä tähteä, jonka vetovoima on ylikansallista. Tarkastelen Boltin tähtikuvaa suhteessa suomalaisurheilijoihin.

Aineistoni koostuu urheiluraporteista ennen ja jälkeen kilpailun, lyhyistä urheilu-uutisista ja urheilukolumneista. En ole nähnyt tarpeelliseksi nostaa mitään juttutyyppejä tärkeimmäksi kansallisen identiteetin rakentumisprosessissa, vaan uskon niiden yhdessä rakentavan identiteetin kokonaistulkintaa. Nimitän yksittäisiä urheilu-uutisia jutuiksi tai teksteiksi, mutta pääosin viittaan niihin *urheilukertomuksen* käsitteellä, jolla tarkoitan kunkin osallistujan kaikkien uutisten yhdessä luomaa kertomusta. Näin ollen esimerkiksi Pitkämäestä kertovat urheilujutut muodostavat yhden urheilukertomuksen.

Urheilukertomukset rakentuvat urheiluteksteistä, joissa usein on kirjoitetun tekstin lisäksi kuva. Kuvilla on oma tärkeä osansa kansallisen identiteetin rakentumisprosessissa. Niiden kautta konstruoidaan suomalaisuutta esimerkiksi erilaisten symbolien kautta. Jätän urheilukertomusten kuvat kuitenkin tutkimukseni ulkopuolelle, koska en usko niiden tuovan juurikaan lisämerkityksiä siihen kuvaan suomalaisuudesta, joka kirjoitetusta tekstistä on luettavissa.

Vaikka tarkastelussani on kolme lehteä, tarkoitukseni ei ole vertailla niiden sisältöjä keskenään. Lehtien jutuista monet onkin kirjoitettu selvästi saman haastattelun tai tiedotustilaisuuden pohjalta, joten niistä löytyy paljon yhtäläisyyksiä. Analyysissa merkitsen kunkin esimerkin perään lyhenteen lehdestä (Helsingin Sanomat = HS, Etelä-Suomen Sanomat = ESS, Pohjalainen = P). Tämän lisäksi merkitsen lyhenteen perään jutun julkaisupäivämäärän. Näin ollen esimerkin perässä voi olla esimerkiksi (HS1808), joka tarkoittaa, että esimerkkipätkä on otettu 18. elokuuta ilmestyneestä Helsingin Sanomista.

1.3 Tutkimusmenetelmät

Tutkimukseni pääpaino on kvalitatiivisessa tutkimuksessa. Mahdollisimman yksityiskohtaisten ja autenttisten tulosten selvittämiseksi olen käyttänyt apunani myös kvantitatiivista tutkimusmenetelmää, joka on kuitenkin enemmän laadullisen tutkimuksen lähtökohta kuin osa itse analyysia.

Olen hyödyntänyt kvantitatiivista tutkimusmenetelmää prosessien, nimeämisen ja semanttisten roolien prosentuaalisia osuuksia selvittääkseni. Olen kirjannut nämä osuudet taulukoihin analyysiluvun alkuun, jolloin niistä on nopeasti nähtävissä, millaisia eroja osallistujien toiminnassa ja nimeämisessä on havaittavissa. Nämä taulukot tarjoavat lähtökohdan tarkempaan kvalitatiiviseen analyysiin.

Tutkimukseni teoreettisena lähtökohtana on ajatus kielestä sosiaalisena toimintana. Laadullisena analyysimenetelmänä hyödynnän *satumorfologiaa*, jonka puitteissa olen jaotellut urheilukertomuksen osallistujat osaksi perinteisten tarinoiden kuvaamiseen kehitettyä *aktanttimallia*. Näin ollen urheilukertomus näyttäytyy tutkimuksessani tarinana, jossa on sadulle tyypillisiä henkilöahmoja.

Näiden henkilöahmojen toimintaa analysoin *systemis-funktionaalisen kieliteorian* tarjoamin välinein. Teoriassa keskeistä on nähdä kielessä kolmenlaisia merkitystasoja. Näistä tasoista keskityn *ideationaaliseen* tasoon, ts. siihen, millaisena maailma ja siinä toimivat osallistujat näyttäytyvät. Ideationaalinen merkitystaso on saavutettavissa tutkimalla osallistujien toimintaa eli *prosesseja* sekä selvittämällä, miten osallistujia nimetään ja kategorisoidaan. Osallistujien tarkempia positioita kartoitan *semanttisten roolien* avulla. Selvitän, millaisissa tilanteissa osallistujat ovat aktiivisina toimijoina, milloin taas passiivisina toiminnan kohteina.

1.4 Aiempi tutkimus

Urheilun vaikutusta kansalliseen identiteettiin on tutkinut aiemmin muun muassa Roger Levermore, joka on selvittänyt artikkelissaan urheilun roolia valtioiden välisen maailmankuvan rakentumisprosessissa. Alan Bairnerin (2001) teos *Sport, Nationalism and Globalization* vertailee urheilun ja nationalismin suhdetta Euroopassa ja Amerikassa. Mervi Tervo (2003) puolestaan on omassa tutkimuksessaan ottanut selvää, millainen kuva suomalaisista ja Suomesta rakentuu urheilu-uutisissa ennen toista maailmansotaa. Lisäksi hän selvittää, miten kuva on muuttunut muun muassa Lahden dopinghäpeän myötä. Kalle Virtapohja (1998) tutkii omassa väitöskirjassaan urheilusankaruuden rakentumista ja muutosta 1900-luvun Suomessa. Jouko Kokkosen (2008) väitöskirja *Kansakunta kilpasilla* tarkastelee suomalaisen kilpaurheilun ja nationalismin välistä suhdetta vuosina 1900–1952.

Toisenlaisen lähestymistavan aiheeseen on ottanut Mika Elovaara (2007), joka perinteisten kansallissankareiden sijaan tutkii nykyajan kansainvälisiä tähtiä moderneina urheilusankareina. Hänen lähtökohtanaan on ajatus, että urheiluviihteen globalisaation myötä paikallisista urheilusankareista on tullut kansainvälisiä supertähtiä. Aihetta hän lähestyy urheilusosiologian ja kulttuuritutkimuksen näkökulmasta välineenään kvalitatiivinen tekstianalyysi.

Aiheesta on tehty myös muutamia pro graduja -tutkielmia. Lähelle omaa tutkimustani osuu Elina Niemisen vuonna 1993 valmistunut tutkimus, jossa hän tutkii, miten urheilijan sankaruutta rakennetaan urheilujournalismissa. Hänen lähtökohtansa aiheeseen on kuitenkin myytintutkimuksessa. Maiju Alasentien (2011) huippu-urheilun strategia-asiakirjoja eri vuosikymmenillä vertaileva tutkimus puolestaan tarkastelee nationalismin ja urheilun suhdetta globalisoituvassa maailmassa. Ville Pesonen (2003) on omassa tutkimuksessaan verrannut aikakauslehtien rakentamaa kuvaa doping-hiihtäjistä hyvän kertomuksen ja urheilusankaruuden käsitteisiin.

Omassa tutkimuksessani pureudun samoihin aiheisiin, mutta tarkastelen ilmiötä toisaalta rajatumman aineiston, toisaalta yksityiskohtaisemman analyysin valossa. Aiemmat tutkimukset ovat pääasiassa historian, liikuntatieteiden, kulttuurin ja sosiologian alalta, joten uskon kielitieteellisen näkökulmani paljastavan uudenlaisia huomioita aiheesta.

Linkittämällä satujen morfologiateorian kansallisen identiteetin rakentumisprosessiin otan uudenlaisen lähestymistavan aiheeseen. Lähtökohtana on tarkastella urheilutekstiä tarinana, josta on luettavissa samanlaisia osallistujia, ts. henkilöahmoja, kuin perinteisessä sadussa. Näen urheilu-uutisen median rakentamana tarinana, jossa vahvistetaan ja uusinnetaan tiettyjä konventionaalistuneita ideologioita. Näin ollen myös kansallinen identiteetti voidaan tässä tutkimuksessa nähdä tarinana, jota toistamalla uusinnetaan kuvaa suomalaisuudesta.

Huomionarvoista on myös se, että tutkimusaineistoni on kerätty hyvin lyhyeltä ajanjaksolta, joka sijoittuu vain muutaman kuukauden takaisiin tapahtumiin. Kansallinen identiteetti nähdään usein johonkin historialliseen ajanjaksoon kuuluvana seikkana, mutta oman tutkimukseni lähtökohtana on, että identiteetti rakentuu ja muuttuu nykyhetkessä yhtäläillä kuin historiassakin. Se ei siten ole kiinteä konstruktio, vaan jatkuva prosessi.

2 KANSALLINEN IDENTITEETTI

Jaakko Lehtonen (1997: 29–30) määrittelee kansallisen identiteetin tietoisuudeksi sekä valtioon että kielen rajaamaan kulttuuriyhteisöön kuulumisesta. Kansallinen identiteetti on ensisijassa kollektiivinen identiteetti, jolla tarkoitetaan ominaisuuksien antamista tietylle ryhmälle tai yhteisölle, tässä tapauksessa kansalliselle yhteisölle, sekä tämän ryhmän suhdetta itseensä. Näistä ominaisuuksista muodostuu käsitys kansallisesta muodostelmasta, käsitys *meistä* kansallisena kokonaisuutena. (Anttila 2007: 8, 13, 22.) Stuart Hallin (1999: 46) mukaan kansallinen identiteetti ei ole syntyessämme valmiiksi koodattuina geneeissämme, vaan se muotoutuu ja muuttua muotoaan osana todellisuuden kuvaamista ja merkityksellistämistä. Aikojen saatossa tuotetut merkitykset esimerkiksi suomalaisuudesta ovat siten ainoa periaate tietää, mitä *suomalaisuus* on.

Benedict Anderson (2007: 39) määrittelee kansat kuvitelluiksi yhteisöiksi, sillä pienimmänkään kansakunnan jäsenet eivät koskaan tapaa useimpia yhteisönsä jäseniä tai keskustele kasvotusten. Kuvittelun yhteisön jäsenillä on mielikuvia yhteisöön kuuluvien yhteydestä (Anttila 2007: 32). Pekka Pällin (2003: 138) mukaan kansalaisuus on käsite, joka on luonnollistunut käsittämään tietyistä ihmisistä koostuvaa ryhmää, eikä sitä enää nähdä symbolisena tai kuvitteellisena. Yhteisön jäsenet liittyvät toisiinsa yhteiseksi koetun historian, myyttien ja symbolien kautta, jotka havainnollistuvat muun muassa kansallislauluina ja -lippuina (Kokkonen 2008: 27). Kansalliset kulttuurit luovat kansallista identiteettiä rakentamalla merkityksiä yhteisestä kansakunnasta, johon kulttuuripiiriin kuuluvien on mahdollista identifioitua (Hall 1999: 47). Hallin (1999: 52) mukaan yhteiset muistot menneisyydestä, halu elää yhdessä ja yhteisen perinnön vaaliminen pitävät kuvitteellisia yhteisöjä kasassa.

Kansalliselle identiteetille on keskeistä, kuten muillekin kollektiivisen identiteetin muodoille, eräänlainen etnosentrisyys. Muut kansat nähdään erilaisina ja omaa kansaa pidetään jollakin tavalla ainutlaatuisena. (Billig 1995: 73, Lehtonen 1997: 30.) Kansalliseen

identiteettiin liittyy traditioita ja myyttejä kansan yhteisestä alkuperästä ja sen luomisesta sekä ajatus rodullisesta puhtaudesta (Nyman 2011: 227–228). Mikään kansallinen identiteetti ei kuitenkaan voi elää eristyksissä muista identiteeteistä. *Meitä* ei ole olemassa ennen kuin on olemassa *muut* joista voidaan erottautua. (Tervo 2003: 63.) Sen lisäksi, että ryhmän on määriteltävä itseään suhteessa muihin, sen on myös määriteltävä itseään suhteessa ulkopuolelta tuleviin määrittäjiin. Luonnollista on, että kansallinen yhteisö pohtii minkälaisen kuvan he välittävät maailmalle. (Anttila 2007: 25–26.)

Hall (1999: 52–53) kumoo kuitenkin väitteen yhdestä yhtenäisestä kansallisesta identiteetistä, sillä useimmat kansakunnat koostuvat erilaisista kulttuureista, erilaisista etnisistä ryhmistä, yhteiskuntaluokista ja sukupuolista. Tervon (2003: 38) mukaan kansallinen identiteetti on sukupuolispesifi rakennelma, jossa maskuliinisuutta tuotetaan ja uusinnetaan. Ullamaija Kivikuru (2000: 27) puolestaan näkee kansallisen identiteetin olevan kansakunnan jäsenten identiteettien kompromissi, jossa etsitään kaikille yhteistä nimitystä. Hänen mukaansa ristiriitaisia kulttuuri-identiteettejä voi olla kansallisen identiteetin sisällä paljonkin.

Kansallinen identiteetti kietoutuu vahvasti menneisyyteen. Varsinkin silloin, kun kansallista identiteettiä halutaan tietoisesti voimistaa, korostetaan usein historiallista tulkintaa. Usein menneisyys nähdäänkin selkeänä ja yksinkertaiseksi idealisoituna muottina vastakohtana nykyisyyden sekavalle monimuotoisuudelle, jonka hallitseminen koetaan mahdottomana. (Anttila 2007: 154–155.)

Kansalliseen identiteettiin kiinteästi liittyvää ideologiaa kutsutaan nationalismiksi. Michael Billig (1995: 37) määrittelee nationalismin ideologiaksi, jossa maailma rakentuu kansoista. Hänen mukaansa nationalismin käsitettä ei kuitenkaan tule sekoittaa kansallisen identiteetin käsitteeseen, sillä se ei ole pelkkä identiteetti. Se ei ole ainoastaan tulkinta tai teoria maailmasta, vaan tapa olla ja elää siinä. (Billig 1995: 65.) Kokkonen (2008: 32) puolestaan näkee kansallisen identiteetin sisältyvän nationalismiin.

Billigin (1995: 13–14) mukaan kieli on kollektiivisen identiteetin peruspilari; yhteistä kieltä puhuvat hakevat turvaa yhteisestä identiteetistä, jota niin tieteelliset tekstit kuin sanomalehdetkin tuottavat päivittäin. Billig (1995: 6) väittääkin, että kansallinen identiteetti tuotetaan ihmisten jokapäiväisessä arjessa, ja se luonnollistuu siten helposti. Billigin (1995: 15) mukaan on tärkeää kyseenalaistaa luonnollisiksi koetut kieli, yhteisö ja kansalaisuus, mikäli nationalismi nähdään ideologiana. Ideologialla hän tarkoittaa uskomusten malleja, jotka konventionaalistavat sosiaalista käyttäytymistä.

Billig (1995: 25) nostaa esiin kysymyksen siitä, kumpi on syntynyt ensin, kansa vai valtio. Edellyttääkö siis kansaksi muodostuminen valtiota vai johtaako kansallisen identiteetin herääminen valtion rakentumiseen? Suomen historiassa puhutaan usein kansallisesta heräämisestä, jolla tarkoitetaan nimenomaan kokemusta yhtenäisestä kansasta, joka myöhemmin loi valtionsa. (Tervo 2003: 38.)

Jos kansallinen identiteetti nähdään historiallisena konstruktiona, niin Britta Timm Knudsen (2005: 41) puhuu kansojen brändämisestä puolestaan nykyajan ilmiönä, jossa historiasta tuttuja tarinoita käytetään kansojen nostalgiseen esittämiseen. Göran Bolin ja Per Sahlberg (2005: 82) kiteyttävät kansan brändäyksen tarkoittamaan ilmiötä, jossa tarkoituksenmukaisesti luodaan tietty kuva kansasta ja valtiosta. Heidän mukaansa nationalismi ja brändäys ovat samankaltaisia joustavia ajatusmalleja siinä mielessä, että ne toimivat samalla tavalla lähes missä päin maailmaa tahansa. Kansojen brändäys eroaa nationalismista kuitenkin siinä, ettei sen tarkoitus ole luoda sosiaalista yhteisyyttä. Sen tehtävä on kasvattaa valtion ja kansan arvoa kansainvälisillä markkinoilla. Toisin sanoen se keskittyy vakuuttamaan *muut*, kun nationalismin keskipisteenä on *me*. (Bolin & Sahlberg 2005: 94–95.)

Anttila (2007: 38) jakaa kansallisen identiteetin mahdolliset symboliset viittauskohteet viiteen viittaustasoon, joita ovat ihmisen taso, kulttuurin viittaustaso, ajallisen jatkuvuuden

taso, spatiaalinen taso ja systeeminen taso. Ihmisen tasolla tarkoitetaan kansallisen identiteetin viittaamista ensisijaisesti siihen ihmisjoukkoon, joka muodostaa kansakunnan. Tähän tasoon kuuluu myös erilaiset stereotyyppiset käsitykset siitä, millaisia ominaisuuksia kansakunnan yksilöillä on oltava, jotta he kuuluvat tähän yhteisöön. Kulttuurin tasoon liittyy kansakunnan yhteinen kieli, arvo- ja moraalikäsitteet sekä kansan populaari- ja korkeakulttuuria määrittävät viittauskohteet. Ajallisen jatkuvuuden ulottuvuuden viittauskohteita puolestaan ovat myytit, perinteinen kansankulttuuri, kansakunnan historia sekä yhteinen tulevaisuus. Spatiaalisella tasolla viitataan usein luontoon ja kansan suhteeseen siitä. Luonnon onkin nähty usein määrittävän siinä elävää kansaa. Systeemisen tason viittauskohde on ensisijassa poliittis-valtiollinen merkityskokonaisuus, joka koostuu muun muassa kansallislipuista, passeista, muistomerkeistä ja valtion päämiehistä. Lisäksi viitataan suomalaiseen yhteiskuntaan ja sen erityispiirteisiin sekä kansainvälisissä vertailuissa saavutettuun menestykseen. (Anttila 2007: 39–48.)

Kansallisen identiteetin uhkaajana on jo pitkään vuosituhannen alusta asti nähty globalisaatio. Yleisimmin globalisaatio tulkitaan maailman kansoja homogenoivana voimana, joka vie maailmaa kohti läntisiä ihanteita, arvoja ja normeja. (Bairner 2001: 8–9.) Anttilan (2007: 4) mukaan globalisaation lisäksi kansallista identiteettiä heikentävinä voimina voidaan nähdä yksilöllistyminen, atomisoituminen ja modernisaatio sekä nyky-yhteiskunnalle tyypillinen tehokkuusajattelu kaupallisessa ja taloudellisessa mielessä. Kivikurun (2000: 5) mukaan tänä päivänä keskeistä on yksilöidentiteetin vahvistuminen kollektiivisen identiteetin kustannuksella. Anttilan (1996: 202) mukaan menneisyyttä nykyaikaan yhdistävien traditioiden rinnalla on nähtävissä moderneja, jotka standardisoivat kulttuuria ja vauhdittavat ei-erityisten universaalien etenemistä estäen erityisen kansankulttuurin kasvun ja leviämisen.

2.1 Urheilujournalismi kansallisen identiteetin rakentajana

Median asema kollektiivisen identiteetin rakentajana on kiistaton. Medialla on valta heikentää tai vahvistaa kansallista identiteettiä vaikenemalla tietyistä asioista ja toistamalla toisia tarinoita yhä uudelleen. Nykypäivän mediaspektaakkelit, selvimpänä esimerkkinä suuret urheilukilpailut, lujittavat kansakunnan kollektiivista identiteettiä. (Kivikuru 2000: 6, 42.) Suomessa urheilun merkitystä kansallisen identiteetin osatekijänä on usein pidetty itsestäänselvyytenä. Se on nähty yksiselitteisesti suomalaisuuden tuottajana ja kansallisen tietoisuuden lähteenä. (Kokkonen 2008: 11.) Anttilan (2007: 273) tutkimuksen mukaan suomalaiset identifioituvat suomalaisiksi usein juuri urheilukilpailujen yhteydessä. Virtapohjan (1997: 58) mukaan identiteetti pääsee erityisen hyvin rakentumaan nimenomaan urheiluareenoilla, joissa katsojia houkutellaan valitsemaan oma puolensa.

Virtapohja (1997: 130) muistuttaa, että urheilujournalismi on tärkeässä osassa kansallisten urheilusankareiden tuottajana ja uusintajana. Sen avulla on luotu yhteisöllisyyden tunnetta ja pönkitetty kansallisvaltion asemaa. Varsinkin yhteiskunnallisesti vaikeina aikoina urheilusankareista ja heidän uroteoistansa uutisoiminen on saanut erityisen tärkeän merkityksen. Nykyurheilijat kuitenkin ovat Virtapohjan mukaan enemmänkin postmodernin ajan pinnallisia julkkissankareita kuin suuria urotekoja tekeviä Suomen kansallissankareita. (Virtapohja 1998: 228, 237–238.) Myös Tervo (2003: 3) kutsuu nykyurheilua viihde- ja bisneskentäksi, jolla kilpaillaan rahasta ja henkilökohtaisesta menestyksestä pikemminkin kuin kansallisesta glooriasta.

Vaikka kansallistunteen merkitys huippu-urheilussa onkin vähentynyt, Kokkonen (2008: 319) mukaan kansallistunne säilyy urheilupuheessa edelleen. Tänä päivänä kansallinen urheiluidentiteetti tuotetaan kuitenkin arkipäiväisemmin, viihteellisemmin ja kaupallisemmin kuin ennen. Urheilupuheessa toistuvat kuitenkin samat stereotyyppiset ajatukset ja kilpailutilanteet, joiden avulla kuvaa suomalaisuudesta uusinnetaan koko ajan. (Kokkonen 2008: 320.)

Urheilujournalismia leimaa sen viihteellisyys, joka näkyy varsinkin värikkäässä ja tunnepitoisessa kielessä (Virtapohja 1998: 65). Virtapohja (1998: 121) puhuu journalistisesta draamasta, jolla hän tarkoittaa vastakkainasettelujen ja erilaisten kamppailujen keskeisyyttä urheiluteksteissä. Urheilukamppailut ovat paitsi konkreettisia kilpailutilanteita, usein myös erilaisia symbolisia ideologiakamppailuja. Virtapohjan (1997: 84) mukaan yleisö ei ole niinkään kiinnostunut uutisen informaatioarvosta kuin sen draamallisesta luonteesta. Journalistisen draaman keskipisteenä ovat kamppailua käyvät henkilöt ja heidän tekonsa. Urheilujournalismin onkin sanottu sijoittuvan toisaalta informatiivisen luonteensa, toisaalta aristoteelisen kertomusrakenteensa vuoksi journalismin, draaman ja viihteen välille. (Virtapohja 1997: 85.) Norman Fairclough'n (1997: 20, 123) mukaan joukkoviestinnän kaupallistumisen myötä syntynyt yleisön viihdyttämisen tarve lisää painetta muuttaa mediakerrontaa tarinanomaisemmaksi. Nykyiselle mediakielelle tyypillistä ovat jännitteet julkisen ja yksityisen sekä informaation ja viihteen välillä. Näiden yhteentörmäysten myötä mediaa leimaa nykypäivänä jutustelunomaisuus ja kaupallisuus. (Fairclough 1997: 20.)

2.2 Suomalaisuus, sankaruus ja myytit

Urheilun ja kansallisen identiteetin vahvaa linkkiä on vahvistanut sankarit ja sankaritarinat, joiden avulla on välitetty hyväksyttävää ja tavoiteltavaa suomalaisuuden muotoa. Sankarit onkin kerta toisensa jälkeen liitetty olemassa oleviin suomalaisuuden ihanteisiin. Historian saatossa suomalaissankariin on kytketty muun muassa rehtiys, sisukkuus, vaatimattomuus ja kilpailuhenkisyys (Kokkonen 2008: 122–123).

Ilona Kemppaisen ja Ulla-Maija Peltosen (2010: 9) mukaan sankariksi nouseminen riippuu siitä, millaisia arvoja ja ominaisuuksia yhteisössä arvostetaan. Jokainen sankari onkin siten yhteisön odotuksia heijastavan median aikaansaama (Elovaara 2007: 190). Klassisen

sankarin Kemppainen ja Peltonen (2010: 10) määrittelevät ihannekansalaiseksi, joka on velvollisuudentuntoinen, henkisesti vahva, ja yhteisöään hyödyttävä, mutta usein myös joidenkin myyttisten sankarihahmojen ominaisuuksilla varustettu.

Sankaruus nousi keskeiseksi kollektiivisen identiteetin rakentajaksi kansallisvaltioiden synnyn myötä, jolloin kansallissankareissa tiivistyi koko uuden, yhtenäisen kansakunnan hyvät ominaisuudet (Kemppainen & Peltonen 2010: 16–17). Urheilusankareiden merkitys kansallissankareina nousikin täyteen kukoistukseensa kansallissodan jälkeisinä vuosina, jolloin ne yhtenäistivät jakaantuneen Suomen. Olympiavoitoista kehkeytyi nopeasti kansallisia myyttejä ja tarinoita, jotka vahvistivat suomalaista identiteettiä. (Tervo 2003: 1.)

Juuri tällaisten myyttien kautta kansakunnat oikeuttavat olemassaolonsa. Symbolit ovat näiden myyttien osia, rituaalit puolestaan myyttien esittämistapauksia. (Kokkonen 2008: 27–32.) Myynteille on esitetty monenlaisia määritelmiä. Folkloren tutkimuksessa ne on perinteisesti määritelty erilaisten ilmiöiden, ihmisen tai esimerkiksi universumin alkuperää selittäviksi yleisiksi syntykertomuksiksi. (Aho 2002: 18). Lauri Honko (1981: 106–107) puolestaan sanoo myyttien olevan pyhiä kertomuksia, jotka sisältävät uskonnollisen tradition aineksia. Hän sanoo myyttien olevan muodoltaan kertomuksen kaltaisia ja funktioltaan ne tarjoavat yhteisölle esikuvia ja käyttäytymismalleja (emt. 107). Bronislaw Malinowski (1992/1926: 90) korostaa kontekstin roolia tulkittaessa myyttiä. Hänen mukaansa myytille ei ole luontaisia merkityksiä, vaan merkitykset rakentuvat tilannekontekstissa. Pystyäkseen ymmärtämään myyttiä, tulkitsijalla on oltava kattavat tiedot siitä sosiologisesta ja uskonnollisesta ympäristöstä, jossa myytti esiintyy ja merkitsee. Malinowskin (1992/1926: 114–115) mukaan myytti on kaiken kulttuurin välttämätön rakennusaine, jonka perimmäisenä funktiona on vahvistaa sosiaaliin ja kulttuuriin ilmiöihin kytkeytyviä traditioita ja rituaaleja.

Claude Lévi-Straussin (1963: 207) mukaan myyttejä tulkitaan monin tavoin. Toisten mielestä ne välittävät ihmiselle perustavia tunteita, kuten vihaa ja rakkautta, toisten

mielestä myytit tarjoavat selityksiä ilmiöistä, joita on vaikea ymmärtää. Lévi-Straussin (1963: 209) mukaan myytin voima on se ajattomuudessa, sen kyvyssä selittää samaan aikaan sekä mennyttä, nykyistä että tulevaa. Myytin ydin ei ole hänen mukaansa sen tyyliässä tai kielessä, vaan sen välittämässä tarinassa. Näin ollen myytti on kieltä, joka toimii korkealla tasolla, jossa merkitys onnistuu irtautumaan sen kielellisestä perustasta. (Lévi-Strauss 1963: 210.) Anu Kantolan (2005: 248) mukaan myytin syklinen luonne mahdollistaa vanhojen myyttien lainaamisen ja uudistamisen nykyaikaisiin olosuhteisiin sopivaksi. Teppo Sintonen (1999: 51) puhuukin identiteetistä narratiivisena konstruktiona, jolla hän tarkoittaa identiteetin rakentumista vanhojen kertomusten uudelleentulkintoista.

Suomalaiset urheilusankarit nähdään usein itsestään selvinä suomalaisuuden ruumiillistumina. Suomalaisuus on piirre, joka halutaan liittää menestyneen urheilijan perusominaisuudeksi, sillä se rakentaa yhteenkuuluvuutta kansan ja sankarin välille. (Virtapohja 1998: 19.) Mika Elovaara (2007: 190) väittääkin, että sankarit rakentavat ja vahvistavat yhteisön identiteettiä, koska ne ovat aina mediassa syntyneitä yhteisön haluja ja päämääriä symbolisoivia henkilöitä. Suomalaisankareiden suurin syy menestykseen nähtiin varsinkin sotien aikaan mystisessä isänmaanrakkaudessa. Huippu-urheilijat olivat suomalaisuuden lähettiläitä, jotka uhraamalla itsensä taistelivat kunniaa kansalleen. Oman edun tavoittelu katsottiin olevan huippu-urheilijan pahin synti. (Kokkonen 2008: 123.) Urheilusankareita on usein verrattu sotasankareihin. Urheilu liitettiin sotaan vahvimmin ensimmäisen maailmansodan jälkeisinä vuosina, jolloin Suomessa, kuten monissa muissa Euroopan maissa, urheilijoilta odotettiin samanlaisia uhrauksia kuin sodassa. (Kokkonen 132–134.)

Suomalaismenestystä selitettiin 1920–1930-luvuilla rotumyyteillä suomalaisten ainutlaatuisista ominaisuuksista. Rotuteorioihin liittyi oleellisesti ajatus Pohjolan karusta luonnosta suomalaiskansan jalostajana. Urheilupuheessa toistui jatkuvasti muun muassa Zacharias Topeliuksen Maamme-kirjassa esiintyvät suomalaisuuden ominaispiirteet.

(Kokkonen 2008: 138, 142.) Bairnerin (2001: 5) mukaan kansallismyyttien juuret ovatkin pitkälti populaarikulttuurissa.

Luonnolla on selitetty paitsi suomalaisten fyysisiä, myös persoonaan liittyviä ominaisuuksia. Kylmän ilmaston on sanottu tehneen suomalaisista hiljaisen, värittömän ja juron kansan, joka on liikkeissään hidas ja kömpelö. Urheilupuheessa nämä negatiiviset ominaisuudet on kuitenkin usein osattu kääntää positiivisiksi. (Tervo 2003: 53.) Suomalaiseen sankaruuden esittämiseen kuuluu oleellisena osana työnteon merkitys menestyksen takana. Usein urheilupuheessa korostetaan urheilijan tavanomaisia tai vaatimattomia lähtökohtia, joista menestykseen nouseminen maistuu suomalaiskansasta entistäkin maukkaammalta. (Kokkonen 2008: 317–318.)

Suomalaisrotuun on kautta aikojen liitetty myös epämääräinen käsite *sisu*. Sillä on tarkoitettu usein lähinnä sitkeyttä ja tarmokkuutta, ja siihen on liitetty raakaa alkukantaisuutta. Sillä on nähty olevan hyvät puolensa, jotka ilmenevät parhaiten juuri urheiluareenoilla, ja huonot puolensa, jotka näyttäytyvät muun muassa väkivaltatilastoina. (Kokkonen 2008: 145–146.)

2000-luvulla yleistyneet dopingkäryt ovat tuoneet sankareiden vastakohtaksi myös kansallisia häpeäpilkkuja, jotka murentavat kuvaa urheilijoista reilun pelin esikuvina ja kunnollisen kansalaisen ihanteina (Tervo 2003: 101–102). Sankaruus onkin Kemppaisen ja Peltosen (2010: 12–13) mukaan aina ansaittua: se on riippuvaista yhteisön arvostuksesta. Nykypäivänä sankaruus on nähty yhteiskunnallisista muutoksista johtuen katoavana ilmiönä. (Kemppainen & Peltonen 2010: 9)

3 TEORIATAUSTA

Tutkimukseni taustalla vaikuttaa muutama toisiinsa kytkeytyvä teoria, joista ammennan välineet aineistoni analysoimiseen. Nämä teoriat ovat *systemis-funktionaalinen kieliteoria*, Proppin *sadun morfologiateoria* sekä *semanttisten roolien teoria*. Näiden kaikkien teorioiden juuret ovat eurooppalaisessa lingvistikassa semiotiikassa. Lähestymistavan suurin innoittaja on ollut Ferdinand de Saussure ja hänen semiologiansa, jolla hän tarkoitti merkkien elämän tutkimista osana sosiaalista kanssakäymistä. (Tarasti 1990: 8, 10.) Saussure (1986/1916: 77) korostaakin kielen sosiaalista luonnetta: jotta voi olla kieltä, on oltava sitä puhuva yhteisö.

Tärkeimmäksi elementiksi Saussuren teoriasta on noussut kielen jako *langueen* ja *paroleen*¹ (Tarasti 1990: 11–13). *Languella* tarkoitetaan kielisysteemiä, eräänlaista kollektiivista sopimusjoukkoa, jonka yhteisö jakaa. Se sisältää kaikki kielen konventiot, jotka mahdollistavat kanssaihminen puheen ymmärtämisen. *Parole* on tapa, jolla yksilö muodostaa viestejä *languen* sallimissa rajoissa. Nämä kielen kaksi puolta eivät ole irrallisia, vaan ne edellyttävät toisiaan. (Saussure 1986/1916: 13–14, 19, 77.)

Olennaista näissä teorioissa on myös Saussuren kaksi näkökulmaa merkkiin. Merkki on Saussuren (1986/1916: 66) mukaan jaettavissa käsitteeseen ja äänneasuun. Tarasti (1990: 13) kutsuu näitä suomenkielisillä nimityksillä *sisällöksi* ja *ilmaisuksi*. Saussuren (1986/1916: 67) mukaan kielellinen merkki on arbitraarinen eli mielivaltainen, mikä tarkoittaa, että sisällön ja ilmaisun välinen linkki on yhteisössä sopimuksenvarainen.

Yhteistä tutkielmani teorioille on funktionaalisuus, joka tarkoittaa etenkin sitä, että tutkimuksen lähtökohtana on merkitys. Niissä kiinnostus kohdistuu kieleen sosiaalisena

¹ Roy Harrisin englanninkielisessä käännöksessä (Saussure 1986/1916) käytetään nimityksiä *language* ja *speech*

ilmiönä ja vuorovaikutuksen välineenä. Ne perustuvat ajatukseen, että verbi on lauseen ydin, jonka ympärille kerääntyy erilaisia pakollisia tai valinnaisia osallistujia.

3.1 Systemis-funktionaalinen kieliteoria

Tutkimukseni perimmäisenä tarkoituksena on tarkastella tekstiä välineenä, joka paljastaa jotakin suomalaisuudesta. Tähän tarkoitukseen sopii hyvin M.A.K. Hallidayn kehittämä systemis-funktionaalinen kieliteoria, jonka kiinnostuksen kohteena on kielessä rakentuvat merkitykset. Luukan (2002: 92, 97) mukaan Hallidayn teoriassa on nähtävissä Saussuren kielen kahtiajako siten, että Hallidayn teoriassa merkityspotentiaali vastaa *langue*a ja teksti *parole*a.

Systemis-funktionaalisen kieliteorian teoreettisista perusajatuksista merkittävin on kielen näkeminen funktionaalisena. Kieli koetaan yhtenä merkittävänä sosiaalisen toiminnan muotona (Luukka 2002: 89). Kieltä käytetään siis aina jotakin tarkoitusta varten, ja sen funktiona on merkitysten rakentaminen. Näihin rakentuviin merkityksiin vaikuttaa oleellisesti se sosiaalinen ja kulttuurinen konteksti, jossa ne syntyvät. Onkin syytä keskittyä pikemmin kieleen kontekstissa kuin pelkästään kieleen. Kielen käyttäminen on systemis-funktionaalisen kieliteorian mukaan semioottinen prosessi, jossa merkitykset rakennetaan valinnoilla. (Eggins 2004: 3,5,9.)

3.1.1 Teksti, konteksti ja systeemi

Systemis-funktionaalille kielitieteelle ominaista on sen näkemys kielen sosiaalisesta luonteesta. Hallidayn (1978: 2, 122) mukaan kieltä tulkitaan sosiokulttuurisessa kontekstissa, jossa kieli koostuu teksteistä eli sosiaalisen kanssakäymisen kielellisistä muodoista. Kieltä tuleekin tulkita tiettyyn paikkaan sidottuna sosiaalisena prosessina, ja tulkinnassa tulee kiinnittää huomiota samanaikaisesti sekä aktuaaliseen että potentiaaliseen,

toisin sanoen tulkita samaan aikaan sekä tekstiä että monimutkaista merkityspotentiaalia sen taustalla. (Halliday 1978: 4–5.) Kielen ja sosiaalisen kontekstin suhde on dialoginen. Se on vuorovaikutteinen ja välitön prosessi, jossa toisaalta kieli luo sosiaalista kontekstia, toisaalta sosiaalinen konteksti rakentaa kieltä. (Heikkinen, Hiidenmaa & Tiililä 2000: 197.) Systemis-funktionaalisen kieliteorian keskiössä on *tekstit*, joilla tarkoitetaan niin puhuttua kuin kirjoitettua kieltä. Hallidayn (1978: 2) mukaan kieli koostuu teksteistä. Eggins (2004: 27) tiivistää tekstin tarkoittamaan sellaista kielen koodien käyttöä, jolla on jokin merkitys. Tekstuuri erottaa tekstin epätekstistä, se pitää tekstin osat yhdessä ja tekee siitä yhtenäisen. Se sisältää kaksi sitovaa komponenttia, koherenssin ja koheesion. Koherenssilla tarkoitetaan tekstin suhdetta sen ulkopuoliseen maailmaan, toisin sanoen sen sosiaaliseen ja kulttuuriseen kontekstiin. Koheesio puolestaan liimaa tekstin sisäisiä elementtejä toisiinsa. (Eggins 2004: 24.) Heikkisen, Hiidenmaan ja Tiililän (2000: 42) mukaan tekstit ovat kielellisiä valintoja, jotka paitsi ilmaisevat merkityksiä, myös samanaikaisesti konstruoivat erilaisia tilanteita ja rooleja sekä luonnollistavat toimintatapoja ja ajatusmalleja.

Kontekstilla Halliday (1976/1961: 53) tarkoittaa kielen muodon suhdetta siihen eikielelliseen tilanteeseen, jossa se operoi sekä niihin kielellisiin seikkoihin, jotka eivät ole tarkastelun alaisuudessa. Halliday ja Hasan (1986: 5) huomauttavat, että konteksti edeltää tekstiä, toisin sanoen tilanne on ensisijainen tekstiin nähden. Halliday ja Hasan (1986: 6–7) hyödyntävät Malinowskin *tilannekontekstin* ja *kulttuurikontekstin* käsitteitä, jossa tilannekonteksti tarkoittaa tekstin välitöntä ympäristöä, kulttuurikonteksti laajempaa kulttuurista taustaa.

Rekisteriteoria kuvaa välittömän tilannekontekstin vaikutusta kieleen (Eggins & Martin 1997: 234). Malinowskin (1992/1926: 84) mukaan teksti jää elottomaksi ilman tilannekontekstiaan. Halliday ja Hasan (1986: 9–10) väittävät, että tietäessään kontekstin, lähes kuka tahansa pystyy ennustamaan, millaista kieltä käytetään. Ennustaminen toimii myös toiseen suuntaan: tietystä tavasta käyttää kieltä voidaan päätellä tekstin konteksti. Merkityksiä rakennetaan tilannekontekstissa kolmella tavalla. Nämä tavat selittävät

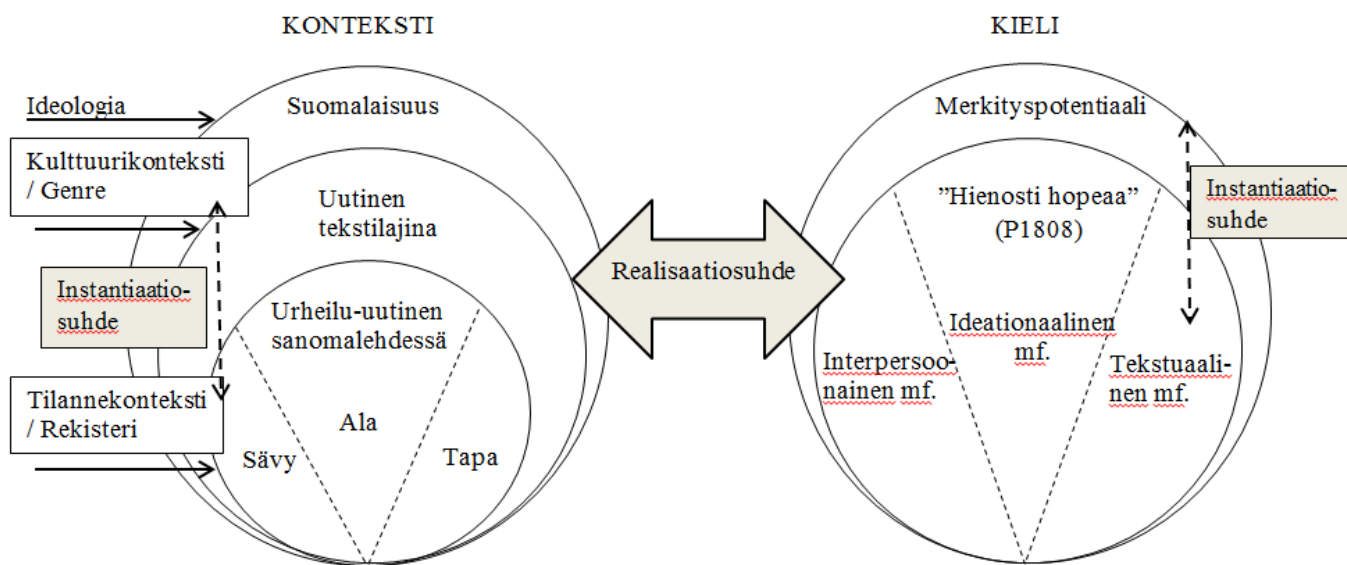
intuitiivista ymmärrystä siitä, että ihmiset eivät puhu ja kirjoita samalla tavalla, kommunikoi samalla tavalla eri ihmisille eri tilanteissa tai keskustele eri aihepiireistä samalla tavalla. Näitä tapoja tehdä eroa kielenkäyttöön kutsutaan rekisterivaihteluiksi. Rekisteri voidaan siis jakaa kolmeen osaan: alaan, sävyyn ja tapaan. Rekisterin ala realisoituu eräänlaisen kieliopillisen systeemin kautta, jota kutsutaan transitiivisuussysteemiksi. Tilannekontekstin sävy realisoituu modaalisuutena ja tapa temaattisuutena. (Eggins 2004: 9, 110.)

Genre puolestaan kuvaa kulttuurikontekstin vaikutusta kieleen. Martinin ja Rosen (2007: 8) mukaan genre on vakiintunut ja päämäärähakuinen sosiaalinen prosessi, joka on sidoksissa ympäröivään kulttuuriin. Heikkinen (1999: 58) pitää genreä tekstilajin synonyyminä. Egginsin (2004: 56) mukaan teksti tunnistetaan tietyn genren edustajaksi sen kontekstin, skemaattisen rakenteen ja tietynlaisen kaavan perusteella. Yhteisön kirjoittamattomat säännöt vaikuttavat kielenkäyttäjän valintoihin siitä, millaista kieltä esimerkiksi uutisessa käytetään (Heikkinen 1999: 57). Ideologia on rekisteriä ja genreä korkeamman tason konteksti. Kieleen vaikuttaa aina tietyt ideologiset positiot, kuten arvot ja näkökulmat Usein ideologia on tekstissä piilossa, jolloin lukijan on helppo lukea tekstiä luonnollisena representaationa todellisuudesta. (Eggins 2004: 9–11.) Heikkisen (1999: 96–97) mukaan tietyn ryhmän jäsenenä on luonnollista omaksua tietynlaisia arvottavia ideologioita, jotka ryhmä jakaa.

Systeemis-funktionaalissa kieliteoriassa kieli nähdään *semioottisena systeeminä*. Semioottiset systeemit ovat aina sosiaalisia konventioita, jossa merkit ovat arbitraarisia eli mielivaltaisia. Egginsin (2004: 15) mukaan kielisysteemi on hienostunein ja kehittynein semioottinen systeemi, sillä kaikki muut systeemit on mahdollista kääntää kielen systeemiksi. Esimerkiksi vaatteiden semioottisesta systeemistä on mahdollista puhua, mutta vaatteilla ei voida luoda kaikkia niitä merkityksiä, joita kielellä voi. Vaikka kieli on samalla tavalla semioottinen systeemi kuin esimerkiksi liikennevalot, joissa merkitys *stop*

realisoituu punaisena valona, se on huomattavasti monimutkaisempi. Se pitää sisällään kuitenkin samalla tavalla merkityksellisiä valintoja ja oppositioita. (Eggs 2004: 15.)

Kielen näkyvä pintarakenne on realisaatio kielen systemistä, jota voi kuvailla eräänlaiseksi syvätasoksi sen abstraktisen luonteen vuoksi (Halliday 1976a: 6). Tämä kielisysteemi ilmentyy tekstissä samalla tavalla kuin kulttuuri ilmentyy tilanteessa. Kielen tasot on jaettavissa systeemiin ja tekstiin, kontekstin tasot kulttuuriin ja tilanteeseen. Sekä kielessä että kontekstissa tasojen välillä vallitsee instantiaatio- eli ilmentymäsuhde: tilanne ilmentää kulttuuria, teksti kielisysteemiä. Kielisysteemi on siis eräänlainen potentiaali, josta kaikki ilmentymät eli tekstit ponnistavat. Samoin kulttuuri on kaikkien erilaisten tilannetyyppien potentiaali. Näin ollen voidaan sanoa, että tilanne ja kulttuuri ovat kielen konstruoimia, koska ne todentuvat kielessä. (Heikkinen ym. 2000: 123, 197.) Kuviossa 1 esittelen tätä kielen ja kontekstin monimutkaista suhdetta sovellettuna omaan tutkimusaineistooni.

Kuvio 1 Kontekstin ja kielen suhde urheilukertomuksissa. Oma mukaelma Eggsin & Martinin (1997: 243) sekä Heikkisen ym. (2000: 122,125) rekisteriteoriasta.

Kuviosta 1 on nähtävissä ensinnäkin kontekstin kaksi tasoa. Uutinen on kuviossa kulttuurikontekstina, sellaisena kulttuurisesti yhtenäisenä konventiojoukkona, jota voi nimittää tekstilajiksi. Se ilmenee tilannekontekstissa tietynä uutisen yksittäisesiintymänä, tässä tapauksessa urheilu-uutisena. Näiden kontekstien suhde on kaksisuuntainen: jokainen yksittäinen uutinen noudattaa sen tekstilajille tyypillisiä konventioita, mutta toisaalta yksittäisten uutisten samanlainen kaava nimenomaan uusintaa tai muokkaa tekstilajia.

Samanlainen suhde on nähtävissä kielen systeemin eli merkityspotentiaalilin ja tekstin välillä. Tässä merkityspotentiaalilla tarkoitan kaikkia niitä kielellisiä mahdollisuuksia, joita kielenkäyttäjällä on hallussaan. Systeemin instantiaationa tekstissä ilmenee merkityspotentiaalista tehdyt kielivalinnat. Kielen ja kontekstin välillä on nähtävissä realisaatio- eli todentumasuhde. Urheilu-uutinen todentuu vasta sen kielellisessä esittämisessä. Toisin sanoen, se mitä tietyssä tilanteessa tapahtuu, realisoituu tekstinä. Näin ollen rekisterin ala, sävy ja tapa todentuvat kielellisesti ideationaalisisena, interpersoonaisena ja tekstuaalisena metafunktiona. Kaiken tämän taustalla on laajana kontekstina ideologia, tässä tapauksessa suomalaisuus. Se on kaiken toiminnan pohjana vaikuttamassa kontekstiin ja kieleen, mutta myös lopulta kielen konstruoima. Siten käy selväksi, että vaikka kieli ja konteksti on kuvattu kuviossa 1 erillisinä ympyröinä, ne toimivat saumattomasti yhteen ja niiden erottaminen toisistaan on mahdotonta.

Halliday (1976: 3) kuvailee systeemiä lukuisten vaihtoehtojen joukoksi, josta valitaan kulloiseenkin tilanteeseen sopiva elementti. Merkityksellistämistä tapahtuu ensinnäkin sanatasolla. Leksikaalisen aineksen valitseminen on osa merkityksellistämisprosessia, jossa valitaan asenteellisista sisällöistä omaan tarkoitukseen sopiva sana. Paitsi sanatasolla, valintoja tehdään myös kieliopillisissa systeemeissä, jossa valittavana on erilaisia lausetyyppejä. Kielen systeemi kertoo, mistä elementeistä tietty lausetyyppi koostuu ja minkälaisia kieliopillisia rooleja se vaatii. Merkitykset realisoituvat siis sanoina, jotka puolestaan realisoituvat äänteinä tai kirjaimina. Tosin sanoen: semantiikka realisoituu

leksikaalis-kieliopillisena tasona, joka taas realisoituu fonologiana. Kielessä on siis kolme tasoa, joista kahdella luodaan merkityksiä. Systemis-funktionaalinen kieliteoria on kiinnostunut lähinnä leksikaalis-semanttisesta tasosta, jolla merkitykset realisoituvat sanoina. (Eggins 2004: 13–19.)

Hallidayn ja Matthiessenin (2004: 29) mukaan kielen perustehtävinä on kokemuksista kertominen ja sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen. Egginsin (2004: 11) mukaan ihmiset kommunikoivat rakentaakseen merkityksiä, joita syntyy useita samanaikaisesti. Maailma järjestyy järkeväksi kokonaisuudeksi kolmen merkitystyyppin kautta. *Ideationaaliset* merkitykset kuvaavat kokemuksen representoitumista kielessä, *interpersoonaiset* merkitykset kertovat rooleista ja asenteista, *tekstuaaliset* merkitykset esittävä, kuinka tekstin osat sulautuvat yhteen ja suhteutuvat aiemmin sanottuun tai kontekstiin. (Eggins 2004: 12.) Hallidayn ja Hasanin (1986: 23) mukaan jokainen lause tekstissä on monifunktionen, toisin sanoen sitä voidaan tarkastella kolmesta eri näkökulmasta, jotka yhdessä rakentavat tekstin kokonaistulkintaa. Stillar (1998: 21) huomauttaa, että vaikka tekstien kielellisten mallien analysoiminen vaatiikin usein metafunktion erottelun, on tärkeä ottaa huomioon, että ne ovat riippuvaisia toisistaan. Heikkisen ym. (2000: 74) mukaan merkitysten rakentumisen kannalta keskeistä on myös se, mitä tekstissä ei ole. Keskityn analyysissäni urheilutekstien rakentaman maailman kuvaamiseen, joten metafunktion suurimman huomioni kohteena on ideationaalinen metafunktio.

3.1.2 Ideationaalinen metafunktio

Rekisterin alaa ilmaistaan siis ideationaalisen metafunktion kautta, joka kuvaa todellisuuden rakentumista ja siihen osallistumista tekstissä. Jokainen kielellinen kokemus koostuu prosessista ja siihen kiinnittyneistä osallistujista ja olosuhteista (Halliday & Matthiessen 2004: 170). Ideationaalinen kokemusmaailma saavutetaan eräänlaisen kieliopillisen systeemin avulla, jota Halliday ja Matthiessen (2004: 173) kutsuvat

transitiivisuussysteemiksi. Transitiivisuussysteemi konstruoi maailmaa prosessityyppien kautta. Jokainen prosessityyppi tarjoaa omanlaisen mallinsa konstruoida tietty kokemus.

Halliday ja Matthiessen jakavat prosessityypit karkeasti ulkoisen ja sisäisen kokemuksen prosesseihin. Prototyypisesti ulkoinen kokemus ilmenee erilaisina tapahtumina ja toimintoina eli materiaalisina prosesseina. Näihin ulkoiisiin tapahtumiin reagointi ilmenee useimmiten mentaalisisina prosesseina. Kolmas pääprosessityyppi on relationaaliset prosessit, jotka toimivat identifioimisen ja luokittelun välineinä. Näiden päätyyppien väliin sijoittuvat behavioraaliset, verbaaliset ja eksistentiaaliset prosessit. (Halliday & Matthiessen 2004: 170–171.)

Prosessityypit eivät ole selvärajaisia kategorioita, vaan ne sekoittuvat osin keskenään. Halliday ja Matthiessen (2004: 173) puhuvat systeemisestä epämääräisyydestä, joka tarkoittaa, että yksi ja sama teksti voi tarjota useita vaihtoehtoisia malleja nähdä kokemus. Esimerkiksi erilaiset tunteiden ilmaisemiset saavat transitiivisuussysteemissä usein monitahoisen tulkinnan, koska tunteita ja tuntemuksia voidaan ilmaista paitsi mentaalisesti, myös esimerkiksi relationaalisesti. (Halliday & Matthiessen 2004: 173.)

Tekstilaji ja rekisteri vaikuttavat paljon siihen, millaisia prosessityyppisiä tekstissä on. Esimerkiksi reseptit rakentuvat usein materiaalisten prosessien varaan, arkikeskustelua hallitsevat mentaaliset prosessit ja uutisraportissa vilisee verbaalisia prosesseja. Prosessityyppien esiintyminen vaihtelee myös tietyn rekisterin kuluessa. Esimerkiksi tarinoiden orientaatio-osioita hallitsee eksistentiaaliset ja relationaaliset prosessilausekkeet, kun taas itse päätapahtumat ilmaistaan usein materiaalisina prosesseina. (Halliday & Matthiessen 2004: 174.)

Prosessityypeillä on toisistaan poikkeavia kieliopillisia ominaisuuksia. Esimerkiksi relationaaliset prosessit rakentuvat useimmiten olla-verbin varaan, mentaaliset prosessit vaativat tietoisesta osallistujan toisin kuin materiaaliset prosessit, ja eksistentiaalisissa

lauseissa ei ole mukana lainkaan subjektiosallistujaa. (Halliday & Matthiessen 2004: 174–175.)

Kaikki prosessityypit rakentuvat ajassa ilmenevästä prosessista, siihen välittömästi kiinnittyneistä osallistujista sekä olosuhteista. Siinä missä jokaiseen prosessiin on välttämättä kiinnittyneenä luontainen osallistuja, ovat olosuhde-elementit harvoin prosessin pakollisia argumentteja. Prosessit ja niiden osallistajat muodostavat lauseen eksperientiaalisen keskuksen, jota olosuhteet mahdollisesti laajentavat. Ne voivat kasvattaa keskusta esimerkiksi ilmoittamalla tapahtuma-aikaa, -paikkaa tai syytä, mutta niiden status on aina toisarvoinen prosessiin ja osallistujiin nähden. (Halliday & Matthiessen 2004: 175–176.) Stillar (1998: 25) huomauttaa, että prosessit eivät välttämättä aina ole verbejä, vaan ne voivat realisoitua tekstissä myös inkongruentisti nominaalistuneina. Kun jokin semanttinen kategoria realisoituu sille epätyypillisenä kieliopillisena luokkana, puhutaan kieliopillisesta metaforasta. Yleisin kieliopillisen metaforisoinnin muoto on juuri nominalisointi, jossa semanttinen kategoria, prosessi, realisoituu substantiivina verbin sijaan. Jotta elementtiä voidaan käsitellä prosessina, se on purettava nominaalistuneesta muodostaan takaisin prosessiksi. (Martin & Rose 2007: 106–107.)

Materiaaliset prosessit ilmaisevat tapahtumista ja tekemistä. Ainoana pakollisena osallistujana näissä prosesseissa on *tekijä*, joka on tapahtuman aikaansaaja. Tyypillisesti osallistuja ilmaistaan kieliopillisesti lauseen subjektina. Intransitiiviset lauseet näyttäytyvät usein tapahtumina, joissa on mukana vain yksi osallistuja eli tekijä. Transitiiviset lauseet puolestaan näyttäytyvät toimintana, jossa on mukana tekijän lisäksi toinen osallistuja, *kohde*. Materiaaliset prosessit eivät välttämättä edusta pelkästään konkreettisia tapahtumia, vaan niiden kautta voidaan ilmaista myös abstraktia tekemistä tai tapahtumista. (Halliday & Matthiessen 2004: 179–180, 196.) Stillarin (1998: 23) mukaan materiaallinen (eli *toiminta-*) prosessi voidaan luokitella alatyyppeihin riippuen kohteen luonteesta. Hän esittää alalajeiksi esimerkiksi siirto-, liike- ja seurausprosessia. Hänen mallissaan materiaalliseen prosessiin kuuluu myös affektiviinen prosessi, joka löytyy myös suomen kieleen teoriaa

soveltaneen Susanna Shoren mallista. Shore (1992: 268) nimeää sen kokemukselliseksi prosessiksi Hakulisen ja Karlssonin (1988: 99) *kokijalauseetta* mukaillen.

Mentaaliset prosessit käsittelevät sisäisiä tietoisuuden kokemuksia esimerkiksi tunteita ja kognitioita. Näissä prosesseissa osallistujina on tietoinen, ihmisenkaltainen, *aisti* sekä *ilmiö*. (Halliday & Matthiessen 2004: 197–203.) Stillarin (1998: 23) mukaan mentaalista prosessia realisoivasta verbistä riippuen prosessi voi olla muun muassa havainto- tai reaktioprosessi.

Relationaaliset prosessit ovat luokittelun ja identifioinnin prosesseja. Ne rakentuvat useimmiten *olla*-verbin varaan, joka voi olla joko kopula tai habitiivi. Ne ovat statiivisia sisäistä tai ulkoista kokemusta luonnehtivia prosesseja, jotka sisältävät välttämättä kaksi luontaista osallistujaa (Halliday & Matthiessen 2004: 211–212). Halliday ja Matthiessen (2004: 215) erottavat kielestä kolmenlaisia suhteita, jotka ovat luonteeltaan aina joko attributiivisia tai identifioivia. Näitä ovat intensiiviset, possessiiviset ja olosuhteelliset suhteet. Identifioivat lausekkeet ovat ikään kuin kaksipuoleisia, eli prosessin osallistujien paikkoja on mahdollista vaihtaa. Attributiivisissa lauseissa on kysymys ominaisuudesta, joten vaihdon mahdollisuutta ei ole. (Halliday & Matthiessen 2004: 215.) Shoren (1992: 256) mukaan possessiivinen prosessi on suomen kielessä olosuhteellisen prosessin alatyyppi. Nämä molemmat suhteet rakentuvat kahden luontaisen osallistujan varaan, joista toinen on olosuhde (aika tai paikka) ja toinen tässä paikassa olija. (Shore 1992: 244.)

Hallidayn ja Matthiessenin (2004: 248) mukaan kolmen pääprosessityypin lisäksi on olemassa niiden väliin sijoituvia toissijaisia prosessityyppejä. *Behavioraaliset* prosessit sijoittuvat materiaalien ja mentaalisten prosessien välimaastoon ilmentäen psykologista käyttäytymistä kuten hengittämistä, yskimistä ja hymyilemistä. Ainoa pakollinen osallistuja on *käyttäytyjä*. (Halliday & Matthiessen 2004: 248–249.) Mentaalisten ja relationaalisten prosessien rajalle sijoituvaa prosessityyppiä kutsutaan *verbaaliseksi* prosessiksi. Se kuvastaa nimensä mukaisesti sanomista, jossa osallistujina on *sanoja* ja *kohde*. (Halliday &

Matthiessen 2004: 248, 252–253.) Esimerkiksi Stillar (1998: 23) kuitenkin lukee verbaaliset prosessit mentaalisten prosessien alalajiksi. *Eksistentiaaliset* prosessit ovat olemassaolon prosesseja, ja ne sijoittuvat materiaalisten ja relationaalisten prosessityyppien väliin. (Halliday & Matthiessen 2004: 256.) Stillarin (1998: 23) mallin mukaan eksistentiaaliset prosessit kuuluvat relationaalisten prosessien alaisuuteen.

3.2 Roolit

Hyödynnän Hallidayn transitiivisuussysteemin roolinimitysten sijaan tutkimuksessani erilaisia semanttisten roolien teorioita sekä Vladimir Proppin satumorfologian rooleja. Semanttisten roolien tarkastelu auttaa hahmottamaan, millaisissa positioissa osallistujat toimivat, satumorfologian tehtävä on tässä tutkimuksessa linkittää urheilu-uutisen osallistujaroolit perinteisen tarinan roolihahmoihin.

3.2.1 Semanttiset roolit

Vaikka lukuisat kielioppimallit eroavat toisistaan joskus suurestikin, lähes kaikissa niissä on tarvittu semanttisen roolin käsitettä eli sellaisia termejä, jotka edustavat lauseen ilmaisemaan tilanteeseen osallistujia (Nikanne 2001: 127). Yksimielisyyttä roolien lopullisesta määrästä ja nimityksistä ei ole saatu aikaiseksi. Jo pelkästään semanttisen roolin käsite on useassa kielioppimallissa korvattu erilaisilla nimityksillä. Niitä on kutsuttu esimerkiksi syväsjoiiksi, valenssirooleiksi ja temaattiksi rooleiksi tai theta-rooleiksi. (Nikanne 2001: 128.)

Esimerkiksi Paavo Siron suomenkieleen soveltamassa sijakieliopissa rooleja nimitetään syväsjoiiksi. Kieliopissa keskeistä on nähdä kieli monitasoisena hierarkiajärjestelmänä. (Siro 1977: 9.) Siron (1977: 12) mukaan lause koostuu moduksesta ja propositiosta eli jaksosta, propositio puolestaan rakentuu tempuksen ja ytimen varaan. Sijakieliopin

kiinnostuksen kohteena on tämä propositiota rakentava ydin, joka käsittää verbin suhteet sen nominaalijäseniin. Sijakieliopin tehtävänä on selvittää ytimen lainalaisuuksia. (Siro 1977: 13.)

Vilkunan (1996: 23) mukaan lauseen ytimenä on verbi, jota ympäröi siihen kiinnittyneet *seuralaiset*. Kun verbi itsessään kertoo, mitä ja kuinka paljon seuralaisia se tarvitsee, sanotaan seuralaisten kuuluvan verbin *valenssiin*. Esimerkiksi *ostaa* on kaksipaikkainen transitiiviverbi, joka vaatii seurakseen *ostajan* ja *ostettavan* roolit. Nämä roolit on nimetty lauseen ytimenä olevan verbin mukaan, mutta seuralaisrooleja on pyritty niputtamaan myös eräänlaisiksi roolikokonaisuuksiksi.

Valenssinmukaisia seuralaisia kutsutaan useimmiten *aktanteiksi* tai *argumenteiksi*. Kaikki verbiä ympäröivät seuralaiset eivät kuitenkaan kuulu verbin valenssiin, vaan mukana voi olla myös vapaita määritteitä. Esimerkiksi tapa, ajankohta, tapahtumatiheys, paikka ja syy ympäröivät usein verbiä, mutteivät ole sen aktantteja, ns. pakollisia seuralaisia. (Vilkuna 1996: 26–27.)

Hakulinen ja Karlsson (1988: 101) puhuvat semanttisista valenssirooleista, joilla he tarkoittavat intransitiivi- ja transitiivilauseiden verbin ja sen argumenttien välistä suhdetta. He erottavat kymmenen valenssiroolia, joita ovat: AGENTIIVI, KOKIJA, HYÖTYJÄ, KOHDE, LOKATIIVI, POSSESSIIVI, INSTRUMENTTI, AIHEUTTAJA, LÄHDE ja NEUTRAALI. Monet näistä valenssirooleista esiintyvät toistuvasti yhden tietyn kieliopillisen funktion muodossa. Esimerkiksi AGENTIIVI esiintyy useimmiten subjektina ja KOHDE objektina. (Hakulinen & Karlsson 1988: 102–103.) Ray S. Jackendoff (1972: 25) kuitenkin huomauttaa, etteivät luonnollisen kieliopin suhteet vastaa yksiselitteisesti semanttisia suhteita. Esimerkiksi lauseissa *ovi aukesi* ja *Matti avasi oven*, oven semanttinen funktio on sama, vaikka se perinteisen kieliopin mukaan toimii ensimmäisessä lauseessa subjektina ja toisessa objektina.

Rooleilla on tietty hierarkia, jossa AGENTIIVILLA on etuoikeus täyttää subjektin funktio. Mikäli lauseessa ei ole AGENTIIVIA, subjektin paikka siunaantuu INSTRUMENTILLE tai NEUTRAALILLE. Roolien välinen hierarkia näkyy myös siinä, millä rooleilla on oikeus verbinetiseen asemaan. Useimmiten tällaisia rooleja ovat ainakin AGENTIIVI, KOKIJA ja POSSESSIIVI. (Hakulinen & Karlsson 1988: 103.)

Lea Laitinen (1988: 160–161) on koonnut omaa tutkimustaan varten semanttisten roolien luettelon, joka koostuu pelkästään ihmisviitteisistä rooleista. Erona Hakulisen ja Karlssonin listaan on LOKATIIVIN, AIHEUTTAJAN ja LÄHTEEN puuttuminen kokonaan roolilistasta sekä POSSESSIIVIN nimeäminen OMISTAJAKSI ja INSTRUMENTIN nimeäminen VÄLINEEKSI. Laitinen (1988: 180) lisää semanttisten roolien listaan UHRIN roolin, joka näyttäytyy usein eräänlaisena pakotettuna AGENTIIVINA tai KOHTEENA.

Kummassakin roolilistassa AGENTIIVILLA tarkoitetaan elollista toimijaa, jonka toiminta näyttäytyy aloitteellisena, intentionaalisenä ja aikaansaavana. Sen toiminnanpiirteistä kontrolli erottaa sen selvästi kaikista muista rooleista; se on ainoa rooli, joka pystyy kontrolloimaan toimintaansa ja olemaan siitä vastuussa. Sen selvimpänä vastakohtana on KOHTEEN rooli, joka nimensä mukaisesti on usein toiminnan kohde tai sen tulos, eikä se itse pysty tähän tulokseen vaikuttamaan. (Laitinen 1988: 161, Hakulinen & Karlsson 1988: 102.)

Urpo Nikanteen (2001: 128) kokoama semanttisten roolien luettelo eroaa jonkin verran Hakulisen ja Karlssonin sekä Laitisen roolimallista. Hän erottaa lauseesta ensinnäkin TEEMAN roolin, joka on se osallistuja, jonka sijaintia, olotilaa, liikettä tai muutosta lause kuvaa. KOHTEEN rooli on Nikanteen mukaan teeman liikkeen päätepiste, LÄHDE lähtöpiste ja REITTI sen välipiste. SIJAINTI on se paikka tai olotila, jossa teema esiintyy. AGENTILLA hän tarkoittaa tilanteen aiheuttajaa, TEKIJÄLLÄ lauseen tilanteen aktiivista osanottajaa ja TAIPUJALLA lauseen kuvaaman asiantilan passiivista osallistujaa, joka taipuu TEKIJÄN dominoitavaksi.

Muutammat peruslausetyypit vaativat osakseen aina tietyt roolit. Esimerkiksi predikatiivilauseessa subjektin rooli on kopulaverbin aktanttina useimmiten NEUTRAALI, omistusrakenteessa valenssiroolina on POSSESSIIVI ja eksistentiaalilauseessa tavallisesti LOKATIIVI tai NEUTRAALI. (Hakulinen & Karlsson 1988: 104.)

Tässä tutkimuksessa hyödynnän yhdeksän semanttisen roolin luetteloa, jonka olen laatinut yhdistämällä Hakulisen ja Karlssonin mallin Laitisen ajatuksiin. Tämä luettelo koostuu ainoastaan ihmisviitteisistä rooleista, joten olen jättänyt LOKATIIVIN ja VÄLINEEN roolit pois. Lisäksi hyödynnän Laitisen UHRIN roolia, joka Hakulisen ja Karlssonin mallista puuttuu. Luetteloni koostuu siis seuraavista rooleista: AGENTIIVI, KOKIJA, KOHDE, NEUTRAALI, POSSESSIIVI, HYÖTYJÄ, UHRI, VASTAANOTTAJA JA AIHEUTTAJA/LÄHDE.

3.2.2 Satumorfologia

Lea Laitinen on hyödyntänyt omassa tutkimuksessaan (1988) ansioäitien ja kotiäitien roolituksessa paitsi perinteisiä semanttisten roolien luokituksia, myös venäläisen folkloristin, Vladimir Proppin analyysimallia. Laitisen (1988: 167) mukaan Proppin malli antaa rooleille arvokontekstin, joka lingvistiseltä roolisemantiikalta puuttuu.

Vladimir Propp oli venäläinen kielitieteilijä, jonka tutkimuskohteena olivat venäläisten kansansatujen juonirakenteet. Proppin merkittävin teos, *Morphology of the Folktale*, julkaistiin ensimmäisen kerran jo vuonna 1928. Maailmanlaajuiseen menestykseensä se nousi kuitenkin vasta 1958, jolloin se käännettiin englanniksi. (Lieberman 1984: xi–x.) Teoksessaan Propp esittelee venäläisten kansansatujen morfologiaa. Sadun komponentteja, komponenttien välisiä suhteita sekä komponenttien suhdetta kokonaisuuteen tarkastelemalla päästään käsiksi sadun morfologiaan eli eräänlaiseen kuvaukseen sadusta. (Apo 1974: 46.)

Proppin teorian oli tarkoitus paljastaa kansansatujen tietty kaava, jonka jokainen ryhmään kuuluva yksittäinen kansansatu täyttää. Toisin sanoen, hän abstrahoi yksittäisistä saduista, tarkemmin sanottuna sadun tapahtumista ja osallistujista, yhden yleisen morfologian eli juonikaavan. (Sintonen 1999: 68.) Teoriassa keskeinen on funktion käsite, jolla Propp (1984/1963: 74) tarkoittaa tarinan kannalta oleellisia, sadusta toiseen toistuvia toimintoja. Näitä funktioita on venäläisissä kansansaduissa Proppin mukaan 31. Hänen pääteesinään on, että kansansadut rakentuvat noiden 31 funktion ympärille, joten niiden funktiorakenne on sadusta toiseen sama, vaikka sadun henkilöt vaihtuvat. (Lieberman 1984: xii.) Proppille (1984/1966: 34) koko kertomuksen perusta on juonessa ja juonen perusta puolestaan toiminnassa. Proppin (1968/1928: 21) mukaan siten koko tarina rakentuu toiminnasta, jossa funktiot ovat sadun konstantteja elementtejä. Ne esiintyvät tietyssä järjestyksessä tarinassa, eivätkä ne ole riippuvaisia toiminnan suorittajasta.

Funktiot jakaantuvat saduissa tietyille henkilöahmoille, tietyille sadun konstanteille rooleille. Nämä roolit on luotu yleistämällä henkilöahmojen toistuvista toiminnoista tietynlaisia toimintapiirejä ja liittämällä samanlaisia toimintoja tekevät henkilöt yhdeksi rooliksi. (Propp 1984/1966: 69.) Kansansaduissa on teorian mukaan seitsemän konstanttia henkilöahmoa: *roisto*, *lahjoittaja*, *auttaja*, *etsitty henkilö (ja hänen isänsä)*, *liikkeellelähettäjä*, *sankari* ja *valesankari*. (Apo 1974: 51–52) Sankari voi olla kertomuksessa kahdenlaisessa roolissa; joko uhrina, jolloin sankari kärsii roiston toimista ja on itse huomion keskipisteenä, tai etsijänä, jolloin sankari auttaa roiston toimista kärsineitä, ja huomio kiinnittyy näihin pelastettuihin henkilöahmoihin. (Berger 1997: 26–27.)

Propp (1968/1928: 8) kutsuu sadun konstantteja henkilöahmoja *dramatis personaeksi*. Minä kuitenkin käytän tässä tutkimuksessa A.J. Greimasin nimitystä *aktantti*. Jokainen aktantti koostuu lukuisista aktoreista, aktantin yksittäisesiintymästä tietyn tarinan henkilönä. (Greimas: 1980: 198–199.) Aktantit eivät voi olla olemassa ilman funktioita. Jokainen hahmo toimii omalla toimintakentällään, joka luonnehtii henkilöä. Esimerkiksi roiston toimintakenttään kuuluu sellaisia funktioita kuin taistelu ja takaa-ajo. (Lévi-Strauss

1984/1960: 172–173.) Toimintakentän ja sen toimijoiden suhde voi Proppin (1968/1928: 80–81) mukaan olla kolmenlainen. Ensinnäkin tietty toimintakenttä voi olla suorassa vastaavuussuhteessa toimijaan, jolloin kyseessä on ns. puhtaat hahmot. Lisäksi on mahdollista, että yksi hahmo toimii monella kentällä tai yksi toimintakenttä on jaettu monen toimijan kesken.

Suuresta suosiostaan huolimatta Propp on saanut osakseen myös paljon kritiikkiä. Ranskalainen antropologi Claude Lévi-Strauss on kritisoinut Proppin teoriaa muun muassa sen funktiokeskeisyydestä. Lévi-Straussin mukaan on mahdotonta havaita identtisiä funktioita irrallaan toimintojen suorittajasta. (Lieberman 1984: xxxii.) Lisäksi Lévi-Strauss kiinnittää huomiota Proppin funktioitten ja henkilöhahmojen vaihdettavuuteen, jolla hän tarkoittaa joidenkin konstanttien elementtien olevan yhden ainoan elementin muunnoksia. Esimerkiksi valesankaria voidaan pitää roiston varianttina. (Apo 1974: 60.)

Liettualais-ranskalainen kielitieteilijä A.J. Greimas (1980: 151, 204, 222) on pyrkinyt paitsi supistamaan Proppin vaikesti käsiteltävää funktiologista, myös jaotellut henkilömallin roolit pareiksi. Hänen mukaansa aktantit voidaan jäsentää kahdeksi eri kategoriaksi: subjektiksi ja objektiksi sekä lähettäjäksi ja vastaanottajaksi (Greimas 1980: 151). Greimasin myyttisessä aktanttimallissa henkilöparia *subjekti–objekti* vastaa Proppin sankarin ja etsinnän kohteen roolit, *lähettäjä–vastaanottaja* –paria puolestaan Proppin roolimallin liikkeellelähettäjä ja sankari. (Apo: 1974: 61.) Sivullisiksi osallistujiksi Greimas (1980: 204–205) nimeää *auttajan*, jossa yhdistyy Proppin auttaja ja lahjoittaja, ja *vastustajan*, joka vastaa Proppin roistoa ja oletettavasti myös valesankaria. Nämä sivulliset osallistujat ovat päähenkilöiden rinnalla toimivia hyviä ja pahoja voimia (Greimas 1980: 204).

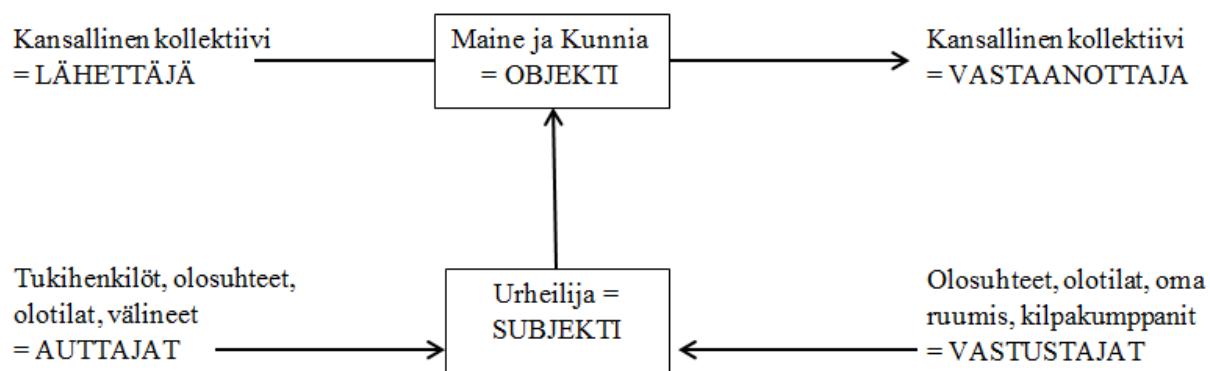
Jokainen aktantti pyrkii tarinassa toteuttamaan päämääräänsä oman alatarinansa kautta, jota Aho (2002: 66) kutsuu aktantin narratiiviseksi kuluksi. Jokainen aktantti sijoittuu aina johonkin asemaan myös muiden aktanttien narratiivisessa kulussa. Useimmiten tarinassa seurataan subjektin narratiivin kulkua, joka etenee lyhyesti seuraavanlaisena kaavana: 1)

Läheittäjä varustaa sankarin velvoitteella, motivaatiolla, kyvyillä ja halulla, jotta sankari selviytyisi tehtävästä ja onnistuisi saavuttamaan tarinan alussa puuttuvan objektin. 2) Vastustaja yrittää estää sankarin selviytymisen tehtävästä 3) Sankari voittaa hankaluudet ja poistaa alussa olleen puutteen. (Aho 2002: 17, 66.)

Tässä tutkimuksessa hyödynnän pääasiassa A.J. Greimasin aktanttimallia, johon sijoitan urheilukertomuksen osallistajat. Tarkastelen urheilukertomusta siten satuna, joka koostuu pareista subjekti–objekti, vastustajat–auttajat ja läheittäjä–vastaanottaja. Näiden parien funktioita tarkastelen osin myös Proppin funktioluettelon valossa.

4 URHEILUKERTOMUSTEN OSALLISTUJAT JA OSALLISTUJIEN FUNKTIOT

Tässä analyysiluvussa tarkastelen suomalaisuutta osana urheilukertomusta. Lähtökohtanani on siis ollut ajatus urheilu-uutisesta sellaisena tarinana, jossa on samanlaisia funktioita ja henkilöahmoja kuin perinteisessä sadussa. Alla oleva kuvio 2 kuvaa A.J. Greimasin myyttistä aktanttimallia, johon olen sijoittanut oman aineistoni henkilöahmot.

Kuvio 2. Urheilukertomuksen osallistujat sovellettuna A. J. Greimasin (1980: 206) myyttiseen aktanttimalliin

Kuviosta 2 näkyy, missä aktanttiasemissa urheilukertomuksen henkilöt operoivat. Kaikki aktantit eivät ole elollisia, vaan mukana on myös abstrakteja entiteettejä, kuten olosuhteita. Yllä oleva aktanttimalli voidaan kirjoittaa pelkistettynä seuraavanlaiseksi juoneksi: kansallinen kollektiivi lähettää urheilijan tavoittelemaan ideologista objektia, tässä tapauksessa kansallista kunniaa. Ideologinen objekti on koko subjektin matkan perimmäinen päämäärä, mutta lähettäjä asettaa jokaiselle urheilijalle erikseen sellaisen konkreettisen objektin, jonka kautta ideologinen objekti on mahdollista saavuttaa. Urheilija kohtaa matkallaan auttajia ja vastustajia, joiden funktiona on joko mahdollistaa tai estää objektin siirtyminen urheilijan haltuun. Vastaanottajan tehtävänä on urheilijan suorituksen arviointi ja palkitseminen tai rankaiseminen.

4.1 Subjektit

Kutsun urheilukertomusten päähenkilöitä Greimasin (1980: 201) tapaan subjekteiksi. Ne vastaavat osin Proppin morfologiamallin sankarin roolia, mutta jotta rooleista on mahdollista tehdä riittävän kattavia yleistyksiä, Greimasin korkeamman abstraktiotason käsite sopii tarkoitukseeni paremmin. Olen jakanut subjektit neljään osaan aineistoni alustavan analyysin perusteella siten, että ensimmäisen alaluvun subjektina on keihäänheittäjä Tero Pitkämäki, toisen kävelijä Jarkko Kinnunen, kolmannen suomalaiset juoksijanaiset Nooralotta Neziri, Hanna-Maari Latvala ja Sandra Eriksson ja viimeisen alaluvun subjektina on jamaikalainen pikajuoksija Usain Bolt.

Yhteistä näille subjekteille on niiden esiintyminen urheilukertomusten protagonisteina, ts. päähenkilöinä, joita lukijan oletetaan tukevan. Niitä yhdistää agenttiivisuus, dynaamisuus ja aloitteellisuus. Ne toimivat lauseissa tekijöinä, aktiivisina toimijoina. Kaikki subjektit liikkuvat selvästi sankarin toimintakentällä osallistuessaan kamppailuun vastustajaa vastaan. Joillakin subjekteilla on taistelun lisäksi muita sankarin funktioita, esimerkiksi voitto ja paluu. Urheilukertomuksissa kaikkia sankarin ominaisuuksia ei kuitenkaan täyty yksikään aktori. Aineistoni kertomuksissa sankariksi aktuaalistutaan vasta taistelussa saavutetun voiton jälkeen. Kaikkia subjekteja voisikin luonnehtia käsitteellä *potentiaalinen sankari*. Subjektiin ladataan odotuksia, jotka täyttäessään se saavuttaa sankariaseman.

Subjektin rooliin kuuluu toimia lähettäjän asettaman objektin saavuttamiseksi. Urheilukertomuksissa objektin määrittelyssä on omat ongelmansa, sillä subjektin itselleen asettamat tavoitteet eivät aina vastaa lähettäjän asettamaa tavoitetta. Näen kuitenkin lähettäjän asettaman ideologisen objektin subjektin ja lähettäjän yhteisenä päämääränä. Maineen saavuttaminen on siten kaikkien subjektien urheilukertomuksen objekti. Jokaisella on kuitenkin myös konkreettisia objekteja kertomuksissaan. Ainoastaan näiden konkreettisten objektien kautta ideologisen objektin saavuttaminen on mahdollista. Tuon näitä konkreettisia objekteja esille jokaisen subjektin analyysissä, mikäli ne vain ovat

tekstistä luettavissa. Joidenkin subjektien kohdalla objektia ei ole selvästi asetettu, enkä siksi pyrikään tekemään tarkkaa analyysia objektin luonteesta.

Tarkastelen kaikkien subjektien kohdalla niiden semanttisia rooleja, prosesseja ja nimeämistä. Alla olevista taulukoista on nähtävissä näiden prosentuaaliset osuudet aineistossani. Varsinainen tutkimukseni kohdistuu kuitenkin aineiston laadulliseen analyysiin, jossa taulukoiden funktiona on pikemminkin toimia tutkimuksen lähtökohtana kuin itse tutkimustuloksena. Vaikka taulukoista voi tehdä jonkinlaisia alustavia johtopäätöksiä, ne eivät itsessään anna riittävän kattavaa tai edes oikeaa kuvaa aineistosta. Vasta laadullisessa analyysissä, jossa prosessit, roolit ja nimeämiset näyttäytyvät luonnollisessa tilannekontekstissään, on mahdollista saada aitoja tuloksia.

Taulukossa 1 eritellään aineiston semanttiset roolit, jotka paljastavat millaiseen asemaan subjekti asetetaan ja mikä on sen suhde ympäristöönsä.

Taulukko 1. Subjektien saamat semanttiset roolit sanomalehtien urheilujutuissa

Rooli	Tero Pitkämäki	Jarkko Kinnunen	Juoksijanaiset	Usain Bolt
AGENTIIVI	38 %	46 %	39 %	35 %
KOKIJA	20 %	23 %	23 %	11 %
KOHDE	10 %	5 %	4 %	7 %
NEUTRAALI	19 %	14 %	19 %	27 %
POSSESSIIVI	2 %	4 %	4 %	5 %
HYÖTYJÄ	3 %	3 %	5 %	5 %
UHRI	2 %	3 %	1 %	3 %
VASTAANOTTAJA	3 %	2 %	5 %	3 %
AIHEUTTAJA/LÄHDE	1 %			4 %

Taulukossa 1 näkyy selvästi kaikkien subjektien asema agentiivisena toimijana. AGENTIIVILLE tyypillistä on intentionaalisuus ja aktiivisuus. AGENTIIVIN suuri määrä on

varsin oletettavaa urheilu-uutisessa, joka rakentuu nimenomaan dynaamisten kilpailutilanteiden ympärille. AGENTIIVIN lisäksi muista rooleista esiin nousevat NEUTRAALIN ja KOKIJAN roolit, jotka AGENTIIVIN tavoin ovat useimmiten ihmisviitteisiä. Niiden toiminta ei kuitenkaan ole samalla tavalla aktiivista ja intentionaalista kuin AGENTIIVIN, vaan ne näyttäytyvät pikemminkin olijoina ja asioista vastuuttomina kokijoina.

Semanttisten roolien lisäksi olen laskenut subjektien saamat prosessit urheilukertomuksissaan. Taulukon 2 prosessit kuvaavat sitä, millaisessa toiminnassa subjektit ovat osallisina urheilukertomuksissaan.

Taulukko 2. Subjektien saamat prosessit sanomalehtien urheilujutuissa

Prosessit	Tero Pitkämäki	Jarkko Kinnunen	Juoksijanaiset	Usain Bolt
Materiaalinen	51 %	44 %	42 %	47 %
Mentaalinen	13 %	15 %	15 %	4 %
Relationaalinen	14 %	20 %	25 %	38 %
Behavioaalinen	4 %	9 %	4 %	3 %
Verbaalinen	12 %	12 %	12 %	6 %
Eksistentiaalinen	4 %	1 %	2 %	1 %

Taulukosta 2 näkyy, että materiaallinen prosessi on subjektien yleisin prosessi. Sen lisäksi suhteellisen paljon tilaa aineistossa saavat mentaalinen, relationaalinen ja verbaalinen prosessi. Subjektit näyttäytyvät aineistossa taulukon perusteella siten aktiivisina tekijöinä, asioiden aistijoina tai kokijoina, staattisina olijoina ja tarinansa kertojina tai kommentoijina. Varsinkin materiaallisen ja relationaalisen prosessin suuri osuus on ominaista urheilu-uutiselle. Toiminnan verbit ovat yleisin tapa kuvata urheilevaa henkilöä, mutta urheilu-uutiselle tyypillistä on myös urheilijan aiempiin suorituksiin viittaaminen sekä urheilijan suhteuttaminen ympäristöönsä, esimerkiksi muihin urheilijoihin.

Semanttisten roolien ja prosessien lisäksi olen selvittänyt taulukkoon 3 subjektien nimeämistä. Taulukosta 3 on nähtävissä prosentuaaliset osuudet esimerkiksi siitä, kuinka usein subjekti nimetään yleisnimellä eli appellatiivilla ja kuinka usein erisnimellä eli proprilla.

Taulukko 3. Subjektien nimeäminen Helsingin Sanomien, Etelä-Suomen Sanomien ja Pohjalaisen urheilujutuissa

Nimeäminen	Tero Pitkämäki	Jarkko Kinnunen	Juoksijanaiset	Usain Bolt
Propri	58 %	30 %	40 %	55 %
Propri määreellä	3 %	3 %	3 %	4 %
Appellatiivi	10 %	7 %	10 %	12 %
Pronomini yht.	20 %	43 %	38 %	28 %
Yks. 1	11 %	31 %	24 %	8 %
Yks.2		5 %	1 %	
Yks.3	7 %	7 %	12 %	20 %
Mon.1	2 %		1 %	

Urheilijan nimeäminen proprilla on yleisin nimeämistapa suurimmalla osalla subjekteista. Myös pronomien osuus on melko suuri. Yksikön ensimmäisen pronominin suuri osuus heijastelee urheilijan oman puheen suurta määrää aineistossa. Taulukkoon 3 ei ole merkitty passiivin tai geneerisen nollan käyttöä, koska ne ovat usein teksteissä varsin moniselitteisesti tulkittavissa. Shoren (1986: 35) mukaan passiivin, jota hän nimittää indefiniitiksi, tulkintaan vaikuttaa aina sen tekstiyhteys ja vaikeasti tulkittava tilannekonteksti, jossa se esiintyy.

4.1.1 Sankarisubjekti

Kutsun Tero Pitkämäkeä sankarisubjektiksi siksi, että Pitkämäki täyttää suurimmilta osin Proppin sankariroolin määrittäykset. Pitkämäen tarinaan kuuluu selvästi *taikaesineen saaminen, taistelu ja kotiinpaluu*, jotka ovat nimenomaan sankaria määrittäviä funktioita. Nämä tarinan konstantit funktiot esiintyvät Proppin teorian vaatimassa järjestyksessä. Pitkämäen urheilukertomuksessa lainakeihäs realisoi taikaesinettä, jonka siirtyminen sankarin haltuun on Proppin (1968/1928: 79) mukaan lahjoittajan tehtävä.

- (1) Pitkämäki heitti hopeaa Mika Aalloilta lainassa olleella keihäällä, jonka Teemu Wirkkala toi Moskovaan (ESS1808)

Esimerkissä (1) annetaan erityismaininta keihäälle, jolla Pitkämäki voitti MM-hopeansa. Keihäälle annetaankin läpi sankaritarinan erityisen suuri rooli maagisena taikaesineenä. Huomattava on myös maininta siitä, ettei keihäs ollut heittäjän oma, vaan lainassa. Esimerkissä Mika Aalto toimii siis Proppin aktanttimallia mukaillen auttajana ja etenkin lahjoittajana. Palaan tarkemmin auttajan rooliin alaluvussa 4.2.3.

Vaikka esimerkki (1) rakentuukin pitkälti taikaesineen varaan, esitetään Pitkämäki siinä kuitenkin koko hänen urheilukertomukselleen tyypillisesti AGENTIIVINA materiaalsen prosessin kautta. Subjektille tyypillisesti Pitkämäki on usein aktiivinen toimija, jonka tekeminen on intentionaalista ja dynaamista. Hankomäen (2005) tavoin käytän *lajiverbin* käsitettä tarkoittaessani verbejä, joista urheilulajin nimitys on nominaalistus. Tässä tapauksessa lajiverbinä toimii verbi *heittää*.

Lajiverbi on tyypillisin verbi kyseisestä urheilulajista puhuttaessa, ja siksi itsessään suhteellisen neutraali. Usein lauseet saavatkin tietyn *semanttisen prosodiansa* muilla keinoin. Semanttisella prosodialla tarkoitan Bill Louwin (1993: 157) tavoin lekseemiä ympäröivää merkitysaavaa, jonka funktiona on ohjata ilmauksen tulkintaa. Semanttisen prosodian ilmiötä havainnollistetaan käsiteparilla negatiivinen–positiivinen sen mukaan,

ovatko lauseen kollokaatit merkitykseltään kielteisiä vai myönteisiä (Jantunen 2004: 26). Kollokaatiolla tarkoitetaan leksikaalista myötäesiintymää eli kahden sanan muodostamaa kiinteää suhdetta (Jantunen 2009: 358).

Lajiverbin sijaan usein käytetään muunlaisia verbejä, joissa Pitkämäen toiminta näyttäytyy lajiverbiä dynaamisempana ja merkityksellisempänä.

- (2) Ilmajoen mies täräytti monta pitkää kaarta, joista kolmas 87,07 varmisti hienon hopean (ESS1808)

Esimerkissä (2) Pitkämäen heittäminen kuvataan *täräyttää*-verbillä, jolloin tekeminen vaikuttaa nopealta ja tehokkaalta, jopa järisyttävältä. Esimerkissä hopean arvoa on kohotettu määritteellä *hieno*. Pitkämäki nimetään esimerkissä suomalaissubjektille tyypillisesti asuinpaikkansa mukaisesti *Ilmajoen mieheksi*. Kansallisesta näkökulmasta on kiintoisaa, että Pitkämäen asuinpaikka spesifioidaan, vaikka hän on kisoissa edustamassa koko Suomea. Nimeämisellä halutaankin todennäköisesti kohdentaa Pitkämäki tietyn kunnan ”omaksi pojaksi”. Lisäksi appellatiivilla *mies* Pitkämäki kategorisoidaan tietyn sukupuolen edustajaksi. Pitkämäki representoidaan varsin usein mieheksi erilaisten miesloppuisten yhdyssanojen kautta. Tällaisia ovat esimerkiksi Pitkämäen kutsuminen *hopeamieheksi*, *keppimieheksi* ja *mitalimieheksi*.

Pitkämäen urheilukertomuksen toinen funktio, *taistelu*, saa erilaisia piirteitä kuin perinteisten satujen sankari vastaan konna -kamppailut.

- (3) Olihan se sellaista ajan kanssa taistelua. En pystynyt sataprosenttisesti valmistautumaan. (ESS2008)

Paitsi konkreettisissa kilpailutilanteissa, Pitkämäki kamppailee myös abstraktimpia asioita vastaan, kuten esimerkissä (3) aikaa vastaan. *Taistelu* ei olekaan niin yksiselitteinen funktio kuin millaisena se perinteisissä tarinoissa näyttäytyy. Urheilujutuissa on selvästi erotettavissa karsinta esitaisteluna ja finaali päätaisteluna. Päätaistelu on se kliimaksi, johon

koko urheilujuttujen sarja tähtää, se funktio, jota hehkutetaan ja odotetaan. Näiden lisäksi Pitkämäen urheilukertomuksessa on eräänlaisia takaumia menneestä, joissa muistutetaan heittäjän aiemmista kokemuksista. Nämä kokemukset saavatkin usein paikoin dramaattisen taistelun muodon.

Esimerkissä (3) on syytä huomioida Pitkämäkeen viittaaminen yksikön ensimmäisellä persoonamuodolla, joka on varsin yleinen kaikkien suomalaissubjektien urheilukertomuksissa. Urheilijan oman puheen näkyminen tekstissä tuo urheilijan lähemmäksi lukijaa ja saa urheilukertomuksen näyttämään rehelliseltä ja autenttiselta urheilijan oman kokemuksen kuvaukselta.

Taistelun jälkeisenä funktiona on saduissa luonnollisesti protagonistin *voitto* konnasta. Koska keihäänheitto ei ole kahden miehen välistä kamppailua, ongelmaksi muodostuu se, millä tavalla *voittaminen* ymmärretään. Keihäänheittäjän sankarikertomuksen epäkohta ilmeneekin ironisesti juuri sankarin käsitteessä. Voiko Pitkämäkeä kutsua voittajaksi vai onko hopea hävitty mitali? Urheiluteksteissä tulee ilmi kumpikin näkökulma.

- (4) Pitkämäen tappio oli kirvelevä, tällä kertaa ottavana osapuolena oli suomalainen (HS1808)

Esimerkissä (4) sana *tappio* kuvaa Pitkämäen taistelua hävityksi. Aikaa ilmaiseva adverbiaali *tällä kertaa* paljastaa, että jossakin aiemmassa kohtaamisessa suomalainen on selvinnyt Suomi-Tshekki -taistelusta voittajana. Tekstin sisäinen konteksti paljastaa tarkemmin, että puheenaiheena on vuoden 1988 olympialaisten Tapio Korjuksen voitto Jan Zeleznystä. Tällaiset tarinat suomalaisten yhteisestä historiasta ovat yleisiä aineistoni urheilukertomuksissa ja niillä on selvästi kansakunnan yhtenäisyyttä vahvistava funktio. Vaikka Pitkämäki nimetään huomattavasti useammin paikkakuntansa kuin kansallisuutensa mukaan, tässä yhteydessä nimenomaan suomalaisuuden esiintuominen on relevanttia.

Pitkämäen urheilukertomuksen taistelua kuvataan sekä voittamisena että häviämisenä, jotka samantyyppisinä KOKIJA-roolisina verbeinä ilmentymät tekstissä varsin erilailla. Vaikka *voittamiseen* liittyy aina tietty intentio, aikomus voittaa, tilanteen hallinta ei kuitenkaan koskaan ole täysin urheilijan omissa käsissä. Kuitenkin silloin, kun Pitkämäki esitetään voittajana, hän on virkkeen AGENTIIVINA. Hänet esitetään jonkun dynaamisen verbin yhteydessä, jolloin häntä ei aseteta KOKIJAKSI voittaa-verbin osallistujana. Toisin käy, kun puheenaiheena on Pitkämäen häviäminen.

- (5) Hän menetti keihäänheiton maailmanmestaruuden hävittyään kymmenellä sentillä Tsekin Vitezslav Veselylle. (HS1908)

Esimerkissä (5) häviäminen on osoitettu *hävitä*-verbillä, joka jo itsessään on merkitykseltään negatiivinen, ja siten myös luo negatiivista semanttista prosodiaa. Myös *menettää* on merkitykseltään varsin negatiivinen KOKIJA-roolinen verbi. Pitkämäen esittäminen KOKIJANA häivyttää hänen omaa vastuutaan häviämisessä. Hän pelkästään kokee asioita, joihin ei itse voi juurikaan vaikuttaa.

Huolimatta tappion esiintuomisesta, Pitkämäki asetetaan kuitenkin loppujen lopuksi selvästi sankariasemaan.

- (6) Mitali oli tärkeä heittäjälle itselleen. Se oli myös erittäin merkittävä suomalaisen yleisurheilun kasvojenkohotukselle (HS1808)

Esimerkissä (6) Pitkämäen mitali asetetaan koko Suomea koskettavaksi uroteoksi. Kautta aikojen sankaruus onkin määritelty nimenomaan sellaiseksi epätitekkääksi toiminnaksi, jossa sankari uhrautuu yhteisönsä hyväksi tavoittelematta omaa etuaan. (Kokkonen 2008: 123.) Esimerkissä mitali nähdään suomalaisen yleisurheilun imagon parantajana ja Suomen brändin vahvistajana.

Sankariasema annetaan Pitkämäen urheilukertomukseen sisältyvän toisen tarinan perusteella. Tämä toinen tarina kulkee koko ajan kisatarinan rinnalla ikään kuin suurempana kontekstina.

- (7) Vielä viime syksynä Pitkämäki oli epätoivon partaalla. Hän mietti yli kuukauden vakavasti lopettamista. Onnekseen hän päätyi toiseen ratkaisuun. (HS1808)

Esimerkissä (7) fokuspartikkeli *vielä* ennen *viime syksynä* -adverbiaalia kuvaa Pitkämäen nopeaa nousemista pohjalta hopeamitalistiksi. Sen avulla rakennetaan draamallista koherenssia taustakertomuksen ja nykytilanteen välille. Esimerkissä (7) *miettiä* kuvaa mentaalista prosessia, joka on suomalaissubjektien kohdalla varsin yleinen prosessityyppi. Sen kautta sankarisubjekti näyttyytunnevana ja aistivana, ei pelkästään toimijana tai olijana.

Viimeinen selkeä funktio Pitkämäen urheilukertomuksessa on *kotiinpaluu*, joka näyttyytunne eräänlaisena kansallisena rituaalina kukituksineen. Kokkosen (2008: 320) mukaan urheilijan vastaanottotilaisuuksien nationalistinen merkitys ei olekaan kadonnut aikojen saatossa minnekään.

- (8) Tero Pitkämäki palasi kotimaahan MM-hopean ja kultansa Niina Kelon kanssa. (P2008)

Esimerkissä (8) huomionarvoista on, että sanat *kotimaa* ja *MM-hopea* esiintyvät ilman possessiivisuffiksia, toisin kuin sana *kulta*. *Kotimaa* viittaa tässä paitsi Pitkämäen kotimaahan, myös kaikkien muiden suomalaisten kotimaahan. *MM-hopea* ei esimerkiksi saa näkymätöntä määritettä *Pitkämäen MM-hopea*, vaan se näyttyytunne kaikille yhteisenä, sankarin suorittamana urotekona koko kansalle. Sen sijaan Pitkämäen avovaimo on ainoastaan Pitkämälle *kulta*, joten possessiivisuffiksi on paikallaan. Sanalla *kulta* viitataan Pitkämäen avovaimoon *rakas*-sanana synonyymina, mutta se vertautuu samalla myös

Pitkämäen saavuttamaan hopeamitaliin. Esimerkissä (8) Pitkämäen arvomaailma assosioituu hierarkkisesti niin, että perhe tulee ennen urheilua.

Pitkämäen urheilukertomuksessa Niina Kelolla onkin esimerkin (8) tapaan merkittävä osa. Perhe on useimmiten katsottu osaksi feminiinistä elämänaluetta, mutta se korostuu näkyvästi myös Pitkämäen kertomuksessa.

- (9) ”Olen aika väsynyt. Saa nähdä menenkö, vaikka Vezely sinne houkutteli.” Eikö Niina antanut lupaa? ”Ei se siitä ole kiinni”, yleensä jäykähkö Pitkämäki sanoi ja nauroi oman asteikkonsa mukaan jopa remakasti. (HS1908)

Vaikka Pitkämäki asetetaan urheilukertomuksensa sankariksi, esimerkissä (9) on nähtävissä Pitkämäen toisenlainen rooli. Esimerkissä (9) Pitkämäki ikään kuin lasketaan takaisin maan pinnalle siltä sankarin korokkeelta, johon hänet on juuri nostettu. Pitkämäen avovaimo Niina Kelo näyttäytyy perheen päänä, joka päättää siitä, saako Pitkämäki juhlia vai ei. Vaikka haastattelijan kysymys on esitetty mitä ilmeisimmin vitsinä, esimerkin funktiona on joka tapauksessa arkistaa sankaria: suomalainen urheilusankarikin kaikessa loistokkuudessaan on tavallinen mies, jonka päätöksentekoon vaikuttaa nainen.

Esimerkissä (9) Pitkämäkeä siteerataan näkyvästi lainausmerkein. Jo pelkästään lainausmerkit kertovat, että kyseessä on urheilijan oma puhe. Sen lisäksi tekstiin on upotettu myös neutraali verbaalinen prosessi *sanoa*, joka kuitenkin yhdessä behavioraalisen *nauraa*-verbin kanssa luo omanlaisensa, rennon tunnelman haastattelupätkään.

Pitkämäen sankaruutta voi perusteellisesti kuvailla perinteiseksi suomalaiseksi sankaruudeksi, jossa korostetaan sankarin inhimillisyyttä. Pitkämäki näyttäytyy pitkälti stereotyyppisten suomalaisarvojen valossa.

- (10) Suomalaisen keihäänheiton ykkösnimi on kameroiden ja kysymysten ristitulella. Mies ei nauti tilanteesta (HS1508)

Esimerkissä (10) Pitkämäki nimetään sekä suomalaiseksi että mieheksi. Näiden appellatiivien esiintyminen tässä asiayhteydessä vahvistaa stereotyyppistä kuvaa jäyhästä ja vaatimattomasta suomalaisesta miehestä, joka ei nauti huomion keskipisteenä olemisesta. Esimerkissä voidaan nähdä Pällin (2003: 125) esittämä ajatus ihmisistä kategorioina, joissa toistuvat tyypikkiliseet rakentavat vähitellen stereotypian. Esimerkissä korostetaan nimenomaan suomalaisuutta suhteessa ulkomaalaisuuteen ja mieheyttä suhteessa naiseuteen.

Esimerkissä (10) Pitkämäki asetetaan *kameroiden ja kysymysten ristitulen* KOHTEEKSI. Konteksti huomioiden Pitkämäki voidaan nähdä jopa UHRIN roolissa, jolloin toimittajat kameroineen ja haastattelukysymyksineen näyttävät pahantekijöinä. Pitkämäki onkin läpi aineiston usein KOHTEENA, mutta toisin kuin esimerkissä (10), useimmiten semanttiselta prosodialtaan positiivisissa tai neutraaleissa yhteyksissä.

- (11) Ilmajoella juhlitaan tuoretta keihäänheiton MM-hopeamitalisti Tero Pitkämäkeä todennäköisesti vasta kilpailukauden jälkeen. (P2008)

Useimmiten Pitkämäki esitetään KOHTEENA juuri esimerkin (11) kaltaisissa tilanteissa, joissa Pitkämäki näyttää juhlittuna sankarina. Myös kylkileikkauksesta puhuttaessa Pitkämäelle annetaan usein KOHTEEN rooli.

Pitkämäki arvotetaan perinteiseksi suomalaissankariksi asettamalla hänet jatkuvasti ahkeraksi raatajaksi. Pitkämäelle tarjotaan usein myös klassisen sankarin asemaa.

- (12) Kesäkuussa tehdyn kylkioperaation jäljiltä MM-mitali on melkoinen uroteko. Rikkonainen MM-kisoihin valmistautuminen vaati henkistä kanttia (P2008)

Esimerkissä (12) annetaan todisteita Pitkämäen sankaruudesta. MM-mitalin kutsuminen *uroteoksi* vahvistaa virkkeen positiivista semanttista prosodiaa. *Uroteko* määritellään

Gummeruksen uuden suomen kielen sanakirjan (s.v. *uroteko*) mukaan taitoa ja rohkeutta vaativaksi teoksi, ja sille annetaan synonyymiksi sellaisia sankaruutta vahvistavia sanoja kuin *sankariteko* ja *maineteko* (Synonyymisanakirja s.v. *uroteko*). Mia Packalénin ja Michael Perukankaan (1997: 161) mukaan myyttisen sankarin ominaisuuksiin kuuluu paitsi itsensä uhraaminen taistelussa pahaa vastaan, myös taistelussa oman ruumiin kanssa. Esimerkissä (12) Pitkämäki osoittaa äärimmäistä tahdonlujuutta onnistuessaan kilpailussa loukkaantumisesta huolimatta. Myös *henkisellä kantilla* assosioidaan sankaruuteen viittaavaa rohkeutta. Kempvaisen ja Peltosen (2010: 10) mukaan klassisen sankarin onkin oltava henkisesti vahva.

Pitkämäki osoittaa kertomuksessaan useimmiten juuri henkistä vahvuutta, mutta paikoin hänelle tarjotaan myös klassiselle sankarille tyypillisiä fyysisiä ominaisuuksia.

- (13) Suurimmat odotukset ladataan taas kerran Seinäjoen Seudun Urheilijoita edustavan Tero Pitkämäen vankoilta hartioille. (P1408)

Esimerkissä (13) Pitkämäki kuvataan vankkojen harteiden kautta vahvaksi ja atleettiseksi sankariksi, jonka tehtävänä on täyttää häneen kohdistuvat odotukset. Toistuvuutta ilmaiseva ajan adverbiaali *taas kerran* presupponoi, että Pitkämäkeen on luotettu ennenkin ja hän on tehtävänsä täyttänyt.

Vaikka Pitkämäki esitetään useaan otteeseen sankariasemassa, hän ei missään kohtaa saa jumalallisen sankarin piirteitä, vaan näyttäytyy koko ajan inhimillisenä.

- (14) Pitkämäki on 30-vuotias. Hän heittää kauden kerrallaan. (HS1508)

Esimerkissä (14) Pitkämäki näyttäytyy samanlaisena kuolevaisena kuin kaikki muutkin. Pitkämäki asettuu ensimmäisessä lauseessa NEUTRAALIKSI. NEUTRAALINA Pitkämäki näyttäytyy tilanteissa, joissa kuvaillaan hänen luonnettaan tai ulkonäköään sekä erilaisista sijoituksista kerrottaessa. NEUTRAALINA Pitkämäki näyttäytyy odotuksenmukaisesti osana

kopulaverbistä rakennettua relationaalista prosessia, jonka tehtävänä on luonnehtia ja identifioida osallistujansa. Vaikka lause näyttää päällisin puolin yksinkertaiselta ja neutraalilta, se sisältää oletuksen, jonka mukaan 30-vuotias urheilija alkaa olla uransa loppupuolella. Pitkämäen tulevaisuutta pohditaankin aineistossani muutamaan otteeseen.

- (15) Pitkämäki valmistui vuonna 2006 sähköinsinööriksi. Inssin hommia hän ei ole tehnyt päivääkään. Ilman tietojen päivitystä hän ei voi niitä tehdä. Se onnistuisi fikselta urheilijalta helposti. (HS1808)

Esimerkissä (14) Pitkämäki kuvataan edelleen urheilijana, mutta tällä kertaa uraansa lopettelevana heittäjänä, jonka tulee pian miettiä uraa urheilun jälkeen. Pitkämäen esittäminen fikselä sähköinsinöörinä vahvistaa kuvaa motivoituneesta heittäjästä, jolla riittää lahjoja ja halua muuhunkin kuin pelkkään urheiluun. Pitkämäki ei näyttäydäkään sellaisena sivistymättömänä ja kouluja käymättömänä maalaisena, jollaisena suomalaismiehet näyttäytyvät varsin usein suomalaisessa kirjallisuudessa (Kivimäki 2002: 61).

4.1.2 Taistelijasubjekti

Nimitän Jarkko Kinnusta taistelijasubjektiksi. Vaikka Kinnunen on selvästi subjektin asemassa, häntä ei missään nimessä voi kutsua samalla tavalla sankariksi kuin Tero Pitkämäkeä. Taistelijasubjekti keskittyy sankarin rooleista selvästi *taistelufunktion*, joka on kuitenkin lähinnä omaa sietokykyään ja olosuhteita vastaan taistelemista.

- (16) Keskiviikkoamuna Moskovan aikaa kello 8.30 alkavan miesten 50 kilometrin raastavan kävelykisan aikana vitsit voivat käydä vähiin Jalasjärven Jalaksenkin urheilijalta. (ESS1308)

Esimerkissä (16) ennakoitaan tulevaa taistelua kutsumalla kilpailua *raastavaksi*. Vaikeaa kilpailua odotetaan myös, kun ilmaistaan vitsien käyvän vähiin suorituksen aikana. Samalla luonnehditaan Kinnuselle tyypillistä hyväntuulisuutta ja vitsailua haastatteluissa.

Esimerkissä (16) Kinnunen nimetään suomalaissubjektille tyypillisesti urheiluseuransa mukaan.

Kinnusen urheilukertomuksessa ei ole selvää päämäärää eli objektia, vaan jo pelkkä maaliinpääsy nähdään eräänlaiseksi uroteoksi.

- (17) Helkkarinmoista taistelua tuo loppu, mutta päätin, että perhana, tätä en keskeytä. Aika pettynyt olen. Mielessä oli ihan jotain muuta kuin 20:s sija. (P1508)

Esimerkissä (17) näkyy Kinnusen tyytymättömyys omaan suoritukseensa, joka ei ole tasapainossa hänen itselleen asettamien tavoitteiden kanssa. Toisaalta esimerkin ensimmäinen virke ilmaisee nimenomaan Kinnusen taistelua väsymystä ja pahaa oloa vastaan. Tästä taistelusta Kinnunen selvisi lopulta voittajana. Relevanttia urheilukertomuksessa onkin nimenomaan se, mitä lähettäjä on asettanut subjektin tavoitteeksi, ei niinkään subjektin omat tavoitteet. Verbi *päättää* ja sen erilaiset variaatiot (kuten *aikoa* ja *ajatella*) ovat hyvin yleisiä taistelijasubjektin urheilukertomuksessa. *Päättää* on mentaalinen prosessi, tarkemmin sanottuna se on kognitiivista toimintaa, jossa päättäjä on tietoinen tekemästään valinnasta. Näin ollen Kinnunen asettuu esimerkin AGENTTIIVIKSI.

Esimerkistä (17) näkyy hyvin, miten Kinnunen asetetaan jatkuvasti urheilukertomuksessaan erityisen perinteiseen suomalaiseen stereotyyppimuottiin. Taistelu, jonka keskeyttäminen ei tule kuuloonkaan, assosioituu väkisin suomalaiseen sisuun. Vahvistussanat *helkkarinmoinen* ja *perhana* vahvistavat entisestään näkemystä suomalaisesta alkukantaisesta raatajasta, jolle häviäminen on suuri nöyryytys. Kokkosen (2008: 124) mukaan suomalaisuuteen onkin usein liitetty vahva kilpailuvietti, joka on ajanut suomalaiset kerta toisensa jälkeen yhä parempiin suorituksiin. 50 kilometrin kävely vertautuu urheilukertomuksissa pitkään suomalaiseen kestävyysjuoksuperinteeseen, joka on

kautta aikojen nähty sopivaksi suomalaisille urheilijoille juuri kansanluonteelle ominaisen sitkeyden ansiosta (Kokkonen 2008: 155).

Mielenkiintoista taistelijasubjektin urheilukertomuksessa on, että se asetetaan huomattavasti useammin AGENTIVIIKSI kuin muut subjektit. AGENTIIVINA Kinnunen esitetään useimmiten materiaalisen tai verbaalisen prosessin osallistujana. Taistelijasubjektin lajiverbinä on tässä tapauksessa *kävellä*, joka korvataan usein muilla, konnotatiivisemmilla verbeillä.

(18) Vedin supermaksimilla ja uskoin nousuun. (ESS1508)

Lajiverbi on esimerkissä (18) korvattu *vetää*-verbillä, joka onkin yleisesti käytetty Kinnusen urheilukertomuksessa. Kinnusen kertomuksessa suuri osa on hänen omaa puhettaan, joka osaltaan selittää AGENTIIVIEN suurta määrää. Tämä oma puhe näkyy esimerkissä (18), jossa Kinnuseen viitataan urheilukertomuksessaan tyypillisesti yksikön ensimmäisessä persoonassa.

Koko Kinnusen urheilukertomus rakentuu raskaan suorituksen ympärille, jota ennakoidaan ja lopuksi arvioidaan. Urheilusuorituksen ennakointi voidaan nähdä Packalenia ja Perukangasta (1997: 157) mukaillen valmistavana tarinana, jossa usein esimerkiksi toimittaja tai urheilija itse kertoo tilanteesta, josta suoritukseen lähdetään. Heidän (1997: 158) mukaansa tämä valmistava tarina nivoutuu usein arvioivaan tarinaan, kuten on nähtävissä esimerkissä (19).

(19) Tunteuttomasta syystä hyväkuntoiseksi itsensä tietänyt Kinnunen ei löytänyt tehoa menoonsa, vaan joutui antamaan kovemmilleen periksi heti alusta alkaen. (P1508)

Esimerkissä (19) nivotaan yhteen Kinnusen esittämä valmistava tarina, jossa hän on kertonut olevansa hyvässä kunnossa, ja toimittajan arvioiva tarina, joka kertoo suorituksen

todellisen tason. Esimerkissä (19) esitetään Kinnusen raskaan raadannan lopputulos, joka ei vastaa urheilijan omia tavoitteita ja tunteja omasta kunnosta.

Esimerkissä (19) Kinnunen esitetään heikon suorituksensa passiivisena osallistujana. *Löytäminen* vaatii KOKIJA-roolin seuralaisekseen, sillä vaikka etsiminen on intentionaalista, ja siten agenttiivista toimintaa, löytäminen ei koskaan ole suora seuraus etsimisestä. Vaikka *periksi antaminen* voidaan useissa tilanteissa tulkita agenttiiviseksi, yhdessä *joutua*-verbin kanssa se näyttäytyy selvästi negatiivissävytteisenä KOKIJA-roolisena toimintana. KOKIJANA Kinnusen omaa vastuuta heikkoon suoritukseen vähätellään.

Raastavaa urheilusuoritusta kuvataan myös esittämällä Kinnunen niin voimattomaksi, että hän tarvitsee apuvoimia siirtyäkseen paikasta toiseen.

(20) Kinnunen tuupertui maalissa ja toimitsijat nostivat hänet sivuun. (ESS1508)

Esimerkissä (20) näkyy hyvin, miten Kinnusen kuvataan antaneen kaikkensa. Kinnunen esitetään *tuupertua*-verbillä niin väsyneeksi ja voimattomaksi, ettei hän ole pystynyt itse kävelemään. Kinnunen esitetään esimerkissä toiminnan, tässä tapauksessa *nostamisen*, KOHTEENA. Jos Pitkämäen kertomuksessa KOHDE esiintyi semanttiselta prosodialtaan positiivissa virkkeissä, on asia päinvastainen Kinnusen kertomuksessa. Toimitsijat saavat virkkeessä eräänlaisen auttajan roolin, mutta jäävät silti sivuhenkilöiksi, joille ei suoda kunniaa samalla tavalla kuin Pitkämäen auttajalle Mika Aallolle ja tämän keihäälle. Heillä ei olekaan merkittävää funktiota Kinnusen urheilukertomuksessa.

Kinnunen näyttäytyy mielenkiintoisena, ehkä hieman erikoisenakin, persoonana läpi aineistoni. Kinnusen persoonallisuutta kuvataan muun muassa hänen omien rituaaliensa kautta.

(21) Olen nukkunut sykevyön kanssa täälläkin, mutta se taitaa olla sökönä. Syke näytti nolaa viime yönä, kun heräsin. (ESS1308)

Kinnunen esitetään tiukasti omissa, oudoissakin, tavoissaan pitäytyneenä muun muassa *-kin*-liitteen ja behavioraalisen prosessin avulla. Sekä *nukkua* että *herätä* ovat behavioraalisia prosesseja, sillä ne sijoittuvat materiaalisten ja mentaalisten prosessityyppien välimaastoon ilmaisten käyttäytymistä. Esimerkistä (21) näkyy, että Kinnunen toimii kisamatkallaan täysin samalla tavalla kuin koti-Suomessa harjoituskaudella.

Kinnusen persoona tulee esiin myös hänen omassa puheessaan, joka on esitetty usein suorina lainauksina.

- (22) Kuinka pitkään aiot vielä kävellä? ”Rion kesäkisoihin 2016. Miksen siitä etiäpäinkin jatka dallailua, jos terveyttä riittää”. (HS1208)

Esimerkissä (22) toimittajan esittämä kysymys on varsin epätyypillisesti näkyvissä. Tällaiset suorat kysymykset ja niihin vastaamiset selittävätkin Kinnusen urheilukertomuksen suurta persoonapronominein viittaamisen määrää. Urheilijan omasta puheesta paistaa myös eräänlainen rentous ja hyväntuulisuus. Vaikka Kinnunen asetetaankin jatkuvasti sisukkaaksi taistelijaksi, hänen omassa puheessaan urheileminen ei aina näyttäydy kovin vakavana työnä, vaan se voi silloin tällöin olla myös rentoa *dallailua*.

4.1.3 Kokijasubjekti

Käytän kokijasubjektinimitystä yhteisesti suomalaisten juoksijanaisten urheilukertomuksissa. Aitajuoksija Nooralotta Neziri, pikajuoksija Hanna-Maari Latvala ja estejuoksija Sandra Eriksson esiintyvät yhdessä nipussa analyysissäni, koska he saavat varsin samanlaisia rooleja ja prosesseja. Kokijasubjekti eroaa sankarisubjektista nimenomaan sankarikäsitteen vuoksi. He eivät taistelijasubjektin tavoin aktuaalistu missään kohtaa samalla tavalla kansan sankareiksi kuin Pitkämäki, vaikka ovatkin selvästi oman urheilukertomuksensa protagonisteja. Vaikka heidän tarinassaan on nähtävissä

taistelufunktio, myöskään se ei ole juoksijoita määrittävä piirre. Sen sijaan kokijasubjektia luonnehtii nimensä mukaisesti se, että naiset ovat hakemassa MM-kisoista kokemuksia.

- (23) Oli hienoa olla maailmanmestarin kanssa samassa erässä. Kentällä en enää miettinyt sitä, että missä seurassa täällä juostaan. (P1608)

Esimerkissä (23) Hanna-Maari Latvala asettaa itsensä ikään kuin alempaan sarjaan kuin maailmanmestarin. Myös muut naiset esitetään eräänlaisessa ”oppipoika”-asemassa, jossa he hakevat apua kokeneemmilta kansainvälisiltä juoksijoilta.

- (24) Siellä Rollins sanoi Nezirille, että kannattaa ottaa vain rennosti ja nauttia kilpailusta. Juttelitteko nyt mitään? ”Emme, mutta juoksun jälkeen halusimme ja toivoin hänen voittavan.” (HS1808)

Esimerkissä (24) Nezirin ja Rollinsin välille ei yritetäkään luoda minkäänlaista kilpailua, vaan päinvastoin yhdysvaltalainen toimii auttajana tai kansainvälisenä yhteistyökumppanina, joka neuvoa nuorta suomalaista uransa alkutaipaleella. Esimerkissä (24) halaaminen voidaan nähdä melko monisäikeisenä suomalaisuuden kannalta. Toisaalta halaaminen koetaan hyvin epätyypillisenä toimintana pidättyväisille suomalaisille, toisaalta se symbolisoi suomalaisen kilpailuun liittyvää reilua urheiluhenkeä. Tässä kohdin merkityksellistä onkin se, että kyseessä on naisurheilija. Esimerkiksi Pitkämäen urheilukertomukseen toisen kilpailijan halaaminen ei sopisi, mutta Nezirin kohdalla se tuntuu luontevalta. Kokijasubjektin melko suuri VASTAANOTTAJAN rooli näkyy myös esimerkissä (24). Naiset esitetään usein VASTAANOTTAJINA tai HYÖTYJINÄ juuri samankaltaisissa tilanteissa.

Kokijasubjekti näyttäytyy niin ikään AGENTIIVINA varsinkin lajiverbin *juosta* yhteydessä. Nezirillä käytetään myös *aitoa*-verbiä. Itse juosta-verbin sijaan käytetään kuitenkin usein substantiivia *juoksu*.

- (25) Tarkoitus oli suorittaa hyvin koko juoksun ajan, mutta en pystynyt siihen. (P1008)

Esimerkissä (25) juosta verbi on korvattu verbillä *suorittaa* ja substantiivilla *juoksu*. Huomionarvoista on, ettei suorittaminen tuo lauseeseen mitään lisämerkityksiä, lauseen merkitys olisi siis suhteellisen sama, jos se ilmaistaisiin: tarkoitus oli juosta hyvin. Kyseessä on Mustajoen (1993: 180, 183) mukaan syvärakenteen ekspansio, jossa semanttisesti tyhjällä verbillä *suorittaa* kasvatetaan näkyvää pintarakennetta.

Naisten urheilukertomukset ovat hyvin tulevaisuusorientoituneita. Kokijasubjektit ovatkin aineistossani sellaisia tulevaisuudenlupauksia, joilta tällä hetkellä odotetaan Suomen ennätyksiä, lähitulevaisuudessa jotakin suurempaa.

- (26) Moskovan välierissä oli kuusi Neziria nopeampaa eurooppalaista, joten EM-kisojen finaali paikka on realismia. (P1808)

Esimerkissä (26) suunnataan katse jo seuraavan vuoden EM-kisoihin, joissa Nezirin odotetaan nykykunnollaan saavuttavan jopa finaali paikan. Kansallisesta näkökulmasta näyttäisikin olevan tärkeämpää verrata tuloksia eurooppalaisiin urheilijoihin kuin kaikkiin maailman urheilijoihin juoksijan edellä.

Kokijasubjektit näyttävät selvästi tunteellisempina kuin muut subjektit. Heidän tunteitaan ja tunnekuohujaan kuvataan paikoin laajastikin.

- (27) Nezir ei piilotele tunteitaan. Äksyily ja kiroilu Lahden eliittikisoissa saivat aita juoksijan hetkeksi nolostumaan. (HS1608)

Äksyily, *kiroilu* ja *nolostuminen* ovat kaikki varsin negatiivisia semanttiselta prosodialtaan. Vaikka kiroilu liitetään helposti maskuliinisuuteen, kiroilusta nolostuminen on ehdottomasti enemmän feminiininen piirre. Ne eivät sovi perinteisen esikuvaurheilijan rooliin, mutta tunteitten näyttäminen ei kontekstissaan kuitenkaan näytä erityisen negatiiviselta. Nezir ei näyttäyty stereotyyppisesti hiljaisena ja ujona suomalaisena, vaan temperamenttisena ja puheliaana. Myös muut naiset esiintyvät tunteikkaampina kuin

miesurheilijat. Esimerkiksi Erikssonin kerrotaan lähteneen itkemään epäonnistuneen juoksusuorituksensa jälkeen.

Kokijasubjektien tunteellisuus tulee näkyviin varsin suuressa KOKIJA-roolin määrässä, joka rakentuu usein mentaalisten prosessien varaan.

(28) Nyt tietysti harmittaa, etten pääsyt alle kolmentoista sekunnin. (HS1808)

Esimerkissä (28) Neziri saa KOKIJA-roolin *harmittaa*-verbin osallistujana. Se on mentaalinen prosessi, jonka voisi esimerkiksi Stillarin (1998: 23) mukaan luokitella eräänlaiseksi reaktioprosessiksi. Myös *päästä* on KOKIJA-roolinen prosessi, mutta se ei kuulu mentaalisten prosessien luokkaan, vaan on materiaalinen prosessi.

Paitsi tunteikkaina, naiset näyttäytyvät urheilukertomuksissaan myös erittäin itsekriittisinä.

(29) Eihän sillä jatkoonpääsyn kannalta mitään merkitystä ollut, mutta omiin sääntöihin ei kuulu hävitä kirikamppailuja. (P1008)

Esimerkissä (29) Erikssonin pettymystä lisää se, ettei hän pystynyt toimimaan omien sääntöjensä mukaisesti. Naisten itsekriittisyys tulee varsin korostetusti näkyviin jo siksi, että toimittaja esittää harvoin syväanalyysiä naisten urheilusuorituksesta. Juoksijat näyttäytyvät siis lähinnä itse oman suorituksensa asiantuntijoina, toisin kuin muut subjektit. Tämä mielenkiintoinen seikka tulee näkyviin selvästi esimerkissä (30), jossa Latvala kuvaa suoritustaan viittaamalla itseensä geneerisellä nollalla.

(30) Molemmissa starteissa reaktio oli ihan hyvä. Jälkimmäisessä lähti kiihdytys vähän väärään suuntaan. (P1608)

Kokijasubjekti käyttää omassa puheessaan runsaasti esimerkin (30) kaltaista epäsuoraa minään viittaamista. Latvala näyttäytyy esimerkissä selvästi Pällin (2003: 67) sanoin *kokijaminänä*, joka ei ole vastuussa esimerkin (30) tapahtumista. Tilanteen konteksti

huomioiden voidaan Latvalan tulkita viittaavan selvästi itseensä. Irrotettuna kontekstistaan esimerkki (30) voisi olla hyvin esimerkiksi valmentajan arvio urheilijan suorituksesta.

Juoksijat näyttäytyvät usein ammattilaisurheilijoina samaan tapaan kuin miesurheilijatkin. Samoin kuin esimerkiksi sankarisubjekti, heidätkin määritellään silloin tällöin muiden urheilijoiden sekä sukupuolensa kautta.

(31) Luultavasti otan myös kaarteeseen muutaman lähdön, Suomen nopein nainen naurahtaa. (ESS1208)

Esimerkissä (31) Latvalaa kutsutaan appellatiivilla *naiseksi*. Lisäksi appellatiivi saa määrään *Suomen nopein*, jolla kuvataan samanaikaisesti sekä Latvalan kotimaisuutta että hänen asemaansa suomalaisen yleisurheilun huipulla. Hän asettuu siis suomalaisvertailun kärkeen.

Kokijasubjektin urheilukertomuksessa on kuitenkin luettavissa myös joitakin trivialisoinniksi tulkittavia piirteitä. Riitta Pirisen (2006: 41) mukaan naisurheilijoita trivialisoidaan esimerkiksi vähättelemällä urheilusuorituksia tai ennätyksiä, siirtämällä huomio ulkonäköön tai työtötelemällä urheilijaa. Omassa aineistossani naisurheilijat näyttäytyvät ammattilaisina siinä missä miehetkin. Vaikka suoraa tytöttelyä ei ole aineistossa havaittavissa, voidaan joitakin kokijasubjektille tarjottuja ominaisuuksia liittää lapsekkuuteen.

(32) – Ensimmäinen tavoite on täyttynyt, Neziri hihkui uutisen kuultuaan. (1708)

Esimerkissä (32) Nezirille on annettu behavioraalisen ja verbaalisen prosessin yhdistelmä *hihkua* sitaatin johtolauseeksi. Hihkuminen liitetään helposti usein lapsen puheeseen. Nezirin voidaankin ajatella osoittavan tietynlaista lapsellista innokkuutta haastattelutilanteessa. Pitkämäen tai Boltin puheeseen hihkuminen tuskin sopisi, joten tässä yhteydessä nimenomaan naiselle näyttää lankeavan tietty lapsekkuus ominaispiirteeksi.

Mikäli esimerkki tulkitaan tällä tavalla, Nezirin urheilutoiminta voidaan nähdä eräänlaisena trivialisoinnin muotona.

4.1.4 Legendasubjekti

Kutsun Usain Boltia legendasubjektiksi jokseenkin samasta syystä kuin kutsun Pitkämäkeä sankarisubjektiksi. Boltin objektina eli halun kohteena on selvästi paitsi mestaruus, myös maailmanennätys ja legendaksi aktuaalistuminen. Myös legendasubjektin ainoa selkeä funktio on taistelussa, joka ei kuitenkaan vaikuta olevan urheilukertomuksen pääpaino. Legendasubjektin voitto esitetään itsestään selvänä, suurimman kiinnostuksen kohde on subjektin ylivoimassa ja persoonassa.

- (33) Niinpä tässä ja nyt voidaan julistaa, että kahden päivän kuluttua 27 vuotta täyttävä Jamaikan Usain St. Leo Bolt on suurin, kaunein ja nopein yleisurheilija, mitä MM-kisoissa on nähty. (P1908)

Esimerkissä (33) Bolt nostetaan liki jumalalliseen asemaan superlatiivein *suurin*, *kaunein* ja *nopein*. Myös urheilijaan viittaaminen koko nimellä tuo Boltin urheilukuvaan tietynlaista arvokkuutta ja kunnioitusta. Sana *julistaa* nostaa Boltin ikään kuin virallisesti maailman eliittiin. Propri saa eteensä sekä ikää että kansalaisuutta ilmaisevan määreen. Bolt nimetäänkin huomattavasti useammin kansallisuutensa mukaan kuin suomalaissubjektit.

Bolt asetetaan läpi aineistoin paitsi jumalalliseen asemaan, myös tietynlaiseen pop-idoli -muottiin.

- (34) Bolt sai Moskovassakin aikaan hysterian. Yli 40 000 ihmistä hurrasi, taputti ja valokuvasi sankariaan. (HS1208)

Bolt saa pelkästään olemuksellaan ihmiset taputtamaan ja hurraamaan, jolloin Bolt asettuu esimerkiksi (34) AIHEUTTAJAKSI. Varsinkin *hysteria* viittaa vahvasti sellaiseen massojen joukkokiihkoiluun, jota voisi hyvin verrata monen viihdetähden saamaan suosioon.

Nicholsonin (2007: 168) mukaan urheilijat ovatkin jo pitkään olleet samalla tavalla osa nykyajan pinnallista julkkiskulttuuria kuin muut persoonalliset viihdyttäjät, kuten laulajat ja näyttelijät. Liiteartikkeli *-kin* osoittaa, että Bolt on palvottu urheilija paitsi Moskovassa, myös kaikkialla muualla maailmassa.

Legendasubjektin urheilukertomuksessa toiminta esitetään helppona ja vaivattomana, jopa jollakin tavalla itsestään tapahtuvana.

(35) Pikajuoksun mitalipöytä on katettu Usain Boltia varten. (P1008)

Esimerkissä (35) on selvästi nähtävissä ennako-oletus, jonka mukaan Bolt tulee varmasti voittamaan kaiken mahdollisen Moskovan MM-kisoista. Esimerkissä näkyy myös hyvin se, miten Boltin hallitseminen asetetaan hänelle helppoon asemaan. Bolt asetetaan esimerkissä (35) HYÖTYJÄKSI. Tämä näkyy ilmauksessa *mitalipöytä on katettu*, joka kuvainnollisesti ilmaisee, ettei Boltin tarvitse juurikaan tehdä työtä mitaliensa eteen.

Bolt asetetaan urheilukertomuksessaan tärkeään asemaan koko yleisurheilun keulakuvana, mutta myös Jamaikan merkityksellisenä merkkituotteena.

(36) ”Sanotaan, että Suomi juostiin maailmankartalle, ja sitä kautta nostimme itseluottamustamme. Boltilla on samaa merkitystä. Hän on valtava tarina ja viihdetaitelija”, sanoi Lämsä, joka on tutkijana Kilpa- ja huippu-urheilun keskuksessa Jyväskylässä. (HS1808)

Esimerkissä (36) Bolt asetetaan samaan asemaan kuin suomalaiset kestävyysjuoksijat 1900-luvun alkupuoliskolla. Bolt nähdään Jamaikan yhdistäjänä ja tärkeänä vientituotteena, jonka avulla Jamaika saa positiivista julkisuutta ympäri maailmaa. Esimerkissä huomionarvoista on Boltin urheilukertomukselle tyypillinen suomalaisasiantuntija, jonka kautta Boltin tähtikulttia tarkastellaan. Asiantuntija luo yhteistä suomalaisuutta nostamalla esiin yhden Suomen historian vaikutusvaltaisimmista urheilumyyteistä. Esimerkissä Lämsä tekee selvästi eron suomalaisten ja jamaikalaisien, *meidän ja muiden*, välille. Puhumalla

monikon ensimmäisessä persoonassa Lämsä luo yhteisöllisyyttä, yhteistä historiaa ja kuvaa yhdestä yhtenäisestä kansasta, Suomesta. Pälliä (2003: 96) mukaillen Lämsän voidaan nähdä puhuvan suomalaisista omana sisäryhmänään, toisin sanoen ryhmänä tai kategoriana, johon hän lukee itsensä kuuluvaksi.

Boltin nimeäminen *viihdetaitelijaksi* esimerkissä (36) kuvastaa hyvin sitä yleistä linjaa urheilukertomuksessa, jossa Bolt asetetaan ensisijassa showmieheksi ja yleisön viihdyttäjäksi. Boltin urheilukertomuksen pääpaino onkin Boltin persoonallisuuden ja ominaisuuksien kuvaamisessa.

(37) Bolt on kaikkea tätä: loistava urheilija, mainio supliikkimies ja aikamoinen koomikko. (P1908)

Esimerkissä (37) Boltia kuvaavat appellatiivit ovat saaneet eteensä positiivissävytteisiä adjektiiveja. Appellatiivit *supliikkimies* ja *koomikko* voisivat osittain sopia Kinnusen urheilutarinaan, mutta Pitkämäen sankaritarinassa samanlaiset substantiivit olisivat kummallinen näky. Jos Pitkämäki edustaa luonteeltaan ja olemukseltaan perinteistä kuvaa suomalaisesta miehestä, sijoittuu Bolt täysin toiseen ääripäähän suomalaisuusmittarilla mitattuna. Bolt ei näyttäyty vaatimattomana tai nöyränä, vaan asemastaan tietoisena huomion keskipisteenä. Boltin rooli ei ole vain juosta kovaa ja voittaa kilpailuja, vaan naurattaa ja viihdyttää yleisöään.

Vaikka legendasubjekti näyttäytyy useimmiten muiden subjektien tavoin AGENTIIVINA, Boltin urheilukertomukselle tyypillistä on urheilijan asettaminen NEUTRAALIKSI, kuten esimerkissä (37). Relationaalisen prosessin NEUTRAALINA Boltin maailma näyttää staattiselta; siinä korostuu oleminen, ei tekeminen. Toisin kuin muut subjektit, Bolt näyttäytyy hyvin harvoin KOKIJANA. Hänen urheilukertomuksensa perustuu siis lähinnä toimintaan tai ominaisuuksiin, ei niinkään ajatuksiin tai kokemuksiin. Omien kokemusten erittelyn vähäisyys johtunee Boltin oman puheen pienestä määrästä. Häneen ei juuri viitata

yksikön ensimmäisellä persoonapronominilla. Hän on ylipäätään harvoin verbaalisen prosessin osallistujana, silloinkin useimmiten puheen KOHTEENA.

Vaikka Boltin suhtaudutaankin urheilukertomuksessa varsin positiiviseen sävyyn, toisinaan aineistossani esiintyy myös pientä kritiikkiä Boltin leikkimielistä luonnetta kohtaan.

- (38) Boltin pelleily pysyi ennen starttia aisoissa. Mies suhtautui haasteeseen tosissaan. Sen verran hän leikki, että näytti mietteliäällä elekielellä ennen kisaa tarvitsevansa sateenvarjoa. (HS1208)

Esimerkissä (38) yleisön viihdyttämistä ei nähdäkään enää pelkästään positiivisena asiana, jota sana *pelleily* kuvastaa. Varsinkin kun se kiinnitetään osaksi *pysyä aisoissa* sanontaa, sanan semanttinen prosodia vaikuttaa negatiiviselta. Esimerkistä on nähtävissä ajatus urheilumaailmasta, jossa viihdyttäminen on sallittua, mutta liiaksi pelleilevä urheilija ei ole uskottava. Pelleily nähdään vastakohtana totiselle toiminnalle, josta urheilussa selvästikin esimerkin perusteella on kyse. Esimerkissä presupponoidaan juoksijan pelleily sellaisena Boltille tyypillisenä toimintana, jota on ollut aikaisempien kokemusten perusteella syytä odottaa.

Vaikka Bolt esitetään urheilukertomuksessaan legendana jopa jumalallisessa asemassa, otetaan aineistossa useaan otteeseen kantaa hänen mahdolliseen dopinginkäyttöön.

- (39) Moni muukin kuin Carl Lewis on sitä mieltä, ettei niin suuri parannus ole mahdollinen ilman dopingia. (P1008)

Boltin urheilukertomuksessa on runsaasti argumentteja juoksijan puolesta ja häntä vastaan. Esimerkissä (39) otetaan esiin yhden kaikkien aikojen parhaan yleisurheilijan näkökulma. Lewis toimiikin esimerkissä eräänlaisena auktoriteettina ja asiantuntijana. Touko Perkon (2001: 21) mukaan doping romuttaa urheiluun liitettyjä perinteisiä arvoja ja sen uskottavuutta. Se tekee sankarista antisankarin. Bolt asetetaankin ristiriitaisesti legendaksi,

joka mahdollisen dopingin käytön takia saattaakin aktuaalistua Proppin aktanttimallin *valesankariksi*. Näin ei kuitenkaan kisojen aikana käynyt, vaan Boltin asema legendasubjektina säilyi.

Boltin jumalallista asemaa horjutetaan myös esimerkissä (40).

- (40) Ylen haastattelussa hän paljasti ainoan heikkoutensa. Bolt väitti olevansa huono autoilija ja kyseli, kannattaisiko hänen tulla autokouluun Suomeen. (P1908)

Esimerkissä (40) Bolt esitetään samalla tavalla puutteellisena ja epätäydellisenä kuin muutkin ihmiset, vaikka hänellä näyttääkin olevan vain yksi heikkous. Mika Elovaaran (2007: 189) mukaan nykypäivän modernilla sankarilla on lupa olla epätäydellinen, koska kansainvälisenä tähtenä hän joutuu toimimaan myös nuorten fanien esikuvana.

Esimerkillä (40) ei tunnu olevan yhtymäkohtaa Boltin urheilutarinassa. Se ei ole osa valmistavaa tarinaa, muttei myöskään sovi päätarinan tai arvioivan tarinan osaksi. Sillä onkin funktio ainoastaan suomalaisessa mediassa, osana laajaa suomalaisuuden tarinaa. Siinä on näkyvissä tietynlainen kaikille kollektiiveille ominainen etnosentrisyys. Verbi *paljastaa* asettaa Ylen asemaan, jossa se on etuoikeutetusti saanut tietää sellaista, mitä muut mediat eivät tiedä. Esimerkissä (40) Suomi näyttäytyy kansainvälisesti tunnettuna rallimaana, jolle olisi eräänlainen kunnianosoitus, jos maailman nopein mies tulisi oppiin. Vaikka virke on melko neutraali, eikä sitä voida sinänsä tulkita kovin pitkälle, jo pelkästään sen olemassaololla on merkitystä. Samanlainen virke tuskin esiintyisi suomalaismediassa, mikäli Bolt olisi paljastanut heikkoutensa vaikkapa saksalaismedialle.

4.2. Vastustajat ja auttajat

Nimeän Greimasin tapaan sivuhenkilöitä vastustajiksi ja auttajiksi. Nämä pitävät sisällään Proppin morfologiamallin roiston, lahjoittajan ja auttajan roolit. Proppin (1984: 28) mukaan

kansansadut rakentuvat aina vahvasti hyvistä ja pahoista henkilöahmoista, eivät koskaan ”keskivertotyypeistä”, joita todellisuudessa suurin osa ihmisväestöstä edustaa. Koska urheilukertomus ei ole fiktiivinen satu, jossa olisi selvästi erotettavissa hyvä ja paha, katson viisaimmaksi käyttää Greimasin mallia työkalunani.

4.2.1 Pahat voimat ja kilpakumppanit

Urheilukertomuksissa vastustajat ovat useimmiten pahoja voimia, jotka jollakin tavalla estävät tai haittaavat subjektin suoritusta. Ne näyttäytyvät usein staattisena ja itsestään ilmaantuvana pahana, jolle ei edes etsitä syitä tai selityksiä.

- (41) Hänen päämatkansa, 50 kilometriä, on eläimellisen raaka taistelu väsymystä vastaan. (P0908)

Esimerkissä (41) Kinnusen vastustajaksi esitetään *väsymys*. Kinnuselle ei juuri esitetäkään ihmisvastustajia, vaan väsymys näyttäytyy läpi urheilukertomuksen hänen päävastustajanaan. Taistelun määrittelemisen *eläimellisen raa'aksi* kuvaa pitkänmatkankävelyä sellaiseksi fyysiseksi suoritukseksi, josta selviää ainoastaan alkukantaisella voimalla. Jo pelkästään matkanteko nähdään näin taisteluna ja maaliinpääsy urotekona.

Pahat voimat ovat usein kuitenkin myös AGENTIIVIN roolissa, jolloin ne näyttäytyvät aktiivisina pahantekijöinä, Proppin mallia mukaillen jopa *roiston* roolissa.

- (42) Kesäkuinen kylkileikkaus katkaisi toviksi Pitkämäen kilpailukauden, mutta kesää edeltänyt harjoituskausi oli niin vahva, että kunto kesti takaiskun. (ESS1708)

Esimerkissä (42) *kylkileikkaus* toimii aktiivisessa roolissa *katkaistessaan* Pitkämäen kauden. Pitkämäki ei käy esimerkissä taistelua, eikä näyttäydy muutenkaan aktiivisena osallistujana, vaan pahantekijän kohteena. Kylkileikkaus ei itsessään ole Pitkämäen

urheilukertomuksessa pahantekijä, vaan leikkaukseen johtanut syy eli kylkivamma toimii pahana voimana.

Suomalaissubjekteille asetetaan huomattavasti enemmän pahoja voimia vastustajikseen kuin jamaikalaiselle Usain Boltille. Suomalaiset joutuvat urheilukertomuksissaan jatkuvasti kamppailemaan erilaisia loukkaantumisia ja sairastumisia, mutta myös esimerkiksi olosuhteita, kuten kuumuutta ja vastatuulta, vastaan.

Urheilukertomuksessa vastustajina toimivat luonnollisesti myös subjektien kilpakumppanit. Vaikka urheilu-uutisten sanotaan rakentuvan usein jyrkille vastakkainasetteluille, omassa aineistossani rakennetaan yllättävän vähän *suomalainen vastaan ulkomaalainen* tai ylipäätään *kilpailija vastaan kilpailija* -asetelmia. Aineistoni urheilujutuissa lähinnä Pitkämäki asetetaan välistä osaksi tällaisia asetelmia.

(43) Pitkämäellä ja Ruuskasella on mahdollisuus estää venäläisen nousu valtaan. (HS1608)

Esimerkissä (43) vastustajan roolissa on appellatiivi *venäläinen*, jolla viitataan maailmantilaston kärkimieheen, Dmitri Tarabiniin. Jutussa rakennetaan historiallinen asetelma, jossa suomalaiset haastavat vahvan venäläisen. Maailmanmestaruuden voittamisen kutsuminen *valtaan nousemiseksi* kohottaa sen arvostusta ja vahvistaa keihäänheiton vankkaa asemaa suomalaisten kansallislajina.

Usein aineistoni urheilukertomuksien muut urheilijat kuvataan kokonaan erillään kertomuksen protagonistista, jolloin ne eivät asetu suoraan vertailuun protagonistin kanssa. Tällaista tapaa kuvata muita kilpailuun osallistuvia käytetään varsinkin kokijasubjektin ja taistelijasubjektin urheilukertomuksissa. Jutuissa urheilijat asetetaan ikään kuin eri viivoille, joista toisella on suomalaissubjekti omine tavoitteineen ja toisella saman lajin kilpailija, jota odotetaan voittajaksi.

Kilpakumppanit näyttäytyvät selvästi protagonistista erillisissä osioissa, toisin sanoen omassa alatarinassaan, aktiivisilta ja dynaamisilta AGENTIIVEILTA, mutta tullessaan osaksi protagonistin tarinaa ne muuttuvat staattisiksi. Ne ovat usein upotettuina lauseisiin, jolloin niiden aktiivisuus vähenee selkeästi.

- (44) Kaksikon väliseksi eroksi jäi vain kymmenen vaivaista senttiä. Pitkämäki kiskaisi parhaallaan lukemiin 87,07, kun Veselyn avausheitto kantoi 87,17. (P1808)

Esimerkissä (44) rakennetaan kuvaa agenttiivisesta Pitkämäestä, jonka heittäminen on esitetty voimakkaana ja intentionaalisenä *kiskaisemisena*. Kilpailun voittaja, Vesely, sen sijaan näyttäytyy genetiivimuotoisena ainoastaan avausheittonsa omistajana, ei sen varsinaisena heittäjänä. Veselylle ei anneta aktiivista roolia esimerkissä, vaan hän näyttäytyy osana maailmaa, jossa hän ei pysty paljon asioiden etenemiseen vaikuttamaan.

4.2.3 Hyvät voimat ja hyväntekijät

Aineistossa esiintyy paitsi pahoja abstrakteja voimia, myös hyviä sellaisia. Ne ovat aineistoni urheilukertomuksissa oleellisia siksi, että niiden funktio on edistää urheilijan matkaa kohti tavoitteitaan. Hyvällä voimalla tarkoitan ei-inhimillistä osallistujaa, joka on usein jonkinlainen abstrakti vaikuttaja.

- (45) Pitkämäki on löytänyt kipinän kilpailemiseen, ja miehestä huokuu vankka motivaatio. Hän kertoo sen nousseen heti harjoituskaudella. – Huomasin, että olin ihan eri kunnossa kuin muutamaan vuoteen. Heittäminen tuntui hyvältä ja oma fiilis koheni. Tulokset seurasivat heti perässä. (P2008)

Esimerkissä (45) Pitkämäki on saanut auttajakseen epämääräisen *kipinän*, joka on johtanut motivaation nousuun ja sitä kautta tulosten parantumiseen. Toisin sanoen, kipinä on Pitkämäen hopeamitalin mahdollistaja.

Vaikka esimerkin (45) kipinä esitetään jonain sellaisena konkreettisena auttajana, joka on mahdollista löytää, se on lähtöisin kuitenkin urheilijasta itsestään. Samalla tavalla esimerkissä (46) auttajana on jokin urheilijan oma ominaisuus.

(46) Tänään Neziriltä vaaditaan lisää temperamenttia, kun hän juoksee aamulla aitojen alkuerissä. (HS1608)

Vaikka ennen esimerkkiä (46) on esitetty Nezirin temperamentti hieman kriittisessä valossa, esimerkissä (46) sävy muuttuu selvästi positiiviseksi. Nezirin temperamenttisuus ja äkkipikaisuus voidaan siis nähdä paitsi tavaroiden paiskomisena, myös hänen uraansa siivittävänä auttaja.

Samoin kuin pahoina voimina, tuuli ja muut olosuhteet voivat toimia urheilukertomuksessa myös hyvinä voima.

(47) – Mikä ettei nyt sunnuntaina se voisi rikkoontua Tampereella, jos on hyvä myötätuuli ja lämpimät kelit. (ESS2008)

Esimerkissä (47) *myötätuuli* ja *lämpimät kelit* toimivat potentiaalisina hyvinä voimina, joiden avustuksella Nezirillä olisi mahdollisuus rikkoa ennätöksensä. Esimerkissä (47) on nähtävissä eräänlainen vastuun siirtäminen luonnolle: mikäli juoksu epäonnistuu, luonto ei ollut tarpeeksi apuna. Näin luonto on nähtävissä samanaikaisesti sekä potentiaalisena auttajana että vastustajana.

Nezirille esitetään kerran auttajaksi myös subjektille epätavallisesti tuuri.

(48) Suomalainen pika-aituri Nooralotta Neziri sai kokea tämän urheilun taian yleisurheilun MM-kisoissa Moskovassa. - - Suomalaisen hannuhanhimainen aika 13,23.

Esimerkissä (48) Nezirin suoritus esitetään onnenkantamoisena kutsumalla juostua aikaa *hannuhanhimaiseksi*. Tällä intertekstuaalisella viittauksella Aku Ankan onnekkaiseen serkkuun Nezirin omaa vastuuta juoksuunsa vähennetään ja lisätään tuurin osuutta.

Boltin urheilukertomuksessa huomionarvoista on, ettei se sisällä juurikaan vastustajia tai auttajia. Vain kerran Boltille esitetään potentiaalinen auttaja.

(50) Bolt asettui telineisiin, teki ristinmerkin ja pyysi apua ylhäältä. Sitä hän ei tarvinnut. (HS1108)

Esimerkissä (50) Bolt esitetään itse avunpyytäjäksi toisin kuin suomalaisten urheilukertomuksissa, joissa auttajat ovat urheilijan tahdosta riippumatta. Mielenkiintoista on sekin, että esimerkiksi (50) kielletään Boltin avun tarve. Hän näyttäytyy siis liki täydellisenä olentona, jolle edes Jumala ei tuo lisävoimia. Toimittajan kannanotto Boltin avuntarpeeseen on sikäli erikoinen, että se voi erota jyrkästikin Boltin omasta arviosta. Bolt onkin saattanut kokea onnistuneensa juuri tämän avunpyynnön ansiosta, jonka toimittaja ilmaisee turhaksi.

Hyvien voimien sijaan auttajana näyttäytyvät aineistossani useimmiten ihmisauttajat. Subjektien toiminta, esimerkiksi voittaminen ja taisteleminen, näyttääkin sellaiselta toiminnalta, jossa tarvitaan jonkinlaisia apuvoimia. Ilman heitä subjekti ei saavuta tavoittelemaansa objektia.

Suurimmaksi hyväntekijäksi koko aineistossa nousee Mika Aalto ja hänen lahjoittamansa keihäs.

(51) – Toivotaan, että tulee kultaa. Sen takia minä keihääni lainasin, että se auttaisi suomalaisia menestymään. (P1708)

Mika Aalto toimii tarinassa samaan aikaan sekä auttajana ja lahjoittajana. Kuten esimerkiksi (51) on nähtävissä, hänen funktionsa on selvästi oman maansa kunnian puolustamisessa. Kun Aalto ilmaisee toivovansa, että kisasta tulee kultaa, hän presupponoi

samalla itsensä suomalaiseksi. Aalto onkin kuin Proppin sadun lahjoittaja, joka lahjoittaa taikaesineen sitä tarvitsevalle sankarille. Paitsi Aalto, myös hänen keihäänsä saa merkittävän roolin Pitkämäen urheilukertomuksessa. Pohjalaisessa se on saanut itselleen jopa kokonaisen sivun otsikolla *Täydellisen keihään tarina*.

- (52) Se on hioutunut pikkuhiljaa huippuyksilöksi. Sitä ei käytetä koskaan harjoituksissa. Vain kilpailuissa ja silloinkin harkiten ja harvaksen. (P1708)

Keihäs esitetään esimerkissä (52) arvokkaassa asemassa. Se ei ole mikä tahansa keihäs, vaan sen käyttö on rajoitettu tietyt kriteerit täyttävään tilaisuuteen, jota Moskovan MM-kisat edustavat. Esimerkissä keihäs esitetään osin personifioituna kutsumalla sitä *huippuyksilöksi*.

Vaikka keihäälle annetaan suuri rooli Pitkämäen urheilukertomuksen taikaesineenä, se ei kuitenkaan vähennä sankarisubjektin asemaa hopeamitalistina.

- (53) – Sen suosio on hauska yksityiskohta, mutta loppujen lopuksi on sama, vaikka heittäisivät rautakankea. Kovin mies voittaa aina. (P1708)

Esimerkissä (53) Mika Aalto toppuuttelee keihäänsä arvoa. Hän asettaa keihäänsä kaikessa suosiossaankin vain urheilijan välineeksi, joka ei ratkaise kilpailua. Näin keihäskisa palautuu sen askeettiseen lähtökohtaansa, jossa kisa käydään puhtaasti mies miestä vastaan. Väline ei ratkaise, ainoastaan urheilijan kovuus.

Odotuksenmukaisesti suurimmaksi hyväntekijäryhmäksi nousevat urheilijoiden valmentajat ja läheiset.

- (54) Pitkämäen leirissä on tehty asioita oikein. Hänelle on kyetty luomaan ympäristö, joka on mahdollistanut lahjakkuuden yltämisen maailman terävimpään kärkeen. (ESS1808)

Esimerkissä (54) Pitkämäen taustajoukot nimetään *Pitkämäen leiriksi*, joka kuvastaa joukon yhteistä tavoitetta toimia Pitkämäen tavoitteiden vaatimalla tavalla. Pitkämäki näyttäytyy koko leirin keskushahmona, jonka eteen tehdään kovasti töitä. Pitkämäki on esimerkissä (54) myös HYÖTYJÄNÄ. Hänen ei ikään kuin tarvitse muuta kuin olla lahjakkuus, jota auttajat tukevat luomalla ideaalit olosuhteet. Pitkämäki näyttäytyy siis Boltin tapaan lahjakkuutena, mutta toisin kuin Bolt, Pitkämäki tarvitsee ympärilleen auttajia ja tukijoita.

Suomalaisurheilijoiden suurimpana auttajana on useimmiten valmentaja.

(55) Kunto on erittäin hyvä ja kaikki kohdallaan, Kangas vertaa näkemäänsä suojattinsa mestaruusvuoteen. (ESS1708)

Esimerkissä (55) Kangas näyttäytyy paitsi Pitkämäen kunnan arvioijana, myös eräänlaisena suojelijana. Tämä näkyy erityisesti esimerkissä (55), jossa Pitkämäki nimetään Kankaan *suojatiksi*. Myös muiden suomalaisurheilijoiden valmentajat asetetaan samanlaiseen asemaan urheilijan holhoajana ja auttajana. Sen sijaan Bolt on urheilukertomuksensa yksinäinen uurastaja, joka ei tarvitse valmentajaa suojakseen.

Lähimpien taustajoukkojen lisäksi urheilijoiden auttajina toimivat usein myös suomalaiset.

(56) Neziri kertoi saaneensa Twitterin ja muun sosiaalisen median kautta paljon tsemppiviestejä Suomesta

Esimerkissä (56) on nähtävissä kansallisen yhteisön tarjoama tuki urheilijalle. Nezirin menestyminen nähdään koko Suomen asiana. Huomattavan usein hyväntekijöinä ovat suomalaisten kilpakumppanit.

(57) Neziri ja valmentaja Ihamäki ovat viritelleet yhteistyötä Rollinsin ja tämän valmentajan kanssa. Neziri tapasi jo Rollinsin Moskovassa ja jutteli tämän kanssa. –Rollins antoi lyhyet ohjeet: Ota rennosti, pidä hauskaa kisoissa, Neziri kertoi. (P1708)

Esimerkissä (51) Rollins asetetaan eräänlaiseen lahjoittajan asemaan, joka jakaa vapaaehtoisesti neuvojaan Nezirille.

4.3 Lähettäjät ja vastaanottajat

A.J. Greimasin aktanttimallin mukaan kertomus rakentuu vastakkaispareista. Subjekti–objekti ja auttajat–vastustajat -parien lisäksi Greimasin malliin kuuluu myös lähettäjä–vastaanottaja -pari, joka ei ole yhtä suoraan luettavissa urheilukertomuksista kuin edellä mainitut parit.

4.3.1 Kansallinen kollektiivi

Lähettäjä–vastaanottaja -pari on sikäli erikoinen aineistoni urheilukertomuksissa, että parin molemmat aktanttiasemat näyttävät rakentuvan eräänlaisesta epämääräisestä kansallisesta kollektiivista. Tälle kollektiiville on tyypillistä lähettäjän roolille ominainen subjektin motivointi objektin tavoittelussa, mutta myös subjektin toiminnan arviointi, joka on selvästi vastaanottajan toimintakenttään kuuluva funktio.

Lähettäjänä kansallinen kollektiivi toimii etenkin Usain Boltin ja Tero Pitkämäen urheilukertomuksessa.

- (58) Lauantaina Pitkämäki heittää kenties kahden miljoonan suomalaisen tv-katsojan silmien alla. Heille on aivan sama, heittäytyykö Pitkämäki vai ei. Kunhan kulta vain tulee Suomeen. (P1608)

Esimerkissä (58) *suomalaiset tv-katsojat* asettavat Pitkämälle objektiksi kultamitalin voittamisen. Suomalaiskatsojakunta näyttäytyy siis lähettäjänä, joka motivoi Pitkämäkeä ja määrittää tämän toiminnan päämäärän. Esimerkissä (58) suomalaiset, lähettäjän funktiolle ominaisesti, varustavat subjektin velvoitteella. Tässä tapauksessa velvoitteena on

kultamitalin saavuttaminen. Esimerkki on kontekstissa, jossa kerrotaan joidenkin tahojen kritisoineen Pitkämäen keihään perään heittäytyvää heittotyyliä. Esimerkkipätkän perusteella Suomen kansa ei välitä tyylistä, ainoastaan mitalista. Liitepartikkeli *-han* adverbiaalikonjunktion *kun vain* yhteydessä asettaa kultamitalin suomalaiskatsojien vähimmäisvaatimukseksi.

Hieman erikoista esimerkissä (58) on, että toimittaja erottaa itsensä näistä kahdesta miljoonasta suomalaisesta tv-katsojasta viittaamalla suomalaisjoukkoon monikon kolmannella persoonapronominilla. Todennäköisesti tämä eronteko johtuu siitä, että toimittaja on itse paikanpäällä, eikä näin ole siis tv-katsoja. Suomalaiset tv-katsojat asettuvat esimerkissä (58) passiiviseen asemaan heiton katselijoina ja kultamitalin odottajina. Näin lähettäjän rooli kietoutuu vahvasti vastaanottajan rooliin.

Vastaanottajana Suomen kansa on niin ikään lähinnä Pitkämäen urheilukertomuksessa.

- (59) Pitkämäen saavutus on hieno asia koko suomalaiselle yleisurheilulle, joka saa positiivista julkisuutta. (ESS1808)

Esimerkissä (59) näkyy ajatus Suomen kansasta sellaisena kollektiivisena yhteisönä, jonka eteen sankarisubjekti taistelee. Voisikin ajatella, että Suomen kansa on se vaarassa oleva yhteisö, jota sankari lähtee pelastamaan. Suomalaiset asettuvatkin paitsi aktanttimallin mukaisesti vastaanottajaksi, myös semanttiselta rooliltaan VASTAANOTTAJAKSI. Vaikka edellisessä esimerkissä kultamitali asetettiin Pitkämäen objektiksi, näyttäytyy suomalaisen urheilun maineen pelastaminen lopulta viimeisenä päämääränä. Esimerkki (59) edustaa hyvin kansan brändäämistä. Suomen yleisurheilun positiivinen julkisuus tarkoittaa nimenomaan sitä, miltä *me* näytämme *muiden* silmissä. Tarkoituksena on antaa mahdollisimman hyvä kuva suomalaisurheilusta.

Vastaanottajan rooli tekstissä on arvioida usein kokonaiskuvaa. Sen tehtävä ei ole pelkästään arvioida suoritusta, vaan nähdä sen laajempi yhteiskunnallinen merkitys.

- (60) Tärkeintä on se, että mies on parin lamavuoden jälkeen täydessä tikissä - - Pitkämäen markkina-arvo oli hiipumaan päin. (HS1908)

Esimerkissä (60) vastaanottaja ottaa talousasiantuntijan näkökulman Pitkämäen suoritukseen. Sanat *lamavuosi* ja *markkina-arvo* kuuluvat selkeästi taloustehtien maailmaan. Sanojen käyttö viittaa selvästi urheilun piirissä jo pitkään vaikuttaneeseen ja koko ajan kohoavaan kaupallistumiseen ja talousnäkökulman kasvuun.

Myös Boltin urheilukertomuksessa on nähtävissä paljon samankaltaista kansallisesta kollektiivista kumpuavaa odotusten asettamista ja suoritusten arviointia.

- (61) Paineita hänellä oli voittaa, varsinkin kun kaksi kovaa haastajaa oli sivussa.
– Jamaikalla tämän vähempi ei riitä. He odottavat minun hallitsevan kisoja, Bolt sanoi.

Esimerkin (61) tapaan Boltin kertomuksessa otetaan suoremmin kantaa kansan lataamiin paineisiin kuin esimerkiksi Pitkämäen kertomuksessa.

Vastaanottajan rooliin liittyy subjektin palkitseminen tai rankaiseminen sen mukaan, miten subjekti on selvinnyt tehtävästään. Tällainen funktio näkyy selvimmin Pitkämäen kertomuksessa.

- (62) Ilmajoki palkitsi Pitkämäen tontilla, kun hän voitti MM-kultaa Japanin Osakassa 2007. Nyt kunta kaavailee kunnanjohtaja Seppo Pirttikosken mukaan palkintoa, joka olisi 5000–10 000 euron välissä. (P2008)

Esimerkissä (62) on nähtävissä vanha perinne, jossa urheilijan asuinkunta palkitsee urheilijansa jollakin tavalla. Huomionarvoista on Ilmajoen personifioiminen palkitsijaksi. Vaikka kunnanjohtaja tuodaan nimellä ilmi, hän ei ole palkinnonsuoja, vaan koko kunta näyttäytyy palkitsijayhteisönä.

4.3.2 Asiantuntijat

Urheilukertomuksille tyypillistä ovat erilaisten asiantuntijaroolien puheenvuorot. Nämä asiantuntijat asettuvat usein melko ristiriitaiseen asemaan kertomuksen osallistujina. Katson asiantuntijaroolin kuuluvaksi lähettäjän rooliin, koska tämän osallistujan tehtävänä on selvästi ladata odotuksia subjektin toiminnalle. Useimmiten asiantuntijaksi voidaan laskea esimerkiksi urheilijan lähimmät valmentajat, mutta he näyttäytyvät useimmin subjektin auttajina. Silloin tällöin valmentaja saa myös tietynlaisen lähettäjän roolin.

- (63) – Laskin testien perusteella Teron tuloskunnon. Sain lukeman 90,80 – plus/miinus kaksi metriä, keihään lajivalmentaja Kari Ihalainen selvittää (P1608)

Esimerkissä (63) esitetään asiantuntijan tarjoama todiste Pitkämäen huippukunnosta. Todisteen avulla valmistellaan Pitkämäen urheilukertomusta lataamalla siihen suuria odotuksia, jotka todisteen valossa on helpostikin toteutettavissa. Asiantuntija-lähettäjä motivoi esimerkissä subjektia tavoittelemaan arvokasta objektia. Esimerkillä paitsi kannustetaan subjektia toimintaan, myös innostetaan lukijaa seuraamaan Pitkämäen tarinaa. Esimerkissä (63) Pitkämäki nimetään harvinaisesti pelkällä etunimellä. Läpi aineiston onkin nähtävissä, että ainoastaan valmentajilla on oikeus kutsua Pitkämäkeä tuttavallisesti Teroksi. Juuri Pitkämäen urheilukertomuksessa tämän kaltaiset kisakunnon todistelut ovat melko yleisiä.

Usain Boltin urheilukertomuksessa asiantuntijat ovat erittäin merkittävässä osassa. Boltin valmentaja ei juuri pääse ääneen, eikä Boltin omiakaan puheenvuoroja ole paljoa. Sen sijaan muunlaiset asiantuntijat valtaavat suuren osan Boltin urheilukertomuksen palstatilasta. Huomionarvoista on, että nämä asiantuntijat ovat usein suomalaisia.

- (64) Urheiluliiton pikajuoksun lajivalmentajan Petteri Jousteen mielestä pöytä on katettu Boltille. – Kun Gay on poissa, Bolt on vahvoilla, Jouste tuumaa. (P1008)

Esimerkissä (64) tukeudutaan suomalaisasiantuntijan mielipiteeseen. Suomalaisasiantuntijaa käytetään lähteenä todennäköisesti osittain käytännöllisistä syistä: Boltia tai hänen valmentajaansa voi olla huomattavasti vaikeampi päästä haastattelemaan kuin suomalaisurheilijoita tai heidän valmentajiaan. Suomalaisasiantuntijoiden lisäksi lähteinä käytetään myös ulkomaisia asiantuntijoita, esimerkiksi tohtoreita ja entisiä huippu-urheilijoita. Asiantuntija-lähettiläjä on merkittävässä roolissa osana Boltin valmistavaa tarinaa. Hänen tehtävänsä on asettaa suomalaislukijoille ne raamit, jossa Boltin odotetaan urheilukertomuksessaan operoivan.

5 TULOKSET

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää kansallisen identiteetin rakentumista urheilukertomuksiksi nimeämässäni urheilu-uutisissa. Urheilujournalismin merkitys suomalaisuuden rakentumisessa sotien aikana on aiemmissa tutkimuksissa kiistattomasti osoitettu (esim. Kokkonen 2008). Tämän tutkimuksen tarkoituksena olikin selvittää, onko urheilujournalismilla vielä samanlaisia kansallista yhteisöä yhteenlinkittäviä päämääriä vai onko yhtenäinen kansakunta globalisoituvassa maailmassa historiaa. Lisäksi minua kiinnosti, minkälaiseksi suomalaisuus ja suomalaiset ylipäätään teksteissä rakentuvat. Lähtökohtana tutkimukselle oli ajatus urheilu-uutisesta tarinana, jossa on nähtävissä samanlaisia osallistujia kuin perinteisissä saduissa.

5.1 Suomalaisuus nykypäivän urheilu-uutisissa

Analyysistä käy ilmi, että suuri osa vanhoista suomalaismyyteistä ja stereotyyppioista elää yhä urheiluteksteissä. Esimerkiksi sisu ja kova työnteko nähdään yhä suomalaisurheilijan tärkeimpinä ominaispiirteinä. Suomalainen ei saa mitään ilmaiseksi, vaan kaikki saavutukset ovat raa'an fyysisen ja henkisen ponnistelun arvokasta tulosta.

Myös vaatimattomuus ja nöyryys näyttävät edelleen olevan arvostettuja piirteitä suomalaisurheilijassa. Urheilu nähdään vakavana työnä, jossa levollisuus ja rauhallisuus, mutta toisaalta myös hyväntuulisuus, ovat valttia. Sen sijaan Boltin leikkimielinen ja viihdyttävä asenne yleisöään kohtaan nähdään usein pelkkänä pelleilynä, joka ei sovi urheiluun. Suomalaiset asettuvatkin usein pelleilevän Boltin vastakohtaksi, jolloin Boltin epäsuomalaisuus näyttää vahvistavan suomalaisuutta.

Ikivanhat suomalaisstereotyyppit ja -myytit tulevat parhaiten näkyviin sellaisten lajien kautta, joille on aikojen saatossa annettu jonkinlainen kansallislajin asema. Tässä

tapauksessa ne ovat keihäänheitto ja 50 kilometrin kävely, joka vertautuu aineistossa pitkään suomalaiseen juoksuperinteeseen. Huomionarvoista on, että kävely vie pitkän matkan juoksun paikan kansallislajina, vaikka kisoissa oli mukana myös pitkän matkan edustajana Sandra Eriksson.

Sekä urheilun, sankaruuden että suomalaisuuden onkin usein sanottu linkittyvän miehiseen maailmaan (esim. Pirinen 2006: 12–13, Hietala 2007: 197) Sankaruuden tarkastelu tämän aineiston perusteella on kovin yksipuolista, sillä ainoastaan miesurheilija ylsi mitaleille kisoissa. Sen sijaan suomalaisuus näyttäytyy myös omassa aineistossani melko maskuliinisena. Perinteiset suomalaisiksi koetut ominaisuudet kuten sisu, vaatimattomuus, nöyryys ja jäyhyys annetaan ensisijassa suomalaisille miesurheilijoille. Naisten kohdalla painottuu lähinnä itsekriittisyys ja etenkin tunteellisuus, jota ei puolestaan nähdä juuri lainkaan miesurheilijoiden ominaisuutena.

Suomalaisten saavutukset nähdään koko Suomen menestyksenä, kaikkien meidän yhteisenä juhlanaiheena ja kansallisidentiteetin pönkittäjänä. Menestys maailmamestaruuskisoissa tarkoittaa aineiston perusteella suomalaisen yleisurheilun kasvua takaisin kansainväliselle huipulle, muun maailman tietoisuuteen meistä ja meidän kyvyistämme. Tämän kansainvälisen menestyksen myötä on mahdollista vahvistaa sitä brändiä, joka suomalaisista halutaan maailmalle viedä. Tämän brändäämisen kautta rakennetaan samalla kansallista identiteettiä, kansan sisäistä yhteenkuuluvuutta luomalla tietoisesti kuvia ideaalista Suomesta. Tämä Suomen brändääminen tuntuukin olevan tärkein urheilijan tehtävä. Suomalaisbrändin ylläpitäminen ei kuitenkaan rajoitu vain suomalaisurheilijoiden saavutuksiin, vaan brändiä vahvistetaan myös muilla tavoin. Hyvä esimerkki tästä on uutisointi Boltin halusta tulla Suomeen autokouluun. Boltin urheilukertomuksen kannalta täysin epärelevantti huomio nostettiin tärkeäksi juuri suomalaisuutta vahvistavana tekijänä. Tällainen etnosentrisyys on ominaista kaikille kollektiiveille.

Aineistoni neljästä subjektista ainoastaan yksi aktuaalistui kertomuksessaan sankariksi. Vaikka Pitkämäki saavutti vain hopeaa, sen ideologinen arvo nosti Pitkämäen sankariksi. Mitali ei ollut Pitkämäen mitali, vaan koko Suomen mitali. Sankarin asemaan nouseminen näyttääkin vaativan urheilijalta etupäässä uhrautumista isänmaansa puolesta, taistelemista kansansa kunniasta. Näin ollen sankaruus linkittyy tiiviisti yhteen suomalaisuuden kanssa, eikä Boltille voida suoda samanlaista asemaa suomalaisyhteisössä kuin Pitkämälle.

5.2 Urheilu-uutinen tarinana

Palaan nyt tutkimukseni ennakko-oletukseen, jonka mukaan urheilu-uutista voi tarkastella tarinana. Olen analyysissäni sijoittanut urheilukertomukset A.J. Greimasin myyttiseen aktanttimalliin ja tarkastellut sitä suhteessa Proppin funktioluetteloon.

Näyttää siltä, että urheilukertomus asettuu melko hyvin aktanttimalliin. Se sisältää samalla tavalla aktanttipareiksi taipuvia osallistujia kuin perinteinen satu. Urheilija näyttäytyy uhrautuvana subjektina, jonka kansa lähettää taisteluun pahaan vastaan saavuttaakseen objektin eli tässä tapauksessa mainetta ja kunniaa. Subjekti kohtaa matkansa varrella sekä auttajia että vastustajia, joiden tehtävänä on joko estää tai mahdollistaa objektin päätyminen subjektin haltuun.

Urheilukertomus on kuitenkin monisäikeisempi kuin perinteinen satu. Subjekti ei aktiivisesta roolistaan huolimatta aina aktuaalistu sankariksi, auttajat ja vastustajat ovat usein abstrakteja asioita, eikä urheilukertomus sisällä kuin muutaman sadun 31 funktiosta. Subjektin sankariasema määrittyy vasta vastaanottajan arvioinnin kautta. Huolimatta urheilun mies vs. mies -kamppailuluonteesta urheilukertomuksissa harvoin korostetaan toista urheilijaa vastustajana. Urheilukertomuksen taistelut käydään pikemminkin olosuhteita ja omaa ruumista vastaan. Ihmisvastustajat näyttäytyvät varsinkin kokijasubjektin kohdalla enemmän neuvonantajina ja auttajina.

Suomalaissubjekteille ominaista on, että voittamisen yhteydessä ne näyttäytyvät AGENTIIVEINA, aktiivisina ja intentionaalisina tekijöinä. Sen sijaan tappioista uutisoidessa subjektin vastuuta vähennetään ja hänet asetetaan toiminnan KOKIJAKSI. Tässä toiminnassa urheilija on vain mukanaolija, joka ei juurikaan pysty vaikuttamaan toimintaan. Näin ollen suomalaissubjekti asettuu epäonnistumisestaan huolimatta harvoin kansakunnan syntipukiksi.

Suomalaisten urheilukertomuksissa korostuu subjektin auttajat. Suomalaissankari ei siten ole yksinäinen uurastaja, vaan hän tarvitsee yhteisönsä tukea selviytyäkseen vaativasta tehtävästä. Pitkämäen sankarikuvassa korostetaankin urheilijan tavallisuutta. Sen sijaan Boltin kertomuksessa ei auttajilla ole osallisuutta menestykseen. Boltille ei myöskään esitetä juurikaan vastustajia. Suomalaisiin verrattuna voittaminen näyttää helpolta ja jopa itsestään tapahtuvalta toiminnalta.

Urheilukertomuksissa on nähtävissä sellainen asiantuntijarooli, jota ei Greimasin tai Proppin mallissa tunneta. Perinteiseen satuun tällainen rooli tuskin sopisikaan, mutta urheilu-uutisessa sitä on mahdoton sivuuttaa. Analyysissäni asetin sen lähettäjäksi, koska sen tehtävänä on usein asettaa objekti subjektin tavoiteltavaksi. Sen tärkeimmäksi tehtäväksi näyttää kuitenkin muodostuvan Boltin urheilukertomuksen kommentointi ja ennakkointi. Yhtä puhtaita asiantuntija-aktoreita on mahdoton löytää suomalaissubjektien kertomuksista. Asiantuntijarooli tarjotaan näissä teksteissä usein urheilijan valmentajalle, jolloin asiantuntija asettuu lähettäjän sijaan pikemminkin auttajaksi. Koska suomalaissubjektien urheilukertomus rakentuu pitkälti sekä urheilijan omasta että valmentajien puheesta, asiantuntijarooli on tarpeeton.

Urheilijan oma puhe on selvä erottava tekijä suomalaissubjektien ja Boltin kertomuksissa. Oman puheen suuren määrän vuoksi suomalaisurheilijoita nimetään Boltia huomattavasti useammin yksikön ensimmäisellä persoonamuodolla. Sama ilmiö selittää ainakin osittain

suomalaissubjektien asettumista KOKIJAKSI sekä mentaalisten ja varsinkin verbaalisten prosessien suurta määrää.

5.3 Johtopäätökset

Tutkimukseni sijoittuu yhtenevään linjaan suomalaisuuden ja urheilun välisen linkin tutkimusten jatkumossa. Suomalaisuus näyttäytyy hyvin samantyyppisenä kuin esimerkiksi Kokkosen (2008), Virtapohjan (1998) ja Tervon (2003) tutkimuksissa, vaikka ne sijoittuvat huomattavasti kauemmas menneisyyteen. Urheilukertomuksista välittyvä suomalaisuus ei siis ole muuttunut aikojen saatossa juurikaan. Se on ikään kuin pyhä kuva suomalaisuudesta, jota toistamalla uusinnetaan sitä suomalaisuuden perintöä, joka on vallinnut urheilupuheessa vuosikymmeniä.

Toisaalta tutkimustuloksistani on luettavissa myös Elovaaran (2007) saamiin tuloksiin viittaavia seikkoja. Urheilun viihteellistyminen ja kaupallistuminen ovat selvästi näkyvissä urheilukertomuksissa. Ilmiö on nähtävissä varsinkin Usain Boltin kohdalla, jota on mahdoton nimittää enää pelkästään urheilijaksi. Hän on viihdetaiteilija, tuotteistettu brändi, jonka markkina-arvo on koko yleisurheilun keulakuvana suunnaton. Mikäli suomalaissubjektien kohdalla vaalitaan vanhaa suomalaisperintöä, on Bolt nimenomaan uuden ajan ilmiö.

Tutkimuksessani selvisi, että kansallista identiteettiä rakennetaan yhä urheilupuheessa, mutta sen rooli on muuttunut puhtaasta yhteisöllisyyden luomisesta lähemmäksi kansan brändäystä. Ikivanhat suomalaisuuden muodot toistuvat kuitenkin yhä urheilukertomuksissa. Väitänkin, että kansan brändäys rakentuu vahvasti niille ikiaikaisille kansallisen identiteetin muodoille, joita aikojen saatossa on erilaisten tarinoiden kautta uusinnettu, vahvistettu ja muokattu. Kansallisen identiteetin ja kansan brändäämisen suhdetta ja muutosta ajan kuluessa voisikin olla mielekästä tutkia tulevaisuudessa

tarkemmin nimenomaan narratiivisista lähtökohdista. Onko urheilu-uutisen tarinallisuus muuttunut vuosikymmenien aikana ja miten se on vaikuttanut kansakunnan esittämiseen?

Tutkimukseni tavoite oli kunnianhimoinen, jopa jossakin määrin saavuttamaton. Tämän päivän suomalaisuuden ytimen löytäminen tämän päivän suomalaisena on vaikeaa. Vaikka kansallinen identiteetti on ajassa etenevä prosessi, sen muutoksen suuntaa tai ajankohtaa on vaikea huomata samassa hetkessä. Näin ollen tutkimukseni keskittyy lähinnä niiden stereotyyppisten suomalaisuuden muotojen tarkasteluun, jota aineistosta on analyysin avulla luettavissa. Uudempien suomalaiskuvien löytäminen on ollut huomattavasti tulkinnanvaraisempaa.

Omanlaisensa haasteen tutkimukselle loi myös kolmen teorian yhdistäminen urheiluuutistekstin analyysissa. Vaikka ensin näytti siltä, että urheilutekstin osallistujat taipuvat helposti Proppin morfologiamalliin, ei näin kuitenkaan ollut. Proppin mallia onkin erittäin vaikea sinällään soveltaa muuhun kuin satuun. A.J. Greimasin korkeamman abstraktiotason malli sen sijaan tuntuu taipuvan moneen. Joustava aktanttimalli antoi urheilutekstin analyysille kehykset, joiden puitteissa urheilu-uutista oli helppo lähestyä tarinana.

LÄHTEET

- Aho, Marko (2002). *Iskelmäkuninkaan tuho. Suomi-iskelmän sortuvat tähdet ja myyttinen rakkaus*. Tampere: Tampereen yliopisto
- Anderson, Benedict (2007). *Kuvitellut yhteisöt. Nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua. (Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism, kääntänyt Joel Kuortti)*. Tampere: Vastapaino.
- Anttila, Jorma (1996). Onko suomalaisuudessa samastumiskohteena mitään erityistä? Teoksessa: Pekka Laaksonen & Sirkka-Liisa Mettomäki (toim.). *Olkaamme siis suomalaisia*. Helsinki: SKS. 201–210.
- Anttila, Jorma (2007). *Kansallinen identiteetti ja suomalaisiksi samastuminen*. Helsinki: Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitos.
- Anttonen, Pertti J. (2005). *Tradition through Modernity. Postmodernism and the Nation-State in Folklore Scholarship*. Tampere: SKS.
- Apo, Satu (1974). Kansansadun struktuurien tutkimus. Teoksessa: Satu Apo, Johanna Enckell, Osmo Kuusi & Eero Tarasti (toim.). *Strukturalismia, semiotiikkaa, poetiikkaa*. Helsinki: OY Gaudeamus AB.
- Bairner, Alan (2001). *Sport, Nationalism and Globalization. European and North American Perspectives*. New York: State University of New York.
- Berger, Arthur Asa (1997). *Narratives in Popular Culture, Media, and Everyday Life*. Lontoo: Sage Publications.
- Billig, Michael (1995). *Banal Nationalism*. Lontoo: SAGE Publications Ltd.
- Bolin, Göran & Per Stålberg (2005). Between Community and Commodity. Nationalism and Nation Branding. Teoksessa: Anna Roosvall & Inka Salovaara-Moring (toim.). *Communicating the Nation. National Topographies of Global Media Landscapes*. Göteborg: Nordicom.79–101.
- Eggs, Suzanne & J.R. Martin (1997). Genres and Registers of Discourse. Teoksessa: Teun A. Van Dijk (toim.). *Discourses as Structure and Process. Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction*. Lontoo: SAGE Publications. 230–256.
- Eggs, Suzanne (2004). *An Introduction to Systemic Functional Linguistic*. 2. painos. New York: Continuum International Publishing Group.

- Elovaara, Mika (2007). *Suicidal Alcoholics, Metrosexual Family Men and Other Heroes? Representations of Modern Athletic Hero*. Oulu: Oulun yliopisto.
- Fairclough, Norman (1997). *Miten media puhuu. (Media Discourse, kääntäneet Virpi Blom & Kaarina Hazard)*. Tampere: Vastapaino.
- Greimas, A.J.(1980). *Strukturaalista semantiikkaa. (Sémantique structuralé. Recherche de method, kääntänyt Eero Tarasti)*. Tampere: Gaudeamus.
- Gummerus uusi suomen kielen sanakirja (2013). [online]. [Lainattu 20.2.2014]. Saatavilla: <http://mot.kielikone.fi.proxy.tritonia.fi/mot/vaasayo/netmot.exe/>
- Hakulinen, Auli & Fred Karlsson (1988). *Nyky-suomen lauseoppia*. 2. painos. Helsinki: SKS.
- Hall, Stuart (1999). Kulttuurisen identiteetin kysymyksiä. (The Question of Cultural Identity, kääntänyt Mikko Lehtonen). Teoksessa: Mikko Lehtonen & Juha Herkman (toim.). *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino. 19–76.
- Halliday, M.A.K. (1976/1961). Categories of the theory of grammar. Teoksessa: Gunther Kress (toim.). *Halliday: System and function in language*. Lontoo: Oxford University Press. 52–72.
- Halliday, M.A.K (1976). A brief sketch of systemic grammar. Teoksessa: Gunther Kress (toim.). *Halliday: System and function in language*. Lontoo: Oxford University Press. 3–6.
- Halliday, M.A.K. (1978). *Language as social semiotic. The social interpretation of language and meaning*. Lontoo: Edward Arnold (Publishers) Ltd.
- Halliday, M.A.K. & Ruqaiya Hasan (1986). *Language, context, and text: Aspects of language in a social-semiotic perspective*. Victoria: Deakin University.
- Halliday, M.A.K. & Christian M.I.M. Matthiessen (2004). *An Introduction to Functional Grammar*. 3. painos. Lontoo: Hodder Education.
- Hankomäki, Anette (2005). *Urheilijaan viittaavien ilmausten semanttiset roolit Ilta-Sanomien urheilu-uutisissa*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Turku: Turun yliopisto.
- Heikkinen, Vesa (1999). Ideologinen merkitys kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä. Helsinki: SKS.

- Heikkinen, Vesa, Pirjo Hiidenmaa & Ulla Tiirilä (2000). *Teksti työnä, virka kielenä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hietala, Veijo (2007). *Media ja suuret tunteet. Johdatusta 2000-luvun uusromantiikkaan*. Helsinki: BTJ Finland Oy.
- Honko, Lauri (1981). *Uskontotieteen näkökulmia*. 2. painos. Helsinki: WSOY.
- Jackendoff, Ray S. (1972). *Semantic Interpretation in Generative Grammar*. Cambridge: The MIT Press.
- Jantunen, Jarmo (2004). *Synonymia ja käännessuomi. Korpusnäkökulma samamerkityksisyyden kontekstuaalisuuteen ja käännesskielen leksikaalisiin erityispiirteisiin*. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Jantunen, Jarmo (2009). Minulla on aivan paljon rahaa. Fraseologiset yksiköt suomen kielen opetuksessa. *Virittäjä*. Vol. 113, 356–381.
- Kantola, Anu (2005). The Disciplined Imaginary. The Nation Rejuvenated for the Global Condition. Teoksessa: Anna Roosvall & Inka Salovaara-Moring (toim.). *Communicating the Nation. National Topographies of Global Media Landscapes*. Göteborg: Nordicom. 237–254.
- Kempainen, Ilona & Ulla-Maija Peltonen (2010). Muuttuva sankaruus. Teoksessa: Ilona kempainen & Ulla-Maija Peltonen (toim.). *Kirjoituksia sankaruudesta*. Helsinki: SKS. 9–43.
- Kivikuru, Ullamaija (2000). Kansalaisten yhteisyys ja ”he”. Teoksessa: Helena Tapper (toim.). *Me median maisemissa. Reflektioita identiteettiin ja mediaan*. Helsinki: Palmenia-kustannus. 11–50.
- Kivimäki, Sanna (2002). Kirjallisuuden järjestykset, suomalaisuus ja tunteet. Teoksessa: Tuula Gordon, Katri Komulainen & Kirsti Lempiäinen (toim.). *Suomineiton hei! Kansallisuuden sukupuoli*. Tampere: Vastapaino. 56–74.
- Knudsen, Britta Timm (2005). The Nation as Media Event. Teoksessa: Anna Roosvall & Inka Salovaara-Moring (toim.). *Communicating the Nation. National Topographies of Global Media Landscapes*. Göteborg: Nordicom. 41–57.
- Kokkonen, Jouko (2008). *Kansakunta kilpasilla. Urheilu nationalismin kanavana ja lähteenä Suomessa 1900–1952*. Helsinki: SKS.

- Laitinen, Lea (1988). Naiset ja roolit. Koti- ja ansioäitien keskustelu 1987. Teoksessa: Lea Laitinen (toim.). *Isosuinen nainen*. Tutkielmia naisesta ja kielestä. Helsinki: Yliopistopaino. 159–184.
- Lehtonen, Jaakko (1997). Kansallinen identiteetti ja yhteisöidentiteetti. Käsitteitä ja käsityksiä. Teoksessa: Kalle Virtapohja (toim.). *Puheenvuoroja identiteetistä. Johdatusta yhteisöllisyyden ymmärtämiseen*. Jyväskylä: Atena kustannus Oy. 23–36.
- Lévi-Strauss, Claude (1984/1960). Structure and Form: Reflections on a Work by Vladimir Propp. (La structura et la forme. Reflexions sur un ouvrage de Vladimir Propp, kääntänyt: Monique Layton). Teoksessa: Anatoly Liberman (toim.). *Theory and History of Folklore*. Manchester: Manchester University Press. 167–188.
- Lévi-Strauss, Claude (1963). *Structural Anthropology*. (*Anthropologie structurale*, kääntäneet Claire Jacobson & Brooke Schoepf). Lontoo: Penguin Books.
- Liberman, Anatoly (1984). Introduction. Teoksessa: Vladimir Propp. *Theory and History of Folklore*. Manchester: Manchester University Press. ix–lxxxi.
- Louw, Bill (1993). Irony in the Text or Insincerity in the Writer? The Diagnostic Potential of Semantic Prosodies. Teoksessa: Mona Baker, Gill Francis & Elena Tognini-Bonelli (toim.). *Text and Technology. In Honour of John Sinclair*. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 157–176.
- Luukka, Minna-Riitta (2002). M.A.K. Halliday ja systeemifunktionaalinen kielitiede. Teoksessa: Hannele Dufva & Mika Lähteenmäki (toim.). *Kielentutkimuksen klassikoita*. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus. s. 89–123.
- Malinowski, Bronislaw (1992/1926). Myth in Primitive Psychology. Teoksessa: Ivan Strenski (toim.). *Malinowski and the Work of Myth*. New Jersey: Princeton University Press. 77–116.
- Martin, J.R. & David Rose (2007). *Working with Discourse. Meaning Beyond the Clause*. 2. painos. Lontoo: Continuum.
- Mustajoki, Arto (1993). *Mielestä kieleen. Kontrastiivisen funktionaalisen lauseopin teoriaa*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Nicholson, Matthew (2007). *Sport and the media. Managing the nexus*. Oxford: Linacre House.

- Nieminen, Elina (1993). *Urheilijasankarimyytti*. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Nikanne, Urpo (2001). Semanttiset roolit. Teoksessa: Eeva Lähdemäki, Pia-Maria Kallio & Michaela Pörn (toim.). *Kiinnostuksesta kieleen*. Turku: Åbo Akademis tryckeri. 127–143.
- Nyman, Jopi (2011). Kulttuurinen identiteetti ja vuorovaikutus. Teoksessa: Voitto Ruohonen, Erkki Sevänen & Risto Turunen (toim.). *Paluu maailmaan. Kirjallisten tekstien sosiologiaa*. Helsinki: SKS. 218–246.
- Packalén, Mia & Michael Perukangas (1997). Urheilun moraali on velvollisuus haluta. Teoksessa: Pekka Sulkunen & Jukka Törrönen (toim.). *Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys*. Tampere: Gaudeamus. 153–167.
- Perko, Touko (2001). *Konnia ja sankareita 2. Myrskyvaroituksesta sinivalikoiseen lankeemukseen*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Pesonen, Ville (2003). *Sankareiden kiirastuli: yleisaikakauslehtien rakentama kuva Lahden doping-hiihtäjistä*. Liikuntakasvatuksen pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Pirinen, Riitta (2006). *Urheileva nainen lehtiteksteissä*. Tampere: Tampereen yliopisto
- Propp, Vladimir (1968/1928). *Morphology of the Folktale*. (*Morfologija skazki*, kääntänyt Laurence Scott). 3.painos. Austin: University of Texas Press.
- Propp, Vladimir (1984/1963). Folklore and Reality (Fol'klor i dejstvitel' nost', kääntäneet Ariadna Y. Martin & Richard P. Martin). Teoksessa: Anatoly Liberman (toim.). *Theory and History of Folklore*. Manchester: Manchester University Press. 16–38.
- Propp, Vladimir (1984/1966). The Structural and Historical Study of the Wondertale. (*Struttura e storia nello studio della favola*, kääntänyt Laurence Scott). Teoksessa: Anatoly Liberman (toim.). *Theory and History of Folklore*. Manchester: Manchester University Press. 67–81.
- Pälli, Pekka (2003). *Ihmisyhmä diskurssissa ja diskurssina*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Saussure, Ferdinand de (1986/1916). *Course in General Linguistics*. (*Cours de linguistique générale*, kääntänyt Roy Harris). Illinois: Open Court.

- Shore, Susanna (1986). *Onko Suomessa passiivia?* Helsinki: SKS.
- Shore, Susanna (1992). *Aspects of a Systemic-Functional Grammar of Finnish*. Sydney: Macquire University.
- Sintonen, Teppo (1999). *Etninen identiteetti ja narratiivisuus. Kanadan suomalaiset miehet elämänsä kertojina*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Siro, Paavo (1977). *Sijakielioppi*. 2. painos. Helsinki: Oy Gaudeamus Ab
- Stillar, Glenn F. (1998). *Analyzing Everyday Texts. Discourse, Rhetoric, and Social Perspectives*. Lontoo: Sage Publications.
- Synonymisanakirja (2013). [online]. [Lainattu 20.2.2014]. Saatavilla: <http://mot.kielikone.fi.proxy.tritonia.fi/mot/vaasayo/netmot.exe/>
- Tarasti, Eero (1990). *Johdatusta semiotikkaan. Esseitä taiteen ja kulttuurin merkkijärjestelmistä*. 3. painos. Helsinki: Oy Gaudeamus Ab.
- Tervo, Mervi (2003). *Geographies in the making: Reflections on sports, the media, and national identity in Finland*. Oulu: Oulu University.
- Topelius, Sakari (1917/1875). *Maamme kirja. Lukukirja Suomen alimmille oppilaitoksille*. 22.painos. Helsinki: G.W. Edlundin Kustannusosakeyhtiö.
- Vilkuna, Maria (1996). *Suomen lauseopin perusteet*. Helsinki: Edita.
- Virtapohja, Kalle (1997). Urheilusankarit ja suomalaisuus. Teoksessa: Kalle Virtapohja (toim.). *Puheenvuoroja identiteetistä. Johdatusta yhteisöllisyyden ymmärtämiseen*. Jyväskylä: Atena kustannus Oy. 129–143.
- Virtapohja, Kalle (1998). *Sankareiden salaisuudet. Journalistinen draama suomalaista urheilusankaria synnyttämässä*. Jyväskylä: Atena kustannus Oy.

LIITE. Aineistolähteet

ESS = Etelä-Suomen Sanomat:

Nevalainen, Tapio/STT (2013). Pitkämäellä kaikki kohdallaan. 17.8.2013, 19.

Poikonen, Outi (2013). Latvala lensi lopun. 12.8.2013, 16.

Poikonen, Outi (2013). Kinnusella omat puurot mukana. 13.8.2013, 18.

Poikonen, Outi & Jarmo Sieviläinen (2013). Luottavaisena kohti karsintaa. 14.8.2013, 16.

Sieviläinen, Jarmo (2013). Bolt salamoι Luzhnikin illassa. 12.8.2013, 15.

Sieviläinen, Jarmo (2013). Taistelija-Kinnunen hyytyi. 15.8.2013, 17.

Sieviläinen, Jarmo & Outi Poikonen (2013). Pitkämäki täräytti suosikiksi. 16.8.2013, 18.

Sieviläinen, Jarmo (2013). Latvala poistui iloisin ilmein. 16.8.2013, 18.

Sieviläinen, Jarmo (2013). Vaikean kesän upea huipennus. 18.8.2013, 22.

Sieviläinen Jarmo (2013). Pitkämäen tarjoama MM-mitali on harvinaista herkkua.
18.8.2013.

STT (2013). Neziri tahtoo välieriin. 16.8.2013, 18.

STT (2013). Bolt totutun ylivoimainen. 18.8.2013.

STT (2013). Mitalikahvit ja 90 metriä. 20.8.2013.

HS = Helsingin Sanomat:

Färdig, Jarmo (2013). Bolt jahtaa Carl Lewisia. 11.8.2013, B 10.

Färdig, Jarmo (2013). Bolt teki sen taas. 12.8.2013, A 27.

Färdig, Jarmo (2013). Bolt jättää kaikki muut varjoonsa. 13.8.2013, A 29.

Färdig, Jarmo (2013). Tarabin ja Veselý ovat korkealla Pitkämäen listalla. 14.8.2013, A 30.

- Färdig, Jarmo (2013). Teron vuoro. 15.8.2013, A 33–A 35.
- Färdig, Jarmo (2013). Mestaruus Pitkämäen hyppysissä. 16.8.2013, A 30.
- Färdig, Jarmo (2013). Yleisurheilun totuuden hetki. 16.8.2013, A 31.
- Färdig, Jarmo (2013). ”Hopeaa on syytä juhlia”. 18.8.2013, B 15.
- Färdig, Jarmo (2013). Pitkämäen hopea on upea mitali. 18.8.2013, B 15.
- Färdig, Jarmo (2013). Nooralotta Neziri helpottui Suomen ennätyksestä. 18.8.2013, B 15.
- Färdig, Jarmo (2013). Hopea kirkastui yön aikana. 19.8.2013, A 26.
- HS (2013). Usain Bolt juoksi sateessakin maailmamestariksi. 12.8.2013.
- HS (2013). Vain kymmenen senttiä erotti Pitkämäen MM-kullasta. 18.8.2013.
- Pusa, Ari (2013). Viidestoista sija on Kinnuselle kirosana. 12.8.2013, A 28.
- Pusa, Ari (2013). Raakaa peliä. 15.8.2013.
- Pusa, Ari (2013). Neziri ei piilottele tunteitaan. 16.8.2013, A 32.
- Pusa, Ari (2013). Hanna-Maari Latvala: ”Ysin kausi”. 16.8.2013, A 31.
- Pusa, Ari (2013). Jamaikan lipunkantaja. 18.8.2013, B16.
- P = Pohjalainen:
- Luukkala, Seppo (2013). Yllättävän kovassa kunnossa. 9.8.2013.
- Luukkala, Seppo (2013). Uudet lähtötelineet yllättivät Latvalan. 10.8.2013, 23.
- Luukkala, Seppo (2013). Eriksson lähti itkemään. 11.8.2013, 9.
- Luukkala, Seppo (2013). Jamaikan Salama iski taas kultaa. 12.8.2013, 15.
- Luukkala, Seppo (2013). Yksinumeroisen sijoituksen aika. 13.8.2013.
- Luukkala, Seppo (2013). Viimeinen viritys vuoristosta. 14.8.2013.

- Luokkala, Seppo (2013). ”Ajoitus hiottu kohdalleen”. 14.8.2013, 16.
- Luokkala, Seppo (2013). ”Totaalinen seinä tuli vastaan”. 15.8.2013, 26.
- Luokkala, Seppo (2013). On se rankkaa. 15.8.2013, 26.
- Luokkala, Seppo (2013). Pikajuoksija Latvalalta ”ysin kisat”. 16.8.2013, 20.
- Luokkala, Seppo (2013). Kymmenen senttiä kullasta. 18.8.2013, 11.
- Luokkala, Seppo (2013). Hienosti hopeaa. 18.8.2013, 11.
- Paasonen, Elina (2013). Kiilaako Bolt Lewisin ohi? 18.8.2013.
- Pohjalainen (2013). Hopeahalaus puolisolta. 18.8.2013.
- Salo, Tapani (2013). Kävelen maapallon ympäri. 9.8.2013.
- Salo, Tapani (2013). Pikajuoksun mitalipöytä on katettu Usain Boltia varten. 10.8.2013, 23.
- Salo, Tapani (2013). Kovempi kuin koskaan! 16.8.2013, 20.
- Salo, Tapani (2013). Täydellisen keihään tarina. 17.8.2013, 23.
- Salo, Tapani (2013). ”Vielä kun tulisi ennnätys”. 17.8.2013, 24.
- Salo, Tapani (2013). SE kruunasi vaiherikkaan kisamatkan. 18.8.2013, 11.
- Salo, Tapani (2013). ”Haluan aina vain lisää”. 19.8.2013, 15.
- STT (2013). Mitalimies on nousukunnossa. 20.8.2013.